T.C

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE MADDE BAĞIMLILIĞI ALANINDA BELEDİYELERİN FAALİYETLERİ VE DİĞER KURUMLAR İLE İLİŞKİLERİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

KÜBRA NACAR UNUTMA

DANIŞMAN

DOÇ. DR. VEDAT YILMAZ

VAN-2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

<table>
<tr><td colspan="2">KÜBRA NACAR tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DE MADDE BAĞIMLILIĞI ALANINDA BELEDİYELERİN FAALİYETLERİ VE DİĞER KURUMLAR İLE İLİŞKİLERİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</td></tr>
<tr><td>Danışman: DOÇ. DR. VEDAT YILMAZ
Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Kamu Yönetimi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</td><td>...……</td></tr>
<tr><td>Başkan : Doç. Dr. Yıldız ATMACA
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Kamu Yönetimi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Üye : Doç. Dr. Aziz BELLİ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kamu Yönetimi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Üye : Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı, Anabilim Dalı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı, Anabilim Dalı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı, Anabilim Dalı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</td><td>……...</td></tr>
<tr><td>Tez Savunma Tarihi:</td><td>16/12/2022</td></tr>
<tr><td colspan="2">Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.
…….…….
Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</td></tr>
</table>

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (16.12.2022)

(İmza)

Kübra NACAR UNUTMA

Yüksek Lisans Tezi

Kübra NACAR UNUTMA

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aralık, 2022

TÜRKİYE'DE MADDE BAĞIMLILIĞI ALANINDA BELEDİYELERİN FAALİYETLERİ VE DİĞER KURUMLAR İLE İLİŞKİLERİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Madde bağımlılığı küresel ve tarihsel olarak tarihin her döneminde varlığını sürdüren önemli sorunlardan biridir. Bu sorun Türkiye'de her geçen gün büyüme gösterdiği için sorunun önlenmesine yönelik çalışmaları da zorlaştırmaktadır. Madde bağımlılığını önleme amaçlı atılan ilk ve önemli adımların başında; madde bağımlılığı hakkında bilinçlendirme, eğitim seminerleri ve toplantıları gibi faaliyetler gerçekleştirilmekte olup, madde bağımlılığı alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluş dâhilinde STK'lar da yer almaktadır. Türkiye'de madde bağımlılığı için yapılan faaliyetlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Sosyal belediyecilikle birlikte bu bağlamda belediyeler de, madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında önemli rol oynamaktadır. Bağımlılık üzerine özellikle büyükşehir belediyeleri toplum, çevre, bireyler ve aileler için bilinçli düşünce yapısı ve farkındalık oluşturmak için çeşitli seminerler, faaliyetler ve toplantılar gerçekleştirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, madde bağımlılığı konusunda Van ilindeki belediyeler ve iş birliği içinde olduğu kurum kuruluşlar tarafından verilen hizmetlerin incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Madde bağımlısı bireyler için sosyal rehabilitasyon süreci öncesi ve sonrasında büyükşehir belediyesinin ve ilgili kuruluşların birlikte yürütmüş olduğu çalışmalar değerlendirilmiştir. Madde bağımlılığı ve doğurduğu sonuçlar insan sağlığı dışında çevreyi ve bağımlı bireylerin yakınlarını da büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Bu doğrultuda Van ilindeki belediyeler AMATEM

(Alkol Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi), YEDAM (Yeşilay Danışmanlık Merkezi), ÇEMATEM (Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi), ve İl Sağlık Müdürlüğü ile birlikte faaliyetler yürütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Belediye, Sosyal Belediyecilik, Madde bağımlılığı, AMATEM, YEDAM, ÇEMATEM

Sayfa Sayısı: XIV+91

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Vedat YILMAZ

M.Sc. Thesis

Kübra NACAR UNUTMA

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

December, 2022

ACTIVITIES OF MUNICIPALITIES IN THE FIELD OF SUBSTANCE ADDICTION IN TURKEY AND THEIR RELATIONS WITH OTHER INSTITUTIONS: THE EXAMPLE OF VAN PROVINCE

ABSTRACT

Substance abuse is one of the important problems that exist globally and historically in every period of history. This problem is growing day by day in Turkey and its prevention is becoming more and more complex. In addition to Non-Governmental Organizations within the institutions and organizations operating in the field of substance addiction, activities such as raising awareness about substance addiction, training seminars and meetings are among the most important steps taken to prevent substance addiction. The number of activities for substance abuse in Turkey is increasing day by day. In this context, together with social municipality, municipalities also played an important role in the fight against substance addiction. On addiction, especially metropolitan municipalities organize various seminars, activities and meetings to create a conscious mindset and awareness for the society, environment, individuals and families.

The aim of this study is to examine and evaluate the services provided by the local governments in Van and the institutions and organizations with which it is in cooperation with regard to substance addiction. The studies carried out jointly by the metropolitan municipality and related institutions before and after the social rehabilitation process for substance addicted individuals were evaluated. Substance abuse and its consequences affect not only human health, but also the environment and the relatives of addicted individuals negatively. In this direction, local

governments in Van carry out activities together with AMATEM, YEDAM, CEMATEM, and Provincial Health Directorate.

Keywords: Municipality, Social Municipality, Substance abuse, AMATEM, YEDAM, CEMATEM

Quantity of Page: XIV+91

Supervisor: Doç. Dr. Vedat YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **x**
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **xii**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **xiii**
ÖNSÖZ ..... **xiv**
GİRİŞ **1**
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TARİHSEL SÜREÇ, YASAL DÜZENLEMELER VE SOSYAL BELEDİYECİLİK **4**
1.1. Kavramsal Çerçeve 4
1.1.1 Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri 4
1.1.1.1. Siyasal Nedenler 5
1.1.1.2. İdari Nedenler 5
1.1.1.3. Ekonomik Nedenler 6
1.1.1.4. Sosyal Nedenler 7
1.2. Belediye Kavramı Ve Belediyeciliğin Tarihsel Süreci 8
1.2.1. Belediye 8
1.2.2. Şehremaneti 9
1.2.3. Belediyeciliğin Tarihsel Süreci 9
1.2.4. Büyükşehir Belediyesi 12
1.3. Büyükşehir İle İlgili Yasal Düzenlemeler 13
1.3.1. 3030 Sayılı Yasa 13
1.3.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası 14
1.3.3. 6360 Sayılı Yasa ile Yapılan Düzenlemeler 16
1.3.4. Büyükşehir Belediyelerinin Görev Yetki ve Sorumlulukları 17
1.4. Sosyal Belediyecilik 19
1.4.1. Sosyal Belediyecilik Kavramı 19
1.4.2. Sosyal Belediyelerin Fonksiyonları 22
1.4.2.1. Toplumun Sosyalleştirilmesi ve Rehabilite Edilmesi 22
1.4.2.2. Toplumun Yönlendirilmesi 22
1.4.2.3. Yardıma Muhtaçların Gözetilmesi 23

1.4.2.4. Yatırımlar Yapılması 23
1.4.3. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı 24
2. MADDE BAĞIMLILIĞI KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİM, BAĞIMLILIK TÜRLERİ VE TÜRKİYE'DE MADDE BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELE 26
2.1. Madde Bağımlılığı Kavramı 26
2.2. Madde Bağımlılığının Tarihsel Gelişimi 30
2.3. Bağımlılık Türleri 31
2.3.1. Opiat Tipi Bağımlılık 31
2.3.2. Alkol, Barbitürat, Benzodiazepin Tipi Bağımlılık 32
2.3.3. Esrar Tipi Bağımlılık 33
2.3.4. Kokain Tipi Bağımlılık 33
2.3.5. Uyarıcı Tipi Bağımlılık 33
2.3.6. Hallusinojen Tipi Bağımlılık 33
2.3.7. Solunan Çözücü Tipi Bağımlılık 34
2.3.8. Tütün Tipi Bağımlılık 35
2.4. Madde Bağımlılığına İlişkin Teoriler, Etki Eden Risk Faktörleri Ve Koruyucu Faktörler 35
2.4.1. Yıkıcı Çevre Teorisi (Check İn, 1980) 36
2.4.2. Sosyal Sapma teorisi (Hill, 1980) 36
2.4.3. Problem Davranış Teorisi (Jessor ve Jessor, 1980) 36
2.4.4. Aile Teorisi (Stanton, 1980) 37
2.4.5. Madde Alt Kültürü Teorisi (Johnson, 1980) 37
2.4.6. Sosyolojik perspektif (Lukoff, 1980) 38
2.4.7. Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura) 38
2.4.8. Sosyal Kontrol Teorisi (Hirschi) 38
2.5. Türkiye'de Madde Bağımlılığı 43
2.5.1. Türkiye'de Uyuşturucu İle Mücadelede Kurumlar 45
2.5.1.1. İçişleri Bakanlığı 45
2.5.1.2. Milli Eğitim Bakanlığı 45
2.5.1.3. Adalet Bakanlığı 46
2.5.1.4. Gençlik ve Spor Bakanlığı 46
2.5.1.5. İŞKUR 47
2.5.1.6. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 47
2.6. Türkiye'de Bağımlılıkla Mücadelenin Farklı Boyutları ve Aktörler 47

2.6.1. Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadelenin Hukuki Boyutu 48
2.6.1.1. 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 49
2.6.1.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 49
2.6.1.3. 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun 51
2.6.1.4. 3298 Sayılı Uyuşturucu Maddeler İle İlgili Kanun 51
2.6.2. Belediye Merkezleri 51
2.6.2.1. Büyükşehir Belediyelerinin Bağımlılıkla Mücadele Kapsamında Önleyici Faaliyetleri 52
2.6.3. Bağımlılıkla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları 53
2.6.3.1. Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM) 54
2.6.3.2. Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezi (AMATEM) 56
2.6.3.3. Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) . 57
3. VAN İLİNDE MADDE BAĞIMLILIĞI ALANINDA BELEDİYELERİN YAPMIŞ OLDUĞU FAALİYETLER 58
3.1. Van İlinde Belediyelerin Madde Bağımlılığı Alanında Faaliyetleri 58
3.1.1. Madde Bağımlılığında Van Büyükşehir Belediyesinin Faaliyetleri 59
3.1.2. Madde Bağımlılığında İpekyolu Belediyesinin Faaliyetleri 60
3.1.3. Madde Bağımlılığında Tuşba Belediyesinin Faaliyetleri 63
3.1.4. Madde Bağımlılığında Edremit Belediyesinin Faaliyetleri 65
3.2. Van İlinde Madde Bağımlılığı Kapsamında Belediyelerle Birlikte Faaliyetlerini Yürüten Kurum ve Kuruluşlar 66
3.2.1. Van İl Sağlık Müdürlüğünün Faaliyetleri 66
3.2.2. AMATEM ve ÇEMATEM Servisleri 72
3.2.3. Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği 73
3.2.4 Van Yeşilay Cemiyeti Faaliyetleri 79
SONUÇ 81
KAYNAKÇA 84
ÖZGEÇMİŞ
TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri.
ADEM	Aile Destek Merkezi
AİHL	Anadolu imam hatip lisesi
AMATEM	Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezi
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AYYÖŞ	Avrupa Yerel Özyönetim Şartı
BDT	Bilişsel Davranışçı Terapi
BM	Birleşmiş Milletler
ÇEMATEM	Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
DAKA	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DMT	Dimetiltriptamin
EMCDDA	Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İŞKUR	İş ve İşçi Bulma Kurumu
KAMED	Kahramanmaraş Bağımlılıkla Mücadele Derneği
KHK	Kanun hükmünde kararname
LSD	Liserjik asit dietilamid
M.T.A.L	Mesleki, teknik ve endüstri meslek liseleri
MDMA	3,4-metilenedioksi-N-metilamfetamin

RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SBÜ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
SED	Sosyo-Ekonomik Destek Programı
SHM	Sağlıklı Hayat Merkezleri
SHU	Sosyal çalışmacı
STK	Sivil toplum kuruluşları
TBM	Türkiye Bağımlılıklarla Mücadele Eğitim Programı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TOKİ	Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
YEDAM	Yeşilay Danışmanlık Merkezi
YYÜ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Bağımlılık Döngüsü 29

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluş Tarihi..... 12
Tablo 2: İpekyolu Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğünün Faaliyetleri62
Tablo 3: Van Tuşba Belediyesi Madde Bağımlılığı Seminer Çalışmaları..... 64
Tablo 4: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2018 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri..... 67
Tablo 5: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2019 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri..... 69
Tablo 6: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2020 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri..... 71
Tablo 7: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2021 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri..... 71
Tablo 8:Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği Üye Profili 75
Tablo 9: Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği Faaliyetler 76
Tablo 10: Van Yeşilay Bağımlılıkla Mücadele Faaliyetleri 79

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türkiye'de madde bağımlılığı alanında belediyelerin faaliyetleri bağlamında Van ili örneği ele alınmış olup, Van ilinde madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında, belediyelerin diğer kurumlar ile ilişkileri ve faaliyetleri araştırılmıştır.

Bu çalışmanın hayata geçirilmesi sürecinde bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, her koşulda olumlu tavrıyla beni cesaretlendiren, her zaman öğrencisi olmaktan gurur duyduğum ve iş ahlakını örnek aldığım değerli danışmanım Doç. Dr. Vedat YILMAZ'a teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca araştırmanın her aşamasında görüşleriyle beni destekleyen, samimiyetini her zaman hissettiren, kritik noktalarda yapıcı eleştirileriyle beni doğru yönde yönlendiren kıymetli Doç. Dr. Yıldız ATMACA'ya sonsuz teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca yanımda olan, aldığım kararları her zaman destekleyen hakkını asla ödeyemeyeceğim canım babam Zafer NACAR'a, sadece bu çalışma sürecinde değil tüm hayatım boyunca beni sevgisiyle cesaretlendiren canım annem Özden NACAR'a, desteğiyle hep arkamda olan canım kardeşim Tolga NACAR'a ve bu süreçte en stresli olduğum zamanlarda bile büyük sabır gösteren, olumlu fikirleriyle daima yanımda olan sevgili eşim Furkan Emre UNUTMA'ya en kalbi duygularımla teşekkür ederim. İyi ki benim ailemsiniz.

GİRİŞ

Ülkelerin çoğu, toplumların sorunlarını çözmeye dayalı yönetim yürütürler. Buna bağlı olarak yerel yönetim birimlerine vatandaşa yakın olduğu için ayrı bir önem verilmektedir. Yerel yönetimler, kamu yönetiminde tüm ülkeler ve özellikle vatandaşlar için gerekli ve önemli birimlerden biri konumuna gelmiştir.

1982 Anayasası'nda belirtildiği üzere; Türkiye Cumhuriyeti "sosyal bir hukuk devleti" olarak tanımlanmıştır. Bu yönüyle sosyal devlet yapısını ön plana çıkarmıştır, sosyal devletin yerel yönetimlere yansıması sosyal belediyecilik şeklinde olmuştur. Sosyal belediyecilik, belediyelerin toplumsal faaliyetlerini artıran ve sosyal birlik bağlamında sorunları ortadan kaldırmaya dayalı olan anlayış biçimidir. Yoksulluk, eğitim, engellilik durumu gibi sorunları ortadan kaldırmak aynı zamanda vatandaşın ihtiyaç ve taleplerini yerine getirmek odaklı çalışırlar. Sosyal uygulamalarla, sosyal barışın elde edilmesi, toplumun rahatlığı ve refahı için güvenliği artırarak ortaya çıkabilecek sosyal problemlerin önlenmesi ve sosyal ilerlemelerin zenginleştirilmesi amaçlanmaktadır. Sosyal belediyecilik anlayışının çözüm arayışı içinde olduğu önemli sorunlardan biri de, madde bağımlılığı olmuştur. Madde bağımlılığı, bireylerde vücudun iş görme yetisini olumsuz yönde etkileyecek maddelerin kullanılması, bununla beraber bireyin çeşitli yönlerden zarar görmesine karşın madde kullanımını devam ettirmesi olarak tanımlanır. Bağımlı bireylerin kullandıkları maddeler davranışlarını büyük ölçüde etkiler, normalde insan davranışı sosyal çevre ile birebir ilişkilidir. Bireylerin sorunlarının çözümü büyük ölçüde çevresel faktörlerle iç içedir. Madde bağımlısı bireylerin tedavisi noktasında sosyal belediyecilik anlayışının mücadele yöntemleri, önemini her geçen gün artırmaktadır. Bunun başlıca sebeplerinden biri, madde bağımlılığının bir toplum sorunu olması ve toplumun her katmanıyla ilişkili olmasıdır. Bundan dolayı sadece madde bağımlısı bireyin tedavi edilmeye çalışılması etkili çözüm olarak görülmemektedir. Madde kullanımını engelleyici çalışmalar bu hususta tedaviyle eşit ölçüde etkilidir. Madde kullanımını engelleme çalışmaları farklı açılardan değerlendirilmesi gereken bir konu olup, madde bağımlılığıyla mücadele birden fazla aktörün beraber çalışmasını gerektirir. Madde kullanımı ve bağımlılığını engellemeye yönelik devlet eliyle belirli hukuki düzenleme, planlama ve stratejiler geliştirilerek birden fazla devlet kurumu

bu bağlamda görevlendirilmiştir. Bununla beraber, Türkiye'de engelleme çalışmaları öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Belediyeler ve belirli sivil toplum kuruluşları olmakla beraber çeşitli kurumlar aracılığıyla uygulanmaktadır.

Türkiye'de madde bağımlılığının tedavi sürecini sadece kamuya bağlı hastaneler tarafından yürütmek mümkün değildir. Belediyeler yerel ölçekte hizmet veren kurumlar olarak vatandaşlar açısından ulaşılması daha rahat olan kamu kurumlarıdır. Sosyal belediyecilik anlayışı belediyelerin sosyal sorun konularında toplumu koruyucu, tedavi edici faaliyetleri de içermektedir. Madde bağımlılığı için var olan özel klinikler toplumun her kesimine maddi açıdan uygun olamayabilir. Belediyeler buna bağlı olarak yine ön plana çıkarlar. Bu bağlamda belediyeler, her ne kadar uyuşturucu ile mücadele başlığı adı altında olmasa da aslında dolaylı olarak genç bireylere yönelik açmış olduğu kurslar ile hem erken tedbir alma hem de uyuşturucu kullanan bireylerin dâhil olacağı programlar yaratıp bu bireyleri uyuşturucu kullanımından caydırma amaçlı faaliyetler düzenlerler.

Bu çalışmada; Türkiye'de madde bağımlılığı alanında yerel yönetimlerin rolü, sosyal devletin yansıması olan sosyal belediyecilik kavramı, bu kavramla birlikte belediyelerin yapmış oldukları faaliyetler ve Van Büyükşehir Belediyesinin madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetler değerlendirilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmakta ve kavramsal çerçeve başlığını kapsayan birinci bölümde; yerel yönetimler, yerel yönetimlerin siyasi, idari, ekonomik ve sosyal nedenleri ele alınacaktır. Yine bu bölümde, belediyecilik kavramı, belediyeciliğin tarihçesi, büyükşehir ile ilgili yasal düzenlemelere yer verilecek. Bunlarla ilişkili olarak sosyal belediyecilik, sosyal belediyelerin fonksiyonları ve Türkiye'de sosyal belediyecilik anlayışı hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; madde bağımlılığı kavramı, madde bağımlılığının tarihsel gelişimi ve bağımlılık türleri açıklanacaktır. Madde bağımlılığına etki eden bireysel faktörler, aile faktörü, arkadaşlık faktörü ve çevresel faktörlere yer verilip madde

bağımlılığına olan etki düzeyleri incelenecektir. Daha sonra Türkiye'de madde bağımlılığına değinilecek, bağımlılıkla mücadelenin farklı boyutları ve aktörler başlığı altında uyuşturucu madde bağımlılığının hukuki boyutları, büyükşehir belediyelerinin bağımlılıkla mücadele kapsamında önleyici faaliyetleri, bağımlılıkla mücadelede sivil toplum kuruluşları araştırılıp Yeşilay, AMATEM, ÇEMATEM hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise; örneklem olarak ele alınan Van ilinin belediye yapısı ve madde bağımlılığı için yapmış olduğu faaliyetler açıklanarak; araştırmanın önemi, amacı ve araştırmanın yöntem biçimi hakkında bilgiler verilmiştir. Sonrasında belediyelerin ve madde bağımlılığı için belediyeyle işbirliği içinde olan kuruluşlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular yorumlanmış, sonuç ve öneriler kısmında teorik olarak ve yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılan bulgular dahilinde değerlendirmeler yapılarak öneriler bulunulmuştur.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TARİHSEL SÜREÇ, YASAL DÜZENLEMELER VE SOSYAL BELEDİYECİLİK

1.1. Kavramsal Çerçeve

Yerel yönetimler kar amacı gütmeyen kamu kurumlarıdır. Günümüzde, yerel yönetimler tarafından verilen kamu hizmetleri küreselleşmeyle girift bir şekilde değişmektedir. Yerel birimlerin önem kazanması halkla yönetimi beraberinde getirmiştir (Kaypak, 2009: 216). Yerel yönetimler önde gelen demokratik kurumlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bunun en önemli nedeni ise halka en yakın idari birim olan yerel yönetimlerin halkın kendi kendini yönetmesine imkan veren bir yapıda olmasıdır. Kişiler bunu kendi elleriyle seçtikleri organlar aracılığıyla yapmaktadır (Belli, 2015: 10). Yerel yönetimlerde halkla ilişki içinde olmak, halkın fikirlerini almak, sorumluluklarının neler olduğunu açık şekilde belirtmek, halkı yönetim kapsamında bilgilendirmek, halkın ihtiyaçlarının yerel yönetimlere iletilmesini kolaylaştırmak gibi olumlu etkileri görülmektedir. Yerel yönetimler halkla ilişki kurmak için, belediye tarafından basılan broşür, basın yayın organları, kitap, doküman, kongre, fuar ve seminer gibi araçları kullanmaktadır (Tunç, 2016: 84). Yerel yönetimler vatandaşlara birçok hizmet sunmakta aynı zamanda çabukluk ve kolaylık sağlamaktadır (Keleş, 2006: 26).

1.1.1 Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri

Yerel yönetimler toplumun gereksinimlerini karşılamak amacıyla varlığını meydana getiren birimlerdir. Ortaçağın sonlarında, bilhassa Avrupa'daki merkezi devletlerin zayıflaması sonucu, ilk olarak piskoposların sonrasında ise kral ya da lordun idaresi altında, bazen mücadeleyle, bazen uzlaşmayla, bazen de tavizlerle kendi kendini yöneten ve belediye haline gelen yerleşimlere dönüşmüştür (Görmez, 1997: 44). Fakat komünal yaşamın şekil ve boyutlarının değişmesi, farklı sosyal ihtiyaçların karşılanması amacıyla devlet tarafından başka yerel yönetim birimleri de kurulmuştur (Nadaroğlu, 2001: 18).

Siyasal, idari, ekonomik ve sosyal olarak yerel yönetimlerin varlık nedenleri genel olarak sınıflandırılabilir.

1.1.1.1. Siyasal Nedenler

Yerel yönetimlerin siyasi varlığının bir nedeni siyasi özgürlük fikridir. Siyasi özgürlük; demokrasi, katılım ve eşitlik kavramları ile birlikte gelişen ve birbirini tamamlayan kavramlar olarak ifade edilmektedir. Siyasi haklarını ve özgürlüklerini elde eden kişilerin kendilerini etkileyen kararlara katılımları ve denetimleri ile yerel yönetimler tarafından kendilerine verilen görevlerin yerine getirilmesi bu kurumların demokrasinin merkezi olarak görülmesine sebebiyet vermiştir (Görmez ve Yaylı, 2015). Siyasi nedenlerle kastedilen temel konulardan biri de yerel yönetimlerin ulus-devlet sürecinde sahip olduğu rolüdür. Bir ülkenin siyasi birliğinin sağlanmasında yerel yönetimler önemli bir yere sahiptir. Siyasi birliğin güçlü olmadığı yerde, merkezin üstün otoritesini sarsacağı düşünülerek yerel yönetimlerin güçlendirilmesi istenmemiştir (Keleş ve Yavuz, 1983: 33).

1.1.1.2. İdari Nedenler

Yerel yönetimlerin idari açıdan varlık nedeni, tüm kamu hizmetlerinin merkezden yürütülmesinde rasyonel olmamasıdır (Görmez, 2015: 22). Çünkü doğası gereğince bazı hizmetlerin merkezi yönetimlerce, bazı hizmetlerin ise yerel yönetimler tarafından sağlanması gerekmektedir. Kamu hizmetlerinin merkezi ve yerel yönetimler arasında bölünmesine dayanan bu alandaki temel problem, yerel yönetimlerin hangi kamu hizmetlerini gerçekleştireceğidir. Bu konudaki genel yaklaşım, yerel hizmetlerin yerel yönetimlerce sunulmasıdır.

Yerel yönetimlerce üstlenilen hizmetler her ülkede birbirinden farklı faaliyetler göstermesine rağmen bu hizmetlerin belirlenmesinde bazı kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler genel olarak etkinlik kavramı bağlamında açıklanmaktadır. Yerel yönetimlerde verimliliği artırmak için üç yol denenmiştir (Keleş, 2016: 30). Bunların ilki en uygun hizmet alanının boyut ve sınırlılıklarının incelenmesidir. Optimal hizmet alanındaki temel kriter, hizmetin faydasının yayıldığı alana ve hizmetin kalitesine dayalı olarak belirtilebilir. Bu bağlamda, bir kamu hizmetinin sağladığı faydalar bütün ülkeye yayılıyor ve bölünmez ise, adalet, savunma, sağlık, enerji gibi hizmetler merkezi yönetimce sağlanır. Ancak, hizmetin faydaları belirli bir coğrafi alanla sınırlandırılmış olursa, örneğin temizlik, şehir içi ulaşım, yol bakım ve onarım işleri yerel nitelikte ise, bunların da yerel yönetimlerce

gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Öte yandan, bazı hizmetler yerel nitelikteyse, ancak yerel yönetimlerin mali ve teknik kapasitesine meydan okuyabiliyorsa, bu tür hizmetlerin merkezi yönetimce sağlanması daha uygun görünmektedir. Bu konu, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (AYYÖŞ)" maddesindeki bir hükümde bulmaktadır. Bu belgenin 4. maddesinin 3. paragrafında şu şekilde belirtilmektedir: "Kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacaktır. Sorumluluğun bir başka makama verilmesinde, görevin kapsam ve niteliği ile yetkinlik ve ekonomi gerekleri göz önünde bulundurulmalıdır."(Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı).

1.1.1.3. Ekonomik Nedenler

Türk yerel yönetimlerinin ve ülke nüfusunun ana iskeletini oluşturan kentlerin önemli bir kısmına hizmet veren belediyelerin kamu hizmetlerinde, belediye kanunu ve bazı öncelikli görevler baz alınarak belirlenmiş ve bu bağlamda belediyelere ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunacakları görevler verilmiştir. Çünkü bu görevler belediye kanununun ilgili maddesinde sayılmıştır. Bu görevlerden biri de ekonominin ve ticaretin gelişmesine hizmet etmektir (Şentürk, 2004).

Yerel yönetimlerin varlığının ekonomik gerekçesi, kamu mal ve hizmetlerinin sunumunda kaynakları optimum verimlilikle kullanmak ve kıt kaynaklardan en fazla faydayı sağlamaktır. Mevcut kaynaklar sınırlı ve insan ihtiyaçları sonsuz olduğundan, kaynakları en fazla faydayı sağlayacak şekilde kullanmak rasyonel davranışın bir gereğidir (Nadaroğlu, 2001: 31). Yerel ekonomi, genel olarak emek ve işveren örgütleri ve yerel hükümetler gibi sosyo-ekonomik aktörler arasındaki işbirliğine dayanır. Yerel ortaklığa dayalı faaliyetler, etkin çalışan ve piyasa başarısızlıklarını önlemeye katkıda bulunan mekanizmalar yaratır. Bu, yerel ekonominin sürdürülmesinde önemli olarak kabul edilmektedir. Bölgede yerel iş kapasitelerini geliştirmede, yenilikçi faaliyetleri desteklemede, bütünleşik bir yaklaşım çerçevesinde iç kaynakları kullanıp bu hedeflere ulaşmaya çalışan yerel kalkınma yaklaşımı; kamu ve özel sektör kurumlarının katıldığı uzlaşmaya yönelik faaliyetlerle yerel ekonomiyi yeniden planlamayı, düzenlemeyi ve inşa etmeyi amaçlar (Çetin, 2006: 128).

Bireylerin ihtiyaçlarının bir bölümü özel ihtiyaçlardır ve piyasa tarafından karşılanabilirken, bir kısmı da kamu ihtiyaçlarıdır ve kamu sektörü tarafından üretilmelidir. Özel malların üretimi için tam rekabet piyasasında, fayda maksimizasyonu peşinde koşan tüketici ile kar maksimizasyonu peşinde koşan üretici, arz ve talep ettikleri mal miktarı eşitlenene kadar üretim ve taleplerine devam ederler. Halbuki, kamusal nitelikteki mal ve hizmetlerin optimum üretim ve tüketimine ilişkin nokta, marjinal sosyal faydanın marjinal sosyal maliyetlerle eşitlendiği noktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2012: 48).

1.1.1.4. Sosyal Nedenler

Yerel yönetimlerin varlığı ve gelişmişlik düzeyleri toplumsal gelişmeler ile yakından ilişkilidir. Sosyal kalkınma, siyasi, hukuki, ekonomik, kültürel vb. pek çok yönden toplumların kalkınması ile ilgili bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bir ülkenin kalkınması, sanayileşmesi, kentleşmesi, nüfusun niteliksel olarak iyileştirilmesi, temel hak ve özgürlüklerinin gelişimi, demokrasiye dayanan düşüncelerin yaygınlaştırılması gibi çeşitli etkenler yerel yönetimlerin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Keleş ve Yavuz, 1983: 35). Sosyal gelişme kavramı, kırsal ve kentsel yerel toplulukların, sosyal, ekonomik ve kültürel problemlerini çözmede inisiyatif alarak kendi yeteneklerini ortaya koyarak bu gönüllü çabaları destekleyerek yerel güçlere katılma ilkesi çerçevesinde dayanışma, kendi kendine yardım ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bir süreç olarak kabul edilir. Bu, problem çözme ve ihtiyaçlara dayalı plan, program ve demokratik uygulama yöntemlerini içeren eğitimsel ve organizasyonel bir süreç olarak tanımlanır (Bilir, 2003: 9).

Toplumsal gelişme ve değişimin ihtiyaçlarını karşılama ihtiyacı, yerel yönetimlerin kurulmasında büyük role sahiptir. Mesela Orta Çağ'da ticaretin canlanması ile birlikte kent idareleri kurulmuştur (Görmez, 1997: 46). Türkiye dahil olmak üzere pekçok ülkedeki büyükşehirlerin yönetimlerinin kurulmasında sosyal ve ekonomik kalkınma gibi amaçlar da mevcuttur. Bilhassa merkezi planlamayla kalkınmaya çalışan ülkelerde, planların başarılı bir şekilde uygulanması amacıyla insanların kaynaklarını, emeklerini ve düşüncelerini yerel ve ulusal kalkınma çabalarına yansıttıkları görülmektedir. Bu bağlamda pekçok ülkede belirlenen plan

bölgeleri ve oluşturulan büyükşehir yönetimleri, söz konusu bölgelerin kalkınma çabalarının katkısını artırmaya yönelik girişimlerdir (Keleş ve Yavuz, 1983: 36).

Türkiye'deki yerel yönetimler üç gruba ayrılırlar. İl Özel İdareleri, Köyler ve Belediyeler. Belediyeler, yerel yönetimlerin temel taşlarıdır ve Türkiye'de yerel yönetimlerde önemli bir pozisyona sahip olan birimlerdir. Çünkü nüfus çoğunluğunun büyük bir kısmı belediye sınırlarının içerisindedir (Ulusoy ve Tekdere, 2019: 169). Belediyeler kentte yaşayan insanların refahı için belirli görevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Türkiye'de büyükşehir belediyeleri, Anayasanın 127/3'ü maddesinin söylemiyle "özel yönetim biçimi" içindeki mahalli idareler olarak kabul edilmektedir. Anayasanın 127/3'ü. maddesindeki son cümle "kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir" şeklindedir. Aynı maddenin birinci fıkrası, il, belediye ve köy halkının yerel ortak ihtiyaçların karşılanması için kurulan özerklik hakkı olan kamu tüzel kişilerine "yerel yönetim" kuruluşu adını verdi (Derdiman, 2012: 53).

1580 sayılı Belediye Kanunu'nda belediyenin tanımı; "beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir." şeklinde yapılmıştır. Bu çalışmada kullanılan "yerel yönetim" terimi belediyeleri ifade etmektedir.

1.2. Belediye Kavramı Ve Belediyeciliğin Tarihsel Süreci

Bu kısımda belediye ve belediyeciliğin tarihsel sürecine yer verilmiştir.

1.2.1. Belediye

Belediye terimi Tanzimat dönemiyle birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Belediyeler devlette yaşayan insanların birbirleri ile karşılıklı ihtiyaçları, ortak çıkarları ve kendi işlerini devletin belirlediği hukuk çerçevesinde, sınırlarının ve sorumluluklarının bilinci dâhilinde hükümetin atadığı kişiler aracılığıyla sorunlarını çözmeye çalışmışlardır (Akın, 2019: 5). Belediyeler, gerçek ve tüzel kişiliğe sahip mahalli idare birimlerinden biridir. Türkiye'de yerel yönetimler denildiğinde ilk akla gelen yerel yönetim birimlerinden birini belediyeler oluşturmaktadır. Belediyeler, kentte yaşayan halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş ve organları seçilmiş yapılardır (Mutluer ve Öner, 2009: 107).

Arapçada kasaba veya belediye, şehir anlamına gelir ve günümüzde sosyolojik bir anlamdan ziyade yerel yönetim olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda belediyeler, sınırları içinde yaşayan insanların yaşam şartlarını yerine getirmiş ve belediye statüsü kazanmış her yerleşim yerinde sosyal bilim açısından "şehir" denilme fırsatı bulamamışlardır (Keleş, 2006: 181).

1.2.2. Şehremaneti

Osmanlı Devleti'nde kadıların baktığı görevler Evkaf ve İhtisap Nezareti'ne geçti. Osmanlı Devleti'ndeki kadıların yaptığı temizlik, aydınlatma, kaldırım, kanalizasyon gibi işlerin İhtisas Nezareti'ne devredilmesiyle yapılan işler aksamaya başladı. Osmanlı devletinde Avrupa'ya giden elçiler, Avrupa'daki güçlü devlet yönetim modellerinden olan belediye yapısından etkilenmiş, Osmanlı devletindeki belediye yapısının oluşumunu etkilemiştir. 16 Ağustos 1855 tarihinde yayınlanan tebliğ ile İstanbul'da Şehremaneti ismiyle bir belediye teşkilatı kurulmuştur (Sunay, 2002: 120). Osmanlı devleti Şehremaneti'nin belediye teşkilatını kendi bünyesine uyarlamıştır.

1.2.3. Belediyeciliğin Tarihsel Süreci

Tanzimat öncesine kadar batılı anlamda yerel yönetim anlayışının olmadığı Osmanlı İmparatorluğu'nda şehir hizmetleri geleneksel ve özel şehir yönetimleri tarafından yürütülürdü. Bu dönemde geleneksel yönetiminin sahip olduğu en temel özellik, idarenin merkezi otoritenin yetkisine giren bir kamu işi olması ve bu işin merkezden atanan görevlilerce yürütülmesi olarak belirtilmektedir. (Ulusoy ve Akdemir, 2012: 109). Bugünkü anlamıyla modern belediye teşkilatının Osmanlı döneminde Tanzimat dönemi sonrası ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu, Osmanlı İmparatorluğu'nda belediye hizmetlerinin olmadığı anlamına gelmez. Bu tür belediye hizmetlerini yürüten kurum ve kuruluşlar da vardı. 19. yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu ve daha doğudaki şehirlerde geleneksel bir idari yapıya sahipti ve şehirlerin yönetimi, padişahın atadığı ve padişahın adına hizmetleri yürütme yetkisine sahip görevliler tarafından yönetiliyordu. Osmanlı devletinde belediye ve sivil işlevler iç içe geçmiş, belediye hizmetleri şehrin sakinleri ve görevlileri ile işbirliği içinde yürütülmüştür (Ökmen ve Parlak, 2010: 189).

Tanzimat dönemi öncesinde belediyeler kadı tarafından temsil edilir ve yönetilirdi. Kadı idari, yargı ve belediye yetkilerine sahip olan kişilerdi. Ayrıca, randevu ile işe geliyordu. Kadı, hem şehrin hakimi, vakıf müfettişi, hem de asayiş, belediye hizmetleri ve emniyet teşkilatı başkanıydı. Kadının yaşadığı köşk sadece mahkeme olarak değil ayrıca şehrin idari merkezi olarak kullanılmıştır. Bu görevlerin sadece kadı tarafından yapılabilmesi mümkün değildi. Bundan dolayı, şehrin çeşitli yerlerinde kadı'nın temsilcisi olarak ve kadı adına esnafı gözetmekle ilgilenen kişiler vardı (Ortaylı, 2000: 108). Kadılar hem idari hem de adli meselelere bakmışlardır. Osmanlı devletinde belediye işlerinden sorumlu memur, kadının yapmış olduğu hizmetlerin ifasında kendisine yardımcı olmak üzere muhtesib olmuştur. Muhtasib'in görevleri düşünüldüğünde; esnafı kontrol etmek; yeni açılacak işyeri ruhsatını vermek, vergi toplamak, tahsilat karını dağıtmak, mürür tezkire vermek, elbise tanzim etmektir (Sunay, 2002: 129). Vakıflar sağlık ve sosyal hizmetler, eğitim ve öğretim hizmeti, kültür ve spor hizmeti, bayındırlık ve altyapı hizmeti gibi çeşitli hizmetler sunmuştur. Şehirde belediye hizmetlerinin önemli bir kısmı vakıflar tarafından yürütülmüştür. Devlet ise sadece vakıf hizmetlerini denetlemiştir. Bu kontrol kadının göreviydi (Ulusoy ve Akdemir, 2012: 151). Osmanlı İmparatorluğu'nda ticaret gemileri için liman şehirleri için karantina ve konaklama tesisleri, uygun sıhhi koşullar ve düzenli şehir içi ulaşım alanları oluşturulmuştur. Bu nedenler çağdaş hizmetleri yerine getirecek yeni belediye yönetimlerinin kurulmasını gerektirmiştir. Buna bağlı olarak, Aydın Demiryolu İmtiyaz Sözleşmesi ile İngiliz tüccarlar İzmir'de belediye kurmaya çalışmışlardır ve belediyenin kuruluşu kabul edilmiştir. İstanbul Galata ve Beyoğlu semtleri iş imkanlarının bol olduğu yerlerdir. İstanbul için önemli olan Galata-Beyoğlu'nun Bab-ı Ali mahallesinden önce modern belediyecilik hizmetlerine sahip olması bunun kanıtıdır. Klasik Osmanlı devletinde şehir yönetiminde belediye, sivil ve adli işler aynı elde toplanmıştır (Ortaylı ve Tekeli, 1978: 17). Bu dönemde sorunların artması nedeniyle 1855 yılında İstanbul Şehremaneti, sorunların çözümü için 1858 yılında Altıncı Belediye Başkanlığı kurulmuştur. Kuruluş döneminde belediyecilik alanında atılan ilk adımlardır. 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi'nde her yerleşim yeri belediye olarak kabul edilmiştir. 1867 yılında çıkarılan bir talimatla Tuna, Selanik, İzmir ve Bağdat gibi yerlerde belediyelerin kurulmasına zemin

hazırlanmıştır (Özvar ve Bilgin, 2008: 377-378). Türkiye'de ilk belediyecilik modelinin uygulanması 16 Ağustos 1854'te "İstanbul Şehremaneti" adı altında gerçekleşmiştir. Daha sonrasında 1923 ve 1945 yıllarında 1580 sayılı Belediye Kanunu, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Belediyeler Bankası Kuruluş Kanunu, Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu, Belediye Kamulaştırma Kanunu ve Belediye İmar Komisyonu Kuruluş Kanunu gibi birçok kanun çıkarılmıştır (Güllüce, 2004: 14).

1950 yılından itibaren meydana gelen kentleşme olgusu ile birlikte 1580 sayılı belediye kanununun etkisi azalmıştır. 1984 yılında Büyükşehir Belediyesi modeli uygulanmaya başlanmıştır. Bu modelin hayata geçirilebilmesi amacıyla bu sistem 2012'de 6360 sayılı kanunla köklü bir değişikliğe uğramıştır (Akın, 2019: 1). Ancak 1960'ların yarısından sonra büyükşehir arayışları başlamıştır. Arayışların ardından 1984 yılında büyükşehir belediyesi modeli uygulanmaya başlanmıştır. AB'ye uyum sürecinin de etkisiyle 2004-2005 yıllarında hayata geçirilen 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile Türkiye'de yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Belli, 2017: 113). 2012'de yapılan değişiklikler sonucunda yeni bir dönem başlamış. Genel bir bakış olarak büyükşehir tarihi üç dönemde değerlendirilebilinir;

- Arayış dönemi (1960-1980)
- İl merkezinde büyükşehir belediye dönemi (1984-2004 kuruluş dönemi), (2004-2008 genişletme dönemi), (2008-2012 bütünleştirme dönemi)
- Mülki ölçekte büyükşehir belediye, (2012+ alansal büyükşehir belediye dönemi) (Arıkboğa, 2013: 51).

Büyükşehir tecrübesi açısından Türkiye'nin tarihi çok uzun yıllara dayanmamaktadır. Türkiye'de büyükşehir belediyesi idaresi 3030 sayılı kanunla uygulanmaya başlanmıştır. 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı kanunla İstanbul, Ankara ve İzmir ile birlikte üç il ilk kez büyükşehir belediyesi olmuştur. Söz konusu olan üç ilin büyükşehir belediyesi olmasının ardından 1986 yılında Adana, 1987 yılında ise Bursa, Gaziantep, Konya ve Kayseri illeri eklenmiş ve büyükşehir

belediyesi sayısı sekize yükselmiştir (Yılmaz ve Kaypak, 2019:3). 3030 sayılı Kanun, 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile geçerliliğini yitirmiştir (Yılmaz, 2018: 4366). 5216 sayılı kanun günümüzde de varlığını sürdürmekte ve zaman zaman kanunda değişiklikler yapılmaktadır. Yapılan değişiklikler arasında en göze çarpanı 2012'deki 6360 sayılı kanundur. 5216 sayılı büyükşehir belediyesi kanununda yapılan 6360 sayılı kanunda yapılan değişiklikle 14 il daha yeni büyükşehir belediyesi olmuş ve Türkiye'deki büyükşehir belediyesi sayısı Türkiye 30'a yükselmiştir. Türkiye'de sayıları artan büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanları da genişletilmiştir (Yılmaz ve Nacar, 2020: 272).

Tablo 1: Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluş Tarihi

Yıl	**Yasal Düzenleme**	**Belediye**
1984	3030 sayılı Kanun	İstanbul, Ankara, İzmir
1986	3306 sayılı Kanun	Adana
1987	3391, 3398 ve 3399 sayılı Kanunlar	Bursa, Gaziantep, Konya
1988	3508 sayılı Kanun	Kayseri
1993	504 sayılı KHK	Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İzmit (Kocaeli), Mersin, Samsun
2000	593 sayılı KHK	Adapazarı (Sakarya)
2014	6360 sayılı Kanun *6447 sayılı Kanun	Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu*, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van

Kaynak: Zengin, 2014: s. 104.

1.2.4. Büyükşehir Belediyesi

Büyükşehir belediyesi, il merkezi birden fazla belediyeye bölünmüş ve nüfusu çok olan şehirlerde, belediyenin hizmetlerini sağlıklı olarak yürütmesi ve belediyeler arasındaki koordinasyonun sağlanması için kanun ile kurulmuş belediyedir. Büyükşehir, "metropol" olarak ifade edilmektedir. Büyükşehir Belediyesi yapılarının ortaya çıkması, belediye yönetiminin ülke çapında uygulanmasıyla zamanla yetersiz kalmasından kaynaklanmıştır. Belediye

yönetiminin yetersizliği ile büyükşehir yönetimine ihtiyaç duyulmuştur. Bir yapıdan diğerine geçiş, mevcut ihtiyaçların karşılanamaması nedeniyle oluşturulmuştur. Bu sebepler sonucunda belediyenin yapısı Büyükşehir Belediyesi yapısına dönüştürülmüştür. Büyük yerleşim yerlerinin nüfusundaki hızlı artışın bir sonucu olarak, büyükşehir idaresi, belediyelerin belediyecilik anlayışına daha uygun yönetim ve planlama yöntemleriyle yönetilmesini sağlamak için kanunlar ile oluşturulan belediye tipini ifade eden özel bir yönetim modeli olarak kabul edilmektedir. Yerleşme şekillerinin dağınık, yaygın ve plansız bir şekilde olması ile geleneksel yönetim modellerinin dışında ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır (Akın, 2019: 6).

1.3. Büyükşehir İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de, bilhassa II. Dünya Savaşından sonraki yıllarda hızlıca bir kentleşme süreci başlamıştır. Bu dönemde yeni kent alanları ortaya çıkmıştır ve bunun sonucunda şehirlerde yaşayan nüfus hızlı bir şekilde artmıştır. Bazı şehirler diğer şehirlerden farklı bir gelişme göstermiştir. Literatürde metropoliten kent ve metropoliten kent gibi kavramlar ile belirtilen büyük kent olgusu bu dönemi takip eden süreçte karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1960'lı yıllarda büyükşehir yönetimi tartışmalarının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Fakat 1980'li yıllara kadar büyük şehirlerin yönetimi konusunda somut adımlar atılmadı (Görmez, 1997: 13-14).

Türkiye'de büyükşehir belediyesi sistemi 1984'ten beri uygulanmaktadır. İlk olarak 195 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve sonrasında ise bu kararnameyi düzenleyen 3030 Sayılı Kanun ile Ankara İstanbul, İzmir illeri üzerinde uygulanan sistem süreç içerisinde siyasi propagandaya dönüşmüş ve büyükşehir özelliği taşımayan illere yayılmıştır. Sayısal artışın yanı sıra bazı dönemlerde yapısal farklılıklar da olmuştur. Büyükşehir belediyesinin mevcut yapısı 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı büyükşehir belediyesi kanunuyla düzenlenmiştir (Özgür ve Savaş Yavuzçehre, 2016: 919).

1.3.1. 3030 Sayılı Yasa

Mahalli idareler 1982 Anayasası'nın 127. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddenin 3. fıkrasının son cümlesinde "Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir." beyanı bulunmaktadır (Tortop, 1994: 176).

Büyük şehirlerin yönetimi ile ilgili yasal düzenlemeler için 1984 yılına kadar beklenmiştir. 1984 yılına kadar il özel idaresi, belediye ve köyden oluşan Türk yerel yönetim sistemi, "büyükşehir belediyesi" adında dördüncü bir yerel yönetim birimi ile tanışmıştır. 1984 yılında 195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve ardından yürürlüğe giren 3030 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyesi sistemi İstanbul, Ankara ve İzmir'de uygulanmaya başlanmıştır. İlk olarak bir ihtiyaç sonucunda ortaya çıkan sistem, zamanla siyasi propaganda aracına dönüşmüş ve büyük şehir olup olmadığı tartışmalı şekilde şehirlere yayılmıştır (Yetkin, 2020: 5). 3030 sayılı Kanun çerçevesinde 2000'lere kadar çeşitli yasal düzenlemelerle 13 ilde daha büyükşehir belediyesi sistemi uygulanmış, 2000 yılında ise Türkiye'deki büyükşehir belediyesi kurulan illerin sayısı 16'ya çıkarılmıştır. Bu bağlamda, 1986 yılında Adana, 1987 yılında Bursa, Gaziantep ve Konya, 1988 yılında Kayseri, 1988 yılında Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli (İzmit), 1993 yılında Mersin ve Samsun, 2000 yılında Sakarya'da büyükşehir belediyesi kurulmuştur (Arıkboğa, 2013: 55-56). 3030 sayılı Kanun'un iki temel gerekçesi bulunmaktadır. Birincisi yerel kamu hizmetlerinde etkinlik ve verimliliği sağlamak, ikincisi ise kent düzeyinde katılımı ve dolayısıyla yerel demokrasiyi güçlendirmektir (Eke, 1985: 53).

Türkiye'de nüfusun hızlı bir şekilde artması ve hızlı kentleşme sonucunda ortaya çıkan büyük şehirler için mevcut yerel yönetim sistemi yeterli olmamıştır. Bu nedenle bu şehirlerin yönetimi için özel yönetim sistemlerinin olması gerektiği düşünülmüş ve bu özel yönetim sistemleri ilk olarak üç büyükşehir olan Ankara, İstanbul ve İzmir'de uygulamaya konulmuştur. Uygulamaya konulan özel yönetim sistemlerinin yasal dayanağı 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na dayanmaktadır. 3030 sayılı Kanun 2004 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Atmaca, 2013: 172).

1.3.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası

Büyükşehir belediyelerinin düzenlenmesini içeren 3030 sayılı Kanun 2004 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu getirilmiştir. Türkiye'de 2000'li senelerde yerel yönetimler alanında bir değişim başlamış, mevzuattaki sorunlar kanun ve yönetmelikler ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte büyükşehir belediyesi yönetim sistemini düzenleyen ve değiştiren iki

önemli kanun çıkarılmıştır: Biri Temmuz 2004'te çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, diğeri ise Temmuz 2004'te çıkarılan 6360 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'dur. 5216 sayılı Kanun, büyükşehir belediyesini "en az üç ilçe veya ilk kademe belediyeyi kapsayan" (Madde 3) ifadesiyle tanımlarken, büyükşehir alanının kurulması en az üç ilçeyi kapsaması şartına bağlamıştır. Birinci kademe belediyeler 3030 sayılı Kanunda yer alan alt kademe terimi 5216 sayılı kanunda birinci kademe olarak belirlenmiştir. 5216 sayılı Kanunda ilçe belediyesi "büyükşehir belediyesi sınırları içinde ilçe belediyesi" olarak tanımlanmakta olup, birinci kademe belediyesi, "Büyükşehir belediye sınırları içinde ilçe kurulmaksızın oluşturulan ve büyükşehir ilçe belediyeleriyle aynı yetki, imtiyaz ve sorumluluklara sahip belediye" olarak tanımlanmıştır (Tekin, 2018: 55).

5216 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinde yapılan en önemli değişiklikler, büyükşehir belediyesi kurulması için aranan şartlara ilişkindir. 3030 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği dönemde, büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için tek şart olarak birden fazla ilçenin varlığı belirtilmiştir. Bu durum büyükşehir belediyesinin kurulmasının siyasi bir propaganda aracı olarak kullanılmasına sebep olmuştur. 5216 sayılı Kanunun getirmiş olduğu yeni kriterler bu bağlamda önem kazanmıştır. Yeni kanun, büyükşehir belediyelerinin sınırları içinde en az üç ilçe bulundurma zorunluluğu getirerek 3030 sayılı Kanuna da benzer bir uygulama getirmiştir. Fakat büyükşehir belediyelerinin kuruluşu yalnızca bu koşula bağlanmamıştır. Ve ayrıca; Nüfus, fiziki yerleşim durumu ve ekonomik gelişmişlik gibi kriterleri de beraberinde getirmiştir. Buna göre, bir ilde büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için, o ilin belediye sınırları içinde yer alan yerleşim yerlerinde ve belediye sınırlarına 10.000 m mesafede en az 750.000 nüfusa sahip olması şartı getirilmiştir. Ayrıca illerin fiziki yerleşim durumu ve ekonomik gelişmişlik düzeyinin de dikkate alınacağı belirtilmiştir. Bu yönleriyle 5216 sayılı Kanun'un büyükşehir olgusuna 3030 sayılı büyükşehir belediyelerinin kurulmasına ilişkin Kanun'dan daha uygun kriterler getirdiği söylenebilir (Yetkin, 2020: 7).

5216 sayılı Kanun'un getirdiği başka bir düzenleme de büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırları ile ilgilidir. İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediyesinin sınırları il idari sınırı olarak belirlenir. Diğer büyükşehir

belediyelerinde nüfusa göre 20, 30 ve 50 km yarıçapları büyükşehir belediyesi hizmet sınırları olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu Kanun ile büyükşehir belediyesi sınırları içindeki belde belediyelerinin tüzel kişiliği sona ermiştir (Arıkboğa, 2013: 58-59).

1.3.3. 6360 Sayılı Yasa ile Yapılan Düzenlemeler

5216 sayılı büyükşehir belediyesi kanununda yapılan değişiklikten sonra 6360 sayılı yasa ile düzenlemeler yapılmıştır. 6360 sayılı yasa ile yerel yönetimlerin yönetim yapılarında önemli düzenlemeler söz konusu olmuştur. Kanun; tek bir yerel yönetim birimine vurgu yapan, güçlendiren ve diğer yerel yönetim birimlerini ortadan kaldırarak tek bir kaynaktan hizmet sunan yasal bir düzenlemedir (İzci ve Yılmaz, 2019: 390). 6360 sayılı kanun, 5216 sayılı Kanun'un 3. maddesinde değişiklik yaparak, büyükşehir belediyesini, "Sınırları il mülkî sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan, karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan birinci kademe belediyelerden bahsedilmediğinden ve büyükşehir belediyelerinin mücavir alanlarının il idari sınırlarına eşit olması nedeniyle ilçe belediyelerinden oluşan bir büyükşehir yönetim modelinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır (Tekin,2018: 89).

6360 Sayılı Yasa, yeni bir yönetim sistematiği getirirken, planlama ve koordinasyonun sağlanamaması, ölçek ekonomilerinin yetersiz kullanımı, küçük ölçekli yerel yönetimlerin sanayileşme, ulaşım ve çevre gibi artan sorunlarını çözmede güçlük çekmesi, kaynak israfının önlenmesi ve uygun kullanımının sağlanamaması, kamu hizmetlerinin kaliteli, etkin ve verimli bir şekilde düzen içinde karşılanamaması ve bu hizmetlerin sunumunda koordinasyon eksikliğinin ortaya çıkması, optimal ölçekte hizmet üretebilecek güçlü yerel yönetim yapılarının varlığının gerekliliği, küçük ölçekli belediyelerin veya köylerin çevre, ulaşım ve benzeri sorunları çözmede kendi başlarına yeterince verimli olamamaları, mali kaynakların yetersizliği gibi sorunlara çözümler üretmeyi amaçlamıştır (Yılmaz ve Kaypak, 2019:5).

1.3.4. Büyükşehir Belediyelerinin Görev Yetki ve Sorumlulukları

Kanunlarla büyükşehir belediyelerine görevler verilmiştir. Ve bu görevler 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda anlaşılır bir şekilde ifade edilmiştir. Kanunun amacı; verilecek hizmetlerin planlı, programlı, verimli şekilde uyum içerisinde yürütülmesidir (Kayan, 2015: 201).

5216 sayılı kanuna göre Büyükşehir belediyelerinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır;

- Büyükşehir belediyesinin stratejik planını, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bütçesini ilçe belediyelerinin görüşlerini alarak hazırlamak,
- Görev ve hizmetlerin icap ettiği proje, yapım, bakım ve onarım işleriyle ilgili; imar plânları, parselasyon plânları ve her türlü imar uygulamasının yerine getirilmesi ve ruhsatlandırması belediyelerin görevlerindendir, bunu bütünleyecek olursak; "*Büyükşehir belediyesi, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin imar uygulamalarını denetlemeye yetkilidir"*,
- Gecekondu Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanma, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bunlara uygun olarak bütçe hazırlama,
- Çevre düzeni plânına uygun olma, gerekli yerlere ruhsat vermek ve onları denetlemek,
- Ana yolları yapma, sürdürülebilir kalkınmaya uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunması durumunu temin etmek; ağaçlandırma faaliyetleri düzenlemek, doğal afetlerle ilgili planlar ve düzenlemeler yapmak olabilecek afetlere karşı gerekli önlemleri almak,
- Büyükşehir bütünlüğüne hizmet eden sosyal tesisler, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphaneler, müzeler, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri inşa etmek, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek;
- Amatör spor kulüplerine gerektiğinde malzeme ve destek sağlama, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenleme, yurt içi ve yurt dışı yarışmalarda derece almış sporcuları belediye meclisi kararı ile ödüllendirmek,
- Gerektiği takdirde sağlık, eğitim ve kültür hizmetlerine yönelik binaların ve tesislerin inşa edilmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının bu hizmetleri ile

ilgili bina ve tesislerin bütün bakımlarının ve onarımlarının yapılması ve gerekli maddi desteğin sağlanması,

- *"Büyükşehir içindeki kara, deniz, su, göl ve demiryolu üzerinde her türlü taşımacılık hizmetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi amacıyla, büyükşehir belediye başkanı ya da görevlendirdiği kişinin başkanlığında, yönetmelikle belirlenecek kamu kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılacağı ulaşım koordinasyon merkezi kurulur (5216 Sayılı Kanun Md. 9)".* Büyükşehir sınırları içinde toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla taksi ve hizmet araçları da dahil olmak üzere kara ve denizde toplu taşıma araçları kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek,

- "*Büyükşehir içindeki alt yapı hizmetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi amacıyla büyükşehir belediye başkanı ya da görevlendirdiği kişinin başkanlığında, yönetmelikle belirlenecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşların temsilcilerinin katılacağı alt yapı koordinasyon merkezi kurulur (5216 Sayılı Kanun Md. 8)."* Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürüten, bunun için gerekli olan baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; akarsuların ıslahı, arıtma sonunda üretilen kaynak suyu veya suyu pazarlamak,

- Mezarlıkların tespitini yapmak, mezarlıklar kurmak ve işletmek, defin ile ilgili faaliyetleri yürütmek,

- İl düzeyinde yapılan planlar doğrultusunda, büyükşehir ölçeğinde plan ve diğer hazırlıkların yapılması; gerektiği takdirde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteğinin sağlanması; yangın ve acil durum hizmetlerinin yürütülmesi; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama alanlarının tespitinin yapılması, konut, iş yeri, eğlence mekanları, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kurumlarını yangın ve diğer afetlere karşı alınacak tedbirler yönünden denetlemek, mevzuatta öngörülen izin ve ruhsatları vermek,

- Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık birimleri ve yetişkinler,yaşlı, engelli, kadın, genç ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, mesleki ve beceri eğitim kursları açmak, işletmek veya yaptırtmak, bunları gerçekleştirirken hizmetler, üniversiteler, kolejler, meslek liseleri, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde olmak, şeklinde sıralanabilir.

1.4. Sosyal Belediyecilik

Başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimler, toplumun gerekli ihtiyaçlarını karşılamayı ve sorunlarını çözmeyi amaçlamaktadır. Günümüzde belediyeler imar, alt yapı, kent, ulaşım ve çevre gibi sorunların yanı sıra toplumun sosyal sorunlarıyla da ilgilenmektedir. Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı'nda; hizmette yerellik ilkesi büyük önem taşımaktadır. Bu ilke ile sosyal belediyecilik büyük oranda bağdaştırılır (Aygen, 2014:179). Sosyal belediyecilik, sosyal devletin belediyelerle birlikte yerel seviyede yurttaşlarına belirli sosyal yardım ve hizmetleri sunması şeklinde açıklanır. Sosyal belediyecilik, sosyal devletin yerele yansımış hali olarak tanımlanabilir. Başka bir tanımla sosyal belediyecilik; sosyal devletin, halka vermekle sorumlu hale geldiği sosyal politikaya belediyelerle iş birliği halinde sunması olarak tanımlanabilir. Sosyal belediyecilik, sosyal devletten uzaklaşmak değil, aksine devletle iş birliği yaparak sosyal devletin yükünü hafifleten bir yaklaşımdır (Pektaş, 2010:10).

1.4.1. Sosyal Belediyecilik Kavramı

İçinde bulunduğumuz yüzyılda, küreselleşme ve bilgi devriminin yarattığı bu dönüşüm sürecinde, şehirlerin rekabeti, ulusların rekabetinden daha fazla önem kazanmış, yerel yönetimler önceki dönemlerden daha önemli bir konuma gelmiştir. Artık idari yönü de olan belediyelerin görev, yetki ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması gerekliliği, yerel yönetimlerin özellikle seçilme açısından merkezi yönetimin vesayetinde olması kamu hukuku nedeniyle ortaya çıkmıştır. Klasik kentsel altyapı ve yol, su, kanalizasyon, park, temizlik gibi teknik hizmetlerin dışında bir dizi yeni sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim alanında belediyelerin sorumluluk alması beklenmektedir. 21. yüzyılın çağdaş belediyecilik anlayışında "yerel sürdürülebilir kalkınma", "sosyal belediyecilik", "kent bilinci oluşturma" gibi kavram, söylem ve politikalar bulunmaktadır (Toprak ve Şataf, 2009: 12).

Keleş'e göre; "sosyal belediyecilik", toplumsal refah devletinin belediyeciliği olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal belediyecilik, toplumsal amaçların öncelikli olduğu, geri plana bırakılamadığı, toplumun çıkarlarının açığa vurulduğu bir belediyecilik anlayışıdır (Keleş, 2019: 30-32).

Literatürde sosyal belediyecilik için en çok kullanılan tanım Yalçın Akdoğan'a aittir. Yazar, sosyal belediyeciliğin tanımını şu şekilde yapmaktadır:

"*Sosyal belediyecilik, mahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca kanalize eden; işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mevhumunu güçlendirmeye yönelik olarak mahalli idarelere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir".* (Akdoğan, 2002: 35. Aktaran Öz, 2017)

Başka bir tanımda ise sosyal belediyecilik; kamusal harcamaların sağlık, eğitim, kültür gibi alanlara yönlendiren, istihdam sorununun çözümüne odaklanan politikalar geliştiren ve bunları uygulayan, muhtaç durumda olan insanların korunmasını ve maddi yönden desteklenmesine yardımcı olan, yerel alanda sağlık ve eğitim imkanlarının geliştirilmesine katkı sağlayan, sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olan bir sistemdir (Çöpoğlu, 2020: 688).

1982 Anayasası'nda da Sosyal ve Ekonomik Haklar başlığı içerisinde devletin sosyal mesuliyet çerçevesi belirlenmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ve 5393 Belediye Kanunu ile Sosyal belediyecilik alanında bir çok hizmet verilmektedir. Bu hizmetler şu şekilde şöyle özetlenebilir:

- Kimsesiz olanların, sokak ta yaşayan çocukların barınma ihtiyaçlarını giderme,

- Çocuk yuvaları yapma,

- Yaşlılar için huzur evleri yapmak,

- Sağlık merkezleri, sağlık ocakları, Kültür, sanat ve spor tesisleri açma,

- Tiyatro, sinema, kütüphane ve kültür merkezlerini yaygınlaştırma,

- Fakir, muhtaç ve yaşam mücadelesi veren kişilere yönelik aş evleri kurma,

- Engelliler için gerekli ortamları sağlama,

- İlgiye ve yeteneğe özel kurslar açma,

- Parklar ve piknik alanlarını genişletme,

- İş kuracak kadın ve gençlere yönelik desteki sağlama,

- Ekmek fabrikaları kurma,

- Gıda, kömür, ilaç, kırtasiye malzemesi yardımı yapmak,

-Toplumsal gruplar, kitle örgütlerine rehberlik etmek, onlarla dayanışma ve yardımlaşmayı geliştirmek,

- Taşımalı sistem dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım,barınma vb. ihtiyaçlarına yönelik destek sağlamak,

- Deprem, sel ve yangın gibi doğal afetlerde maddi açıdan zarar gören vatandaşlara destek sağlamak.

Sosyal belediyeciliğin ana işlevleri; sosyalleştirme, sosyal kontrol ve rehabilitasyon- yönlendirme, kılavuzluk etme ve rehberlik etme- yardım etme ve gözetme (sosyal yardım)- yatırım yapma, tesisler kurma şeklinde temel başlıklar altında toplanabilir (Pektaş, 2010:13).

Sosyal devlet uygulamaları kapsamında korunmak ve desteklenmek ihtiyaç sahiplerinin sayısı, ülkelerin ekonomik koşulları, merkez tarafından sağlanan hizmetlerin göreceli yetersizliğinin gerçeklerden uzak olması, bu hizmetlerin merkezden yönetilmesi gibi sebeplerle yerel yönetimler tarafından da yerine getirilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler, kamu hizmetlerini vatandaşlara en hızlı ve etkin şekilde sunmaktadır. Türkiye'de köyler, il özel idareleri ve Belediyeler olmak üzere üç tür yerel yönetim birimi olmakla birlikte, yerel yönetim denilince akla belediyeler gelmektedir (Çöpoğlu, 2014: 223-247).

1.4.2. Sosyal Belediyelerin Fonksiyonları

Vatandaşa hizmet veren merkezi yapı giderek yerini vatandaşa en yakın birimler olan belediyelere bırakmaya başlamıştır. Bu durum sosyal belediyeciliğin önemini artırmış ve bu alanda önemli gelişmeler yaşanarak hizmet kalitesinde kayda değer bir artış olmuştur. Dolayısıyla, sunulan hizmetler yasal düzenlemelerle koruma altına alınmış ve vatandaşlar belediyelerden birçok hizmet talep etmeye başlamıştır (Ünlü, 2016: 71). Artan talep ve gelişmeler sosyal belediyeciliğin işlevlerini yani temel işlevlerini şu şekilde belirlemiştir;

1.4.2.1. Toplumun Sosyalleştirilmesi ve Rehabilite Edilmesi

Sosyalleşme, aile, okul, meslek kuruluşları gibi sosyal kurumlar ve kişinin içinde yaşadığı kültürel çevre gibi davranmayı ve diğer bireylerle uyum içinde yaşamayı öğrenme sürecini kapsar (Pektaş, 2010: 14). Belediyeler bu alanda sosyal eğitim görevini gerçekleştirebilirler. Belediyeler koydukları kurallar ve bu kurallara aykırı davranışlara uyguladıkları çeşitli yaptırımlar ile bireye (vatandaşlara) toplumsal beklentilere uygun davranış, kural ve değerleri aşılamak açısından bir sosyal kontrol mekanizması işlevi üstlenmektedir. Belediyeler; kahvehaneler, halk meclisleri, esnaf gezileri, afişler ve mahalle kütüphaneleri aracılığıyla halka daha yoğun bir mesaj verebilirler (Berkün, 2017:586).

1.4.2.2. Toplumun Yönlendirilmesi

Kamuya bazı konularda danışmanlık hizmetlerinin verilmesi ve karşılaştıkları sorunların hangi kurum ve kuruluşların aracılığı ile çözebileceklerini gösterme sosyal belediyeciliği harekete geçirme, yönlendirme işlevleri belediyeler tarafından yürütülmektedir (Pektaş, 2010: 14). Kültürel etkinliklerde genel olarak günün anlam ve önemi ile ilgili konulara yer verilir. Bu çalışmalarda tarihi şahsiyetler ön plana çıkarılarak dini ve milli bayramlarla ilgili etkinlikler düzenlenmektedir. Bu tür etkinlikler aracılığıyla insanların kültürlerinden kopmadan, tarihleriyle barışık ve yadsımadan yaşama, geçmişlerini unutmama gibi amaçlara yer verilir (Akdoğan, 2008).

1.4.2.3. Yardıma Muhtaçların Gözetilmesi

Mahalli idareler, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortak çalışarak, görevleri dahilindeki ihtiyaç sahibi ve yoksul vatandaşların bilgilerini kolaylıkla elde edebilir, sosyo-ekonomik durumlarını gözlemleyebilir, ihtiyaç sahiplerine ilaç, gıda, kömür ve kırtasiye gibi yardımlarda bulunabilirler (Akdoğan, 2002: 35). Bu anlamda toplumda duyarlı olan kişilerin yardımlaşma ve dayanışma duygularını pekiştirir. Öte yandan belediye olarak bu duyarlılığa sahip ve maddi durumu iyi olan kişilere de maddi durumu daha kötü olan insanlara yardım imkânları sağlanmaktadır. Öyle ki, Ramazan ayında verilen iftar yemekleri birçok belediyede bireylerin katkılarıyla gerçekleşmekte ve belediyeye yük getirmemektedir. Burada belediyenin görevi sadece teşkilat hizmeti vermektir (Beki, 2008: 40).

1.4.2.4. Yatırımlar Yapılması

Belediyeler işsizliği tamamen ortadan kaldıracak bir altyapıya sahip olmasalar da işsizler ile işverenler arasında işsizliği azaltacak şekilde aracı olacak çalışma masaları, mağdurların hayatını kolaylaştıracak aşevleri kurulmasını faaliyetlerini gerçekleştirirler. Bu tür yatırımlar yaparak halkının bu anlamda sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap verme imkanına sahiptirler (Beki 2008: 40).

Çocuklar için kreş, çocuk kulüpleri açmak, parklar düzenlemek ve yeterli beslenmeye katkıda bulunmak, spor tesisleri, gençlik merkezleri, psikolojik yardım ve danışma merkezleri, gençlere yönelik mesleki eğitim kursları açmak, kötü alışkanlık ve madde bağımlılığını önlemek için çalışmalar yapmak, kadınlar için kadın koruma ve sığınma evleri, meslek kursları, anne-çocuk sağlığı merkezlerinin açılması, yaşlılar için yurt, huzurevi, hobi merkezi, sağlık merkezi açılması, giyim, gıda ve yakacak yardımı gibi nakdi ve ayni hizmetlerin sağlanması, engellilerin günlük yaşamlarını kolaylaştıracak düzenlemeler yapmak, korunmaya yönelik vakıflar kurmak, bakım ve tedavi hizmetleri vermek, temel eğitim okulları, mesleki eğitim veya beceri kursları açmak, ayrıca iletişim ve spor gibi imkanlar da sağlıyor, risk grupları için hukuki ve psikolojik yardım büroları kurmak ve sosyalleşmelerini sağlamak için çeşitli organizasyonlar düzenlemek, kriz döneminde hizmet vermek, ilgili kurumlarla görüşerek çalışmalarını hızlandırmak sosyal belediyecilik

bağlamında belediyelerin fonksiyonlarından alınan hizmete tabi olan gruplar ve birincil istekleri bu şekilde sıralanabilir (Pekküçükşen, 2004: 461).

1.4.3. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı

Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan nüfus artışı ve göçler, kentsel nüfusu artırmış ve belediyenin önceliklerini sosyal politikalardan ziyade temel kentsel altyapı ve hizmetleri karşılamaya yöneltmiştir. Kaynak sorunu günümüzde de devam etmekte ve birçok belediye kentsel hizmetleri dahi yeterince yerine getirememiştir. 1950'li yıllardan itibaren 1580 sayılı Kanunla belediyelere verilen birçok sosyal ve kültürel görev, bu görevlerin merkezi yönetime veya diğer kurumlara verilmesinden kaynaklanmamaktadır. Belediyelerin ilgisizliğinden dolayı oluşan kaynak yetersizliğinden dolayı zamanla bu kurumlar görev alanı dışında kalmışlardır. Kuşkusuz bu dönemde birçok belediye de bu kurumların eğitim, barınma, sağlık, sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanlarındaki yetkinliğini ortaya koyan başarılı projelere imza atmıştır. 1990'lı yılların başından itibaren, bir yandan gelirleri geçmişe göre artan bazı belediyeler, diğer yandan eğitim ve kültür düzeyi değişen, kentsel ve sosyal hizmetlere olan talebi artan ve çeşitlenen nüfus, diğer bir yandan ülkenin birbiri ardına yaşadığı krizler nedeniyle göç eden ya da giderek yoksullaşan kentli kitleler belediye hizmetlerinin karşılanmasına yol açmıştır. Yoksullara, yetimlere, engellilere ve yaşlılara çorba, sıcak yemek giyecek sağlanması şeklinde geçmişten miras kalan sosyal yardımlar için sosyal yardım ve sosyal hizmet merkezli sosyal politikalara daha fazla pay ayırmaya başladılar. 1990'lı yıllardan sonra hem tür, hem nitelik hem de kapsam olarak artan mutfaklar, ayrı belediye kurumları tarafından sağlanır hale gelmiştir. Engelli merkezleri, huzurevleri, kadın ve çocuk sığınma evleri ve merkezleri, hastaneler, poliklinikler ve sağlık merkezlerinin kurulması, kapsamlı mesleki ve beceri eğitim kurslarının düzenlenmesi birçok büyükşehir belediyesinin temel hizmetleri arasında yer almaktadır. Bazı büyükşehir belediyeleri tarafından verilen bu hizmetler giderek yaygınlaşmaktadır (Ersöz,2006:148-149). Yerel yönetimlerde sosyal belediyecilik uygulamalarının kurumsallaşması ve yaygınlaşması 1970'li yıllarda başlamıştır. O yıllarda belediyeler, birlikler, kooperatifler, şirketler ile katılımı artırarak ve sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve

meslek kuruluşlarını yönetime dahil ederek yeni belediyecilik uygulamalarını faaliyete geçirmişlerdir (Keskin, 2008:97).

Artan yerelleşme taleplerine paralel olarak Türkiye'de son yıllarda birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004), Belediye Kanunu (2005), İl Özel İdaresi Kanunu (2005), Mahalli İdare Birlikleri Kanunu (2005), İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun (2008) başlıcalarıdır. Bu kanunlar yerel yönetimlere ve özellikle belediyelere mevcut beklentiler doğrultusunda yeni anlamlar ve işlevler kazandırmıştır. Günümüzde belediyelerin sosyal görevlerinin temelini oluşturan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu hükümleri şu şekilde belirlenebilir:

Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir ve ilçe belediyelerine sosyal belediyecilik kapsamında birçok görev verilmiştir. "Yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık birimleri ile her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek ve geliştirmek, bu amaçla sosyal tesisler kurmak, açmak, işletmek veya bu meslek ve beceri eğitim kurslarını açtırmak, hizmetleri yürütürken üniversiteler, kolejler, meslek liseleri, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak" (5216 Sayılı Kanun Md.7) ve "engellilerle ilgili faaliyetleri desteklemek için engelli merkezleri oluşturmak" (5216 Sayılı Kanun Md.18) bu nitelikteki görevler arasındadır. Sosyal belediyecilik alanında yürütülen hizmetler, standart belediye yönetimlerinin zorunlu görevleri arasındadır (Pektaş, 2010: 13).

Türkiye'de sosyal belediyecilik alanında deneyimli belediyeler olmasına rağmen uygulamaların yaygınlığı açısından istenilen noktaya henüz gelinememiştir. Öte yandan mevcut uygulama örnekleri incelendiğinde Türkiye'de de genellikle sosyal belediyecilik uygulamalarında benzer sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Bu sorunlar arasında belediye yöneticilerinin sosyal belediyecilik olgusuna olumsuz yaklaşımı ve sosyal politikalarda sosyal sorumluluk bilincinin olmaması sayılabilir (Demir, 2006: 145).

2. MADDE BAĞIMLILIĞI KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİM, BAĞIMLILIK TÜRLERİ VE TÜRKİYE'DE MADDE BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELE

2.1. Madde Bağımlılığı Kavramı

Madde bağımlılığı, vücudun bir ya da daha fazla çok işlevini olumsuz açıdan etkileyen maddelerin kullanılması, buna rağmen maddelerin kullanımının devam etmesidir. Bireyin beden ve ruh sağlığını, aile, iş ve sosyal hayatını etkileyecek dozda alkol-madde kullanması ve alkol-madde kullanımını durduramaması halindeki bir hastalıktır.

Türk Ceza Kanunu'na göre;

"*Madde Bağımlılığının Yeri Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis ile cezalandırılır. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri satan, satışa arz eden, başkalarına veren, sevk eden, nakleden, depolayan, satın alan, kabul eden, bulunduran kişi, on yıldan az olmamak üzere hapis ile cezalandırılır. Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."*

Bağımlılık yapan madde, Jandarma Genel Komutanlığı tanımıyla; "*Beyin işlevlerini ve tüm bedensel yapıları etkileyerek, zamanla organ sistemlerinde kalıcı değişikliklere yol açan, ruhsal ve davranışsal sorunlar oluşturan, yaşam için gerekli olmayan doğal ya da yapay sahte iyi oluş hali ortaya çıkaran maddelerdir"* (jandarma.gov.tr, 2020).

Yelişay'ın yaptığı tanımda ise madde bağımlılığı "vücudun işlevlerini olumsuz yönde etkileyen maddelerin kullanılması, bundan dolayı zarar görüldüğü hâlde bu maddelerin kullanımının bırakılamamasıdır" (yesilay.org.tr,2020). Bağımlı kişi; madde kullanımına ara verdiğinde yoksunluk yaşar, sosyal ve ailevi sorunlar ortaya çıkar, madde kullanımını bırakıp tekrar başlar ve bu döngü devam eder, kişi bazen maddeyi belirlediği ölçüden daha fazla kullanır. Madde bağımlılığı sağlık

sorunu, sosyal sorun, ekonomik sorun ve ceza adalet sistemi sorunu gibi birçok sorun doğurur. Madde bağımlılığı aslında beyinsel bir hastalıktır.

Madde bağımlılığı biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve davranışsal ölçütleri olan olumsuz bir durum olarak kabul görmektedir. Bu nedenle madde bağımlılığı çok yönlü bir hastalık olarak ele alınmakta, madde kullanımı üzerindeki kontrolün kaybedilmesi ve olumsuz sonuçlarına rağmen madde kullanımına devam edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Ghodse, 2002). Dünya Sağlık Örgütü madde bağımlılığını, vücut fonksiyonlarını ve sosyal işlevselliği olumsuz etkileyen maddelerin kullanımı, uğradığı zarar ne olursa olsun kullanımın engellenememesi, gelecekte kullanım miktarının artması, ve kullanımın kesilmesiyle birlikte yoksunluk belirtileri şeklinde tanımlamaktadır (who.int,2021).

Madde bağımlılığı ile mücadele kapsamlı ve çok boyutlu bir çalışmasını gerektirir ve bu nedenle konunun farklı kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, madde bağımlılığı ile mücadele, güvenlik sorunu yarattığı için güvenlik güçlerini, sağlık sorunlarına yol açtığı için sağlık kurumlarını, toplumsal sorunlara yol açtığı için yerel yerel yönetim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve diğer kamu kurumlarını ilgilendirmektedir (Sezik, 2017:40).

Madde bağımlılığının hukuki boyutuna bakacak olursak; madde bağımlısı bireyler bir sağlık kurumunda tedavi olmak için başvurmaya ya da kurumlardaki görevlilerden yardım istemeye, kanunla zıt düşüp cezalandırılma boyutlu düşünüp çekinmektedirler. Aslında Türk Ceza Kanunu'nda bu durumla alakalı olarak Etkin Pişmanlık konusu altında gereken düzeltmeler bulunmaktadır. TCK 192. Maddesine göre ilgili düzenlemeler şunlardır: (jandarma.gov.tr, 2020).

MADDE 192.

"(1) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarına iştirak etmiş olan kişi, resmî makamlar tarafından haber alınmadan önce, diğer suç ortaklarını ve uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin saklandığı veya imal edildiği yerleri merciine haber verirse, verilen bilginin suç ortaklarının yakalanmasını veya uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ele geçirilmesini sağlaması hâlinde, hakkında cezaya hükmolunmaz.

(2) Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya

bulunduran kişi, resmî makamlar tarafından haber alınmadan önce, bu maddeyi kimden, nerede ve ne zaman temin ettiğini merciine haber vererek suçluların yakalanmalarını veya uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ele geçirilmesini kolaylaştırırsa, hakkında cezaya hükmolunmaz.
(3) Bu suçlar haber alındıktan sonra gönüllü olarak, suçun meydana çıkmasına ve fail veya diğer suç ortaklarının yakalanmasına hizmet ve yardım eden kişi hakkında verilecek ceza, yardımın niteliğine göre dörtte birden yarısına kadarı indirilir.
(4) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, hakkında kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmaktan dolayı soruşturma başlatılmadan önce resmî makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini isterse, cezaya hükmolunmaz"

Madde bağımlılığının tedavisi mümkündür. Tedavi sürecinde başarılı olup olmama durumu kişinin isteğine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Tedavi aşamalardan oluşan kolay olmayan bir süreçtir. Aşamaları; tedaviye yönlendirme, detoksifikasyon (arındırma), bağımlılığın terapisi, rehabilitasyon şeklinde sıralayabiliriz. Tedaviye başlama sırası, öncelikle aile hekiminize başvurma, hekimin yönlendirmesi üzerine sağlık kuruluşlarından gerekli desteği alma daha sonra gerekirse hastanelerin psikiyatri polikliniklerine ve AMATEM'e (Alkol Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi) başvurma olarak gerçekleşir. Tedavide çeşitli metodlar kullanılabilir. Tedavi yollarına bakarsak; psiko-sosyal destek ve yaklaşımlar ve ilaç tedavileri şeklinde ikiye bölünür. Psiko-sosyal destek ve yaklaşımların hedefi aile ve sosyal bağlantıları düzene koymaktır. İş, eğitim gibi yükümlülüklerini üstlenmesini sağlamak, boş vakitlerini verimli şekillerde doldurmasına ve kişinin yeni kabiliyetler kazanmasına fırsat tanımaktır. İlaç tedavileri doğrudan bireyde madde kullanmaya sebep olan etkeni ortadan kaldırma amaçlı değildir. İlaçlar, ruhsal açıdan madde bağımlılığı belirtilerini en aza indirmek, kullanılan maddenin yerini doldurmak veya madde ihtiyacını azaltmak amaçlıdır.

Madde kullanımı ve bağımlılığı, tıbbı hastalıklara yol açmanın yanısıra, devlet ekonomisini oldukça etkilemektedir. Alkol ve özellikle yasadışı madde bağımlılarının mesleki, psikososyal, çevresel ve ailevi işlevlerinin bozulması, tıbbı tedavi uygulayan kuruluşlara başvurularının artması sağlık kuruluşlarının mali yüküne etkide bulunur. Ayrıca, uyuşturucu madde ticaretinden kazanılan paranın nereye kullanıldığı ve aktarıldığı hakkında gerekli bilgilerin olmadığı

savunulmaktadır. Bunun yanısıra yasal olmayan yöntemlerle uyuşturucu ticareti yaparak elde edilen kazanç, terör örgütlerine ve başka legal olmayan faaliyetlere yönelik ekonomik getiri sağlaması da insanlarda güvenlik, huzur ve sosyal açıdan büyük sorunlar oluşturmaktadır (Ateş K. , 2018:4).

Türkiye'de, hızlı kentleşme ve nüfus hareketleri, bununla ilişkili olarak kentsel nüfusun artması sonucunda kültürel ve sosyal ilişkilerin azalması, kentte yaşamaya başlayan gençleri spor ve kültürel faaliyetlere teşvik edecek uygun olanakların sağlanamaması ve ilk olarak özellikle internetin ve teknolojinin kötü amaçlara yönelik kullanılması gibi etmenler gençlerin madde kullanımına teşvik olmasına sebep olmaktadır (Albayrak ve Balcı, 2014:30).

Şekil 1: Bağımlılık Döngüsü

Kaynak: http://www.amatem.org,2020

Bağımlılık döngüsü "belki kullanabilirim" düşüncesiyle başlayıp, devamında "korku ve merak"la karışık olarak daha belirgin duruma gelir. Daha sonrasında bağımlı olmam, istersem bırakırım, bırakacağım, bırakmak zorundayım, bırakamam gibi düşüncelere yerini vermektedir.

2.2. Madde Bağımlılığının Tarihsel Gelişimi

Madde bağımlılığı kültürü kökeni, insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Bağımlılık denilince akla ilk gelen, ilaç tanımına da uyan bazı kimyasal veya bitkisel maddelere bağımlılıktır. Yazılı belgelerden edinilen bilgilere göre, ilk madde alkoldür. Alkolün anti-anksiyete etkilerini çabucak keşfeden insan ona kutsal bir anlam kazandırmıştır. İlk verilere göre bilinçli üzüm fermantasyonu ve alkol üretimi MÖ 6000'li yıllarda bugün Ermenistan bölgesinde gerçekleşti (McKim MW, 2000). Alkol kullanımı çok eski tarihlere dayanmaktadır. İlkel çağlarda alkolün sarhoş etmeyecek dozda kullanımı yasaldı ve dini törenlerde kullanılırdı. Mezopotamya ve diğer Akdeniz ülkelerinde yaşayan milletlerin uzun zamandan beri alkollü içki kullandıkları bilinmektedir. Hıristiyanlıkta şarap, İsa'nın kanını temsil eden kutsal bir içecek olarak varlığını sürdürmekteydi. Fakat İslamiyet'te yasaklanmıştır (Arıkan, 2012: 112).

Eski Mezopotamya'dan reçeteli tabletlerde şarabın ilaç olarak kullanıldığını gösteren veriler bulunmaktadır (Uzbay, 1981: 58). M.Ö. 4000'li yıllarda Mısır'da arpadan bira yapıldığı biliniyordu. M.Ö. 2200'lere tarihlenen belgelerde Hammurabi Kanunlarında şarabın yapımı ve kullanımıyla ilgili kurallar vardı. Antik Roma ve Yunan döneminde üzüm ve şarap kutsaldı. Ayrıca Yahudiliğin uyarıcı maddeler de M.Ö. yıllarında bazı ritüel törenlerde yer almıştır. Alamut Kalesinde, 1091-1276 yılları arasında İran'da Hasan Sabbah önderliğinde iktidar olan Haşaşin Devleti, bağımlılık yapıcı maddelerin terör örgütleri için kullanılmasında önemli bir role sahiptir. Hasan Sabah alkol, esrar ve diğer bağımlılık yapıcı maddeler ile uyarıcı maddeler kullanarak ve kullandırarak birçok suikast planladı ve büyük bir terörist güç haline geldi (Köknel, 1998: 94). Barbitüratların keşfini 1864'te Almanya'da 29 yaşındaki araştırmacı Adolf von Baeyer yapmıştır (DUNDEE ve McILROY, 1982). Akıl hastalıkları için ilaç geliştirme diğer bağımlılık ve kötüye kullanım potansiyeli oluşturan diğer bir ilaç grubu benzodiazepinlerdir. Benzodiazepinlerin bileşimi 1930'lara değin gider. 1950'lerin başından itibaren heptoksidiazinler üzerindeki çalışmalarından bu bileşikleri konsantre ederek önce klordiazaepoksit ve ardından diazepam geliştirilmiştir. (MW, 1986). 1960'lara kadar madde kötüye kullanımı ve bağımlılık yapan maddeler önemli bir halk sağlığı sorunu olarak görülmemiştir. Bu

yıllarda barbitüratlar ve alkol, özellikle afyon ve esrar, madde bağımlılığı tıbbi literatüre bir davranış bozukluğu olduğu sebepleri ile tedavisi ve önlenmesi konusunda ciddi çalışmalar olmasına rağmen 1980'lerden itibaren giderek arttığını görüyoruz. Avrupa ülkeleri için madde bağımlılığının yarattığı sosyo-kültürel sorunlar ve gençler arasında yaygınlaşması 1970'lerde önemli bir alan haline geldi (Uzbay,2009: 10). Bu gün madde kullanımı ve maddeye bağımlı bireyler toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. 21. yüzyılın en önemli güvenlik sorunu olan terörizm için yasa dışı örgütlerin bağımlılık yapıcı maddelerin üretim ve dağıtımında oynadıkları rol ve oluşturdukları kaynak dikkate alındığında, madde kötüye kullanımı ve bağımlılığı sadece önemli bir halk sağlığı sorunu değil, aynı zamanda önemli güvenlik sorunu haline gelmiştir (Azak, 2014: 73).

2.3. Bağımlılık Türleri

Bağımlılık kelime anlamıyla kendini adamak anlamına gelmektedir ve bir hastalık olarak görülmektedir. Bağımlılığın farklı türleri bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde uyuşturucu maddelere olan bağımlılık ele alınmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (The Alcohol, Smoking and Substance Involvement Screening Test: 2010)'ne göre madde bağımlılığı türleri;

- Opiat Tipi Bağımlılık
- Alkol, Barbitürat, Benzodiazepin Tipi Bağımlılık
- Esrar Tipi Bağımlılık
- Kokain Tipi Bağımlılık
- Uyarıcı Tipi Bağımlılık
- Hallusinojen Tipi Bağımlılık
- Solunan Çözücü Tipi Bağımlılık
- Tütün Tipi Bağımlılık

2.3.1. Opiat Tipi Bağımlılık

Dünyada 20'den fazla kimyasal olarak farklı opioid klinik kullanımdadır. Haşhaştan üretilen bir ilaç grubu olarak kabul görmüştür.Gelişmiş ülkelerde kötüye kullanım ve bağımlılığa en sık eşlik eden opioid madde eroindir. Öncelerde ağrı

kesici olarak kullanılan maddeler mutluluk ve rahatlama gibi hisler verirler (e-psikiyatri.com.tr, 2021).

Opioid ailesinde dört geniş ilaç kategorisi vardır:

- Doğal afyonlar: Bunlar, doğrudan afyon haşhaşından elde edilen ve morfin ve kodein içeren alkaloidlerdir. Opiat terimi genellikle opioid terimi ile birbirinin yerine kullanılır; ancak opiyatlar sadece opioid bitkisinden türetilen doğal alkaloitleri ve bunların yarı sentetik türevlerini ifade eder.
- Yarı sentetik afyonlar: Bunlar, doğal afyonlardan oluşturulan ve diamorfin (eroin) ve oksikodon içeren afyonlardır.
- Tam sentetik opioidler: Bunlara metadon ve petidin dahildir.
- Endojen opioid peptitler: Bunlar vücutta doğal olarak bulunur ve endorfinleri ve endomorfinleri içerir. İnsan vücudu ayrıca az miktarda morfin ve kodein üretir.

Opioidler, merkezi sinir sistemindeki ve diğer dokulardaki opioid reseptörlerine bağlanarak endojen opioid sistemi üzerinde tepki gösterirler. Eroin, morfinden elde edilen yarı sentetik bir opiat türüdür. En sık tıbbi olarak analjezik olarak veya yasadışı olarak kullanılır. Yasadışı eroin kullanıcıları genellikle bu maddeyi 'sigara içerek' (eroini yakarak ve dumanını teneffüs ederek) kullanırlar. Ancak birçoğu hızla damardan kullanımını gerçekleştirir(Hughes, 2009: 30).

2.3.2. Alkol, Barbitürat, Benzodiazepin Tipi Bağımlılık

Alkol bağımlılığı hayatın her alanından insanı kapsayan bir hastalıktır. Çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Beyinde değişikliklere neden olduğu için davranışları bilinçsizce gerçekleşebilir. Hastalığın şiddeti kişinin tükettiği alkol miktarına ve tüketim süresine göre değişkenlik göstermektedir (yedam.org.tr). Yüzyılı aşkın bir süredir, uykuya yardımcı olmak için barbitürat adı verilen güçlü yatıştırıcılar kullanılmıştır. Yasal olarak tıbbi amaçlarla kullanılsa da hem fizyolojik hem de psikolojik olarak bağımlılık yapar. Ayrıca, genellikle ölümcül aşırı dozlarla ilişkilendirilen son derece tehlikeli ilaçlardır. Barbitüratlar eski zamanlarda doktorlar tarafından hastaları uykuyu teşvik etmek için kullanılıyordu (ozelpsikolog.com, 2021). Benzodiazepinler 1960'lardan günümüze kadar anksiyete gibi hastalıkları

tedavi etmek için kullanılmıştır. 1980'li yıllarda benzodiazepinlerin kullanımı bağımlılık çekincesiyle azalmıştır (Gök, 2006: 7).

2.3.3. Esrar Tipi Bağımlılık

Esrar bir çeşit hint keneviri bitkisinin yeşil ve kahverengi çiçeklerinin karışımından oluşmaktadır. Tahminlere göre esrar yasal olmayan ve dünyada en çok tüketilen maddedir. Tüm dünyada yetiştirilen fakat üretimi ve kullanımı ulusal alanda değişkenlik gösteren bir bitkidir (Öztürk, 2017: 211). Kenevir bitkisi genel olarak kurutulur, öğütülür ve tütsülenir (sigara gibi kağıtta veya tütün gibi pipoda). Genellikle Avrupa ülkelerinde esrar, bazı eyaletlerde yasal, bazılarında ise yasa dışıdır. Bazı eyaletlerde yalnızca tıbbi kullanım yasaldır; bazıları da eğlence amaçlı esrarı yasallaştırmıştır. Tıbbi olarak, esrar stres ve ağrı kesici ve iştahı artırmak için kullanılır (https://www.addictioncenter.com, 2021).

2.3.4. Kokain Tipi Bağımlılık

Kokain kullanıldığı an itibari ile etkisi görülen bir maddedir. Güçlü şekilde etkileri olan bağımlılık türüdür.

İlk olarak 1860'ta izole edilen kokain alkaloidi, ilk olarak 1880'de lokal anestezik olarak kullanıldı. Kokain bağımlısı olan bireylerde kokainin etkisinin hemen görülmesinin yanı sıra etkileri 30-60 dakika süreyle devamlılığını sürdürmektedir. (npistanbul.com.tr, 2021).

2.3.5. Uyarıcı Tipi Bağımlılık

Amfetamin, metilfenidat vb. maddeler bu gruba dahildir. Uyku bozukluğu gibi hastalıkların tedavisinde kullanılan bu ilaçların kötüye kullanıldığı görülmektedir. Bağımlılık yapacak derecede kullanılması yada aşırı doz kullanımı ölümle sonuçlanabilmektedir (umudder.org.tr, 2021).

2.3.6. Hallusinojen Tipi Bağımlılık

LSD, mescalin gibi halüsilasyona sebebiyet veren sentetik maddelerdir (umudder.org.tr).

Klasik halüsinojenler, kullanıcıların görüntüleri görmesine, sesleri duymasına ve gerçek gibi görünen ancak var olmayan hisler hissetmesine neden olabilir. Etkiler genellikle 20 ila 90 dakika içinde başlar ve bazı durumlarda (LSD) 12 saat kadar uzun sürebilir veya diğerlerinde (sentetik DMT) 15 dakika kadar kısa sürebilir. Bazı halüsinojenler bitkilerden veya mantarlardan elde edilir ve bazıları sentetiktir (insan yapımı). Tarihsel olarak, insanlar halüsinojenleri dini veya şifalı ritüeller için kullandılar. Daha yakın zamanlarda, insanlar bu ilaçları eğlenmek, stresle başa çıkmak, manevi deneyimler yaşamak veya sadece farklı hissetmek dahil olmak üzere sosyal veya eğlence amaçlı kullandığını bildirmektedir. Yaygın klasik halüsinojenler şunları içerir:

- LSD (D-liserjik asit dietilamid), zihin değiştiren en güçlü kimyasallardan biridir. Çavdar ve diğer tahıllarda yetişen bir mantarda bulunan liserjik asitten yapılmış berrak veya beyaz kokusuz bir malzemedir.
- Psilosibin (4-fosforiloksi-N,N-dimetiltriptamin), Güney Amerika, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri'nin tropikal ve subtropikal bölgelerinde bulunan belirli mantar türlerinden gelir.
- Peyote (meskalin), ana maddesi meskalin olan küçük, omurgasız bir kaktüstür.
- DMT (N,N-dimetiltriptamin), bazı Amazon bitkilerinde doğal olarak bulunan güçlü bir kimyasaldır. Ayahuasca bu tür bitkilerden yapılan bir çaydır ve bu formda alındığında hoasca, aya ve yagé olarak da bilinir. İnsanlar ayrıca laboratuvarda DMT yapabilirler. Sentetik DMT genellikle füme beyaz kristal toz şeklini alır.
- 251-NBOMe, hem LSD hem de MDMA ile benzerlikleri olan sentetik bir halüsinojendir, ancak bu çok daha güçlüdür. Beyin araştırmalarında kullanılmak üzere geliştirilmiş olup, yasadışı olarak satıldığında bazen N Bomb veya 251 olarak adlandırılır (https://www.drugabuse.gov, 2019).

2.3.7. Solunan Çözücü Tipi Bağımlılık

Uçucu organik çözücüler, modern dünyada her yerde bulunan ürünlerdir ve esas olarak endüstriyel amaçlar için kullanılır. Oje, yapıştırıcı, metal parlatıcı gibi maddeler bu bağımlılığa yol açmaktadır. Uçucu çözücüler, yapıştırıcılarda, temizlik

maddelerinde, cilalarda ve boyalarda kullanımlarından dolayı genel nüfus tarafından yaygın olarak karşılaşılmaktadır. Ayrıca yakıt olarak ve endüstriyel işlemlerinde yaygın olarak kullanılırlar (Beckley ve Woodward, 2013: 2559). Bu maddeler kolay elde edilebilmesinden kaynaklı küçük yaşlarda bağımlılığa yol açmaktadır. Bu ürünler yasal, erişilebilir ve ucuzdur ve ayrıca bu tür maddeler günlük hayatta kullanılan maddeler olduğundan, kötüye kullanımının tespit edilmesini zordur (bayder.com.tr, 2021).

2.3.8. Tütün Tipi Bağımlılık

Türkiye'de bir halk sağlığı sorunu olarak alkolden sonra en fazla görülen bağımlılık türüdür. Bazı geleneksel toplumlarda yüzyıllardır kullanılan tütün, Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmıştır ve ilerleyen dönemde birçok ülkede kullanımı artmıştır. Tütünde bulunan nikotin bağımlılık yapan bir maddedir (Bilir ve Özcebe, 2014: 65).

Herhangi bir tütün ürünü kullanmak nikotin bağımlılığına yol açabilir. Bunun nedeni, nikotinin beynin çalışma şeklini değiştirebilmesi ve daha fazlası için istek duymasına neden olabilmesidir. Sigara gibi bazı tütün ürünleri, nikotini beyne saniyeler içinde iletecek şekilde tasarlanmıştır, nikotine bağımlı hale gelmeyi kolaylaştırır ve bırakmayı daha da zorlaştırır. Nikotin, tütün bitkisinin kendisinde doğal olarak bulunurken, bazı tütün ürünleri, vücudunuzun daha fazla nikotin emmesini kolaylaştırabilecek katkı maddeleri içerir (https://www.fda.gov, 2021).

2.4. Madde Bağımlılığına İlişkin Teoriler, Etki Eden Risk Faktörleri Ve Koruyucu Faktörler

Madde bağımlılığından bahsedildiğinde bireylerde ruhsal, fiziksel ve davranışsal farklılıklara yol açan maddeler öne çıkar. Bu maddeler genelde çeşitli uyuşturucular, sigara, uyarıcı ve hayal görmeye sebep olan maddeler, alkollü içecekler ve reçete ile alınması gerekirken doktor kontrolü dışında alınan ilaçlar olarak belirtilir. Birey bağımlılık sürecine başlamadan önce veya adım attığında; 'belki kullanabilirim, merak ediyorum ama denemeye korkuyorum, bir kere denemekten bir şey olmaz, ben bağımlı olmam, istersem bırakırım, asla bırakamıyorum' gibi düşüncelerle madde kullanımına ya başlar yada kullanmaya devam eder (Dew, Elifson, ve Dozier, 2007).

Madde bağımlılığı, ilgili tüm taraflar için süregelen sorunlarla birlikte modern dünyanın karşı karşıya kaldığı küresel bir sağlık ve sosyal sorunu temsil etmektedir; bu, özellikle bağımlının aile üyeleri için geçerlidir ve çoğu zaman bu durumla etkin bir şekilde baş edemediklerini kabul etmek zorunda kalırlar. Bu nedenle madde bağımlılığı konusu, nedenleri biyopsikolojik, ailesel ve sosyal faktörlerin etkileşiminde ve risk ve koruyucu faktörlerin etkileşiminde aranması gereken çok disiplinli bir olgu olarak görülmelidir (Zimić ve Jukić, 2012). Madde bağımlılığını ele alan çeşitli teoriler bulunmaktadır. Bu teorilerin bazıları sosyolojik bazıları ise biyolojik temelli teorilerdir. Bireylerin kendileriyle olan ilişkisini, diğer insanlarla olan ilişkisini ve toplum ile olan ilişkisini esas alan temel teoriler bulunmaktadır.

2.4.1. Yıkıcı Çevre Teorisi (Check İn, 1980)

Bu teori madde bağımlılığını, bireylerin çevresindeki insanlarla olan ilişkisi içerisinde olan bir olgu şeklinde değerlendirir. Bağımlı kişilerin yaşam koşulları kötü olan sorunlu ailelerden ve ekonomik düzeyi yeterli olmayan etnik gruplardan geldiklerini ve sıklıkla ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedir. Chein, bağımlılığı bir davranış biçimi olarak ele almış ve yaşam alanının imkansızlıkları ve ekonomik yetersizliğin önemli rolüne dikkat çekmiştir. Ailenin koşulları, bireylerin gittikleri okullar ve çevreleri, arkadaş gruplarının yaşam biçimleri bireylerin madde bağımlısı olmalarını önemli ölçüde etkilemektedir (Peele, 1985: 12).

2.4.2. Sosyal Sapma teorisi (Hill, 1980)

Bireylerim madde kullanımına henüz başlamadan öncesinde sosyal alanda sapkın olduklarını ifade eder. Bu teoriye göre; madde bağımlılığı davranış bozukluğu şeklinde tanımlanır. Sapkınlık eğiliminde olan bireylerin madde kullanmaya başlamadan önce maddeye kolayca ulaşılabildiği ve sosyal kontrolün eksik olduğu bölgelerde yaşadıkları ilgi çekicidir (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 173).

2.4.3. Problem Davranış Teorisi (Jessor ve Jessor, 1980)

Bağımlılığı, davranış sorunu şeklinde değerlendirir ve davranışın oluşumundaki etkenler üzerinde durmaktadır. Kişilik sistemi, algılanan çevre sistemi ve davranış sistemi olarak üç sistemden oluşmaktadır. Bu üç sistemin her birinde,

belirli bir ergen için sorunlu davranışa yatkınlık derecesini veya sorunlu davranışın ortaya çıkma olasılığını belirlemek mümkündür. Kişilik sistemindeki problem davranışa yatkınlık, problem davranışta bulunmaya teşvik eden veya bu tür davranışa karşı azaltılmış kontrolleri oluşturan tutumlar, değerler, inançlar ve beklentiler anlamına gelir. Çevre sisteminde, problem davranışa yatkınlık, diğer önemli kişilerden gelen düşük destek ve kontrollerin ve problemli davranışa girişmek için onay ve modellerin algılanması anlamına gelir. Arkadaşlardan ebeveynlerden daha fazla etki, ebeveynler ve arkadaşlar arasında beklentilerinde düşük fikir birliği ve daha fazla algılanan onay, baskı ve uyuşturucu kullanımı için modeller, algılanan çevre sisteminde sorunlu davranışın ortaya çıkma olasılığını artıran değişkenlerdir. Son olarak, davranış sisteminde problem-davranış eğilimi, bir yanda diğer sorunlu davranışlara ve okul performansı gibi geleneksel davranışlara katılım derecesini ifade eder. Kişilikte, algılanan çevrede ve davranış sistemlerinde mevcut olan problem-davranış eğilimi derecesi ne kadar yüksek olursa, madde kullanımı da dahil olmak üzere problem davranışa beklenen katılım o kadar büyük olur (Jessor ve Jessor, 1980: 609).

2.4.4. Aile Teorisi (Stanton, 1980)

Stanton, aile yaşantısını ve ailede madde kullanımının önemine dikkat çekmekte ve ailede madde kullanımının fonksiyonlarını vurgulamaktadır. Mesela, bir madde kullanıcısının madde etkisi altındayken yaşadığı coşku hissi, anne ile olan bir bağa benzetilebilir. Bu şekilde bağımlı kişi, maddenin etkisi altındayken kendini annesine yakın hissedebilecek ve ebeveynleri tarafından henüz özerkliğini kazanmamış bir çocuk olarak görülebilecektir. Bu gibi durumlar, bağımlı ailesindeki dağılma yada hayatta kalma ikilemi içinde olan aileler için çözümler geliştirebilir (Stanton, 1997: 254).

2.4.5. Madde Alt Kültürü Teorisi (Johnson, 1980)

Johnson (1980), alt kültürün madde bağımlılığı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmasında değerler, davranış normları ve roller hakkında önemli fikirler sunmaktadır. Araştırmacı, bu faktörlerin madde kullanımında akran baskısını nasıl belirlediğine odaklanır. Değerler, alt grubun doğru olduğuna inandığı yargılar

hakkında paylaşılan fikirlerdir (Turan, 2010: 82). Johnson, bu teoriyle esas olarak 11 ve 25 yaş aralığındaki madde bağımlısı bireylerin maddeye olan bağımlılığını açıklamıştır, ayrıca grup dinamiklerinin etkisini vurgulamıştır. Teoriye göre; madde kullanan bireyler kendi aralarında alt kültürler oluşturmuşlardır (Boztaş ve Arısoy, 2010: 519).

2.4.6. Sosyolojik perspektif (Lukoff, 1980)

Maddeye olan bağımlılığı bireylerin toplum ile olan ilişkisi bazında değerlendiren teorilerdendir. Lukoff'a göre madde kullanımı, maddenin tekrar tekrar kullanımını içeren belirli bir maddeyi veya alışkanlığı tercih etmekten daha fazlasını ifade eder. Madde kullanımı, belirli değerleri, hedefleri ve ilişki kalıplarını içeren bir yaşam tarzı olarak görülmelidir. Sosyalleşme süreci bu açıdan çok önemlidir. Bu süreçte hem akran kültürü hem de ailenin etkisi altındaki genç için yeni bir uyum süreci gelişir (Ercan, 2006: 79).

2.4.7. Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura)

Sosyal öğrenme kuramı, madde kullanımının bir öğrenme etkinliğinin sonucu olarak ortaya çıktığını belirtir. Sosyal öğrenme teorisine göre, bireyler antisosyal bir akran grubuyla etkileşimin, madde kullanımı da dahil olmak üzere sapkın davranışlar gösterme eğiliminde olma riski taşıdığını söylüyor. Başka bir deyişle, bu teori suç oluşumunun suç eylemlerine ilişkin davranış, değer ve normların öğrenilmesiyle ilgili bir süreç olduğunu savunmaktadır. Bandura, sosyal öğrenme modeli ile madde kullanım davranışının, bu davranışı sergileyen diğer insanları gözlemleyerek öğrenildiğini aktarır. Bandura'ya göre birey, sadece gözlemlemekle kalmayıp, kendi davranışlarını kontrol etme ve hatta çevresini değiştirme yeteneğine sahip olarak, kendi gücü ve arzuları çerçevesinde hareket etme yeteneğine sahiptir (Ögel ve Tamar, 2002: 117).

2.4.8. Sosyal Kontrol Teorisi (Hirschi)

Hirschi'nin sosyal kontrol teorisi, aile, okul ve toplumun diğer yönleriyle olan bağların, kişinin sapkın davranış eğilimini azaltmaya hizmet ettiğini ileri sürer. Bu nedenle, sosyal kontrol teorisi, bu tür bağlar zayıfladığında veya iyi kurulmadığında

suçun meydana geldiğini varsaymaktadır. Kontrol teorisyenleri, bu tür bağlar olmadan suçun kaçınılmaz bir sonuç olduğunu savunuyorlar. Bu teoriye göre, toplumun veya bireyin sosyal kontroldeki yetersizliği veya başarısızlığı, suçluluğun önemli nedenlerinden biridir. Bu nedenle uyum ve sosyalleşme kontrol teorisinde önemli kavramlardır. Bu teoriye göre, çocukluk döneminde iç kontrolün yeterince gelişmemesi ya da daha sonraki işlev kaybı, aile ve okul ortamında edindiği sosyal rollerde çatışmalar ya da davranışlarında kafa karışıklığı gibi etkenler ortaya çıkmaktadır. Kişinin sapkın tutumunda ya da suça eğiliminde etkili olduğunu vurgulanmaktadır (Kızmaz, 2005: 159).

Bireyler genç yaşlarda ailelerinden daha çok arkadaşlarıyla zaman geçirirler. Madde kullanımı süreci de kişilerin sosyal çevresiyle yakından ilişkilidir. Bu dönemde en etkili faktör uyuşturucu maddeleri temin eden arkadaş çevresidir. Kişinin çevresindeki madde kullanan birey sayısı çoğaldıkça kişinin de kullanma isteği ve merak duygusu daha çok artar. Arkadaşları arasında kabul görmeyi istemek madde kullanımını tetikleyici etkilerden önemli olanlarından biridir. Kişinin madde kullanmanın zararlarını bilmesi arkadaş çevresinin ısrarı karşısında kullanmama davranışını göstermeye yeterli olmaz. Bu süreçte birinci aşama merak etme ve deneme'dir. Birey ilk başta her denemede madde kullanmayı bırakacağını düşünür. Fakat çevresindeki arkadaşlarının baskılarına karşı gelemez. Bu da alışma ve bağımlı olmaya ilerleme olarak adlandırılan ikinci aşamadır. Üçüncü aşama ise; bağımlılığa teslim olma aşamasıdır. Bu aşamada birey madde kullanımını azaltmak istemez ya da istese bile azaltamaz veya arkadaş çevresi buna izin vermez. Dördüncü aşamada birey madde bağımlılığından kurtulmak ister ve tedavi olmaya başlar(umudder.org, 2020).

Maddeleri denemenin nedenlerine bakacak olursak; arkadaşlıklar, bireysel faktörler, aile ve çevresel faktörler şeklinde sıralanabilir.

- **Bireysel Faktörler**

Maddenin kötüye kullanımı ve bağımlılığı için birçok risk faktörü dışsal olsa da, madde kullanım bozukluğu geliştirme riskine sebep olabilecek bazı bireysel faktörler de vardır. Literatürde, yaygın olarak tartışılan iki bireysel risk faktörü, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve depresyondur. Benzer şekilde, travma

sonrası stres bozukluğu veya akıl hastalığı teşhisi konan bireyler, maddenin kötüye kullanımı için daha büyük risk altındadır (Whitesell, Bachand, Peel ve Brown, 2013: 5).

Adaptasyon evresi, merak, sorunlardan kaçma çabası gibi etkenler madde kullanımında bireysel faktörlerden bazılarıdır. Çocuk yetiştirme koşullarının önemi, yalnızca çocuk yetiştirme faktörlerinin ailenin yasa dışı uyuşturucu kullanımı etkileşiminden yada ailesel faktörlerden değil, aynı zamanda bu tür faktörlerin ergenin kişiliğiyle olan makul ilişkisinden de kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, ergenin alışılmamış tutum ve davranışlarını ifade eden değişkenler ile isyankarlık ve dürtüsellik gibi ergen kişilik özellikleri, kendi kendine ilaç kullanımı üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Ayrıca bireysel eğitim düzeyi kişinin madde kullanımını belirleyici faktörler arasındadır (Özcan Demir, 2006: 122).

- **Arkadaşlık Faktörü**

Başlama, maddeyi alma, devam ettirme gibi konularda arkadaş faktörü büyük ölçüde işlev görür. Arkadaşlar arasında madde kullanımına pozitif bakış madde kullanımına yönelmeyi kolaylaştırır. Arkadaşlık etkisinin ergenler ve genç yetişkinler tarafından yasal ve yasadışı uyuşturucu kullanımında çok önemli bir faktör olduğu bilinmesine rağmen, uyuşturucu kullanıcılarının kişilerarası ilişkilerinin kalitesi ve yapısı hakkında çok az şey bilinmektedir (Kandel ve Davies, 1991). Uyuşturucu kullanımında kişiler arasındaki farklılıkları inceleyen ek araştırmalar , arkadaşlık yakınlığının, arkadaşın diğer özelliklerine bağlı olarak gençlerin madde kullanımı riskini artırma veya azaltma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle, arkadaşlık yakınlığı düzeyi ile gençlerin madde kullanımı arasındaki ilişki, arkadaşların madde kullanım düzeyi tarafından yönetilmektedir. Gerçekten de, madde kullanımı için en büyük risk faktörlerinden biri, uyuşturucu kullanan akranlarla ilişki ve bu tür akran gruplarından gelen yüksek düzeyde baskıdır. Gençlerin uyuşturucu kullanımıyla ilgili son zamanlarda yapılan birkaç çalışma, "akran baskısı" kavramının kişinin uyuşturucular kullanımında arkadaş ve arkadaşlığın nüanslı rolleri olduğunu göstermiştir (Foster ve Spencer, 2013). Genellikle uyuşturucu kullanım durumunda yaşlarına göre genç yetişkinler arasında hemcins ve karşı cinsten arkadaşlıklar gibi önemli farklılık bulunmaktadır. Yasa dışı

uyuşturucu kullanıcıları arasında yüz yüze ve telefonla görüşme sıklığı da önemli faktörler içinde yerini almaktadır. Madde kullanımı ile karakterize edilen arkadaşlıklarda genel olarak olumsuz duygu ve madde kullanımı daha güçlü bir ilişki oluşmasına sebep olmuştur.

- **Aile Faktörü**

Aile üyeleri arasındaki iletişimin sadece ailenin düzgün işleyişi için değil, aynı zamanda hayatta kalması için de önemlidir. Birey ve ebeveynler arasında sıkı bağların olmaması, ailede madde kullanan bireylerin olması bundan dolayı yatkınlık, aile tarafından bireyin ihmal edilmesi madde bağımlılığını tetiklemektedir. Bir çatışma aile ilişkileri de dahil olmak üzere her bir sosyal ilişkinin temelini temsil eder ve birinin çıkarlarını korumak için mümkün olduğu kadar güçlü ailesel rol üstlenme arzusundan kaynaklanır. Bu tür bir çatışmanın sadece bireyin sosyal yaşamının değil, aynı zamanda toplumun bir bütün olarak gelişiminin ve ilerlemesinin temel bileşenini temsil ettiğini iddia eder. Buna bağlı olarak aile içi çatışma ve anlaşmazlık bireylerde madde kullanımı arzını artırmaktadır (Farrington ve Chertok, 1993).

Aile yapısı, ergen çocukların gelişimi için doğrudan olumlu bir sonuç doğurmaz; daha ziyade, tek ebeveynli ve üvey ebeveynli aileler arasındaki sosyal eksikliği, onları olumlu ergen gelişimi sağlama konusunda daha yeteneksiz hale getirebilir. Benzer şekilde, ekonomik ve sosyal kaynaklara sahip olmayan topluluklar, sosyal sermayede kendi eksikliklerinden muzdariptir ve bu nedenle çocukların daha fazla olumsuz davranışlarına yol açar. Dolayısıyla, kaynakları kısıtlı topluluklarda ikamet etmek, örneğin (bu topluluklarda yaşama olasılığı daha yüksek olan) tek anneli aileler ile ergen davranışları arasındaki ilişkiyi açıklayabilir. Ebeveyn-çocuk çatışmaları, uyuşturucu kullanımını destekleyen yerel bir ortam ve uyuşturucu tüketimine yönelik olumlu akran grubu tutumları, uyuşturucu bağımlılığının başlamasını kolaylaştıran risk faktörleridir. Çok sayıda teoriye göre, yetersiz ebeveyn uygulamaları, ebeveyn gözetimi eksikliği de dahil olmak üzere, nihayetinde sapkın davranış başlangıcına yol açabilir (Stattin ve Kerr, 2000). Madde bağımlılığında aile faktörü üzerinde olumlu ve destekleyici aile içi iletişim, aile üyelerinin ihtiyaçlarını ifade etmelerine olanak tanır ve ebeveynler ile çocukları

arasında daha yakın ve daha samimi ilişkilerin daha kolay kurulabileceği, güven ve sıcaklık dolu bir ortam yaratır. Böyle bir ortamın yaratılmasında ebeveynlerin ve ergenlerin rolleri eşit derecede önemlidir; anne-babalar bir yandan sıcak ve destekleyici olmalı ve çocuğuna/çocuklarına güven duymalı, diğer yandan çocukların da anne-babalarıyla açık ve samimi bir iletişim kurmaya istekli olmaları ve onlara inanmaları önemlidir (Zimić ve Jukić, 2012). Böylece ebeveyn ve çocuk arasındaki bağın güçlenmesi bireyin madde bağımlılığına teşvikini azaltır. Yapılan çok sayıda çalışma, uyuşturucu ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin tüketiminin, ebeveyn desteğinin yetersizliği veya eksikliği ile karakterize edilen aile ortamı ve ergenlerin ilişki kurduğu kişiler hakkında ebeveyn bilgisinin az olması ile ilişkili olabileceğini göstermiştir. Uyuşturucu madde kullanımını engelleyen koruyucu faktörler olarak ebeveynlerle güçlü bir duygusal ilişki ve ebeveyn desteği çok önemlidir. Aynı zamanda madde bağımlılığına neden olan ilaçlar ruh ve beden sağlığının en büyük düşmanlarıdır. Uyuşturucu madde, bağımlısı olan bireyleri ailesinden, toplumdan ve çevresinden ayırır. Bu nedenle uyuşturucu maddeler, bağımlının aile, iş yaşamına ve ülke ekonomisine onarılamaz zararlar vermekte, toplumların bugününü ve geleceğini tehdit etmektedir (Başbakanlık, 2013: 7).

- **Çevresel Faktörler**

Yoksulluk ve işsizlik, yerel yönetimler ve yatırım eksiklikleri gibi etkenler madde bağımlılığında çevresel faktörlerdendir. Kentsel ve kırsal alanlardaki belirli faktörlerden dolayı bağımlılığa etki değişim göstermektedir. Kırsalda uyuşturucu kullanımı güvenlik açığı olan alanlarda değişimden etkilenmiştir. Uyuşturucu madde kullanımının etkisinin aile tarafından inkar edilmesi fiziksel sağlık, ilişkiler ve potansiyel şiddet üzerine kırsal alanlarda madde kullanımını daha da arttırmaktadır. Sınırlı koşullar nedeniyle ekonomik güvenliğe yönelik tehditler kırsal alanlardaki istihdam olanakları, aile üyeleri üzerinde fazla stres, dolayısıyla potansiyel olarak daha yüksek madde kullanımına yol açar. Kırsal sakinlerin işveren tarafından sağlananlara sahip olma olasılığı daha düşüktür (Dew, Elifson, ve Dozier, 2007). Okulların kırsal alanlardaki etkisi de ergen madde kullanımını etkilemiştir. Özellikle kırsal kesimde yaşayan genç ve yaşlıların daha deneyimli sağlık hizmetlerine ulaşım için engelleri vardır, doktor bulmak için önemli mesafeler kat etmekte, hastane, akıl

sağlığı kurumu veya madde bağımlılığı tedavi merkezlerine ulaşımda sorunlar yaşamaktadırlar (Robertson EB, Donnermeyer JF: 1997).

2.5. Türkiye'de Madde Bağımlılığı

Bu bölümde Türkiye'de madde bağımlılığı ve Türkiye'nin uyuşturucu ile mücadele politikası incelenmiştir.

Yaşadığımız coğrafyada tarih boyunca uyuşturucu maddeler üretilmiş, kullanılmış ve taşınmıştır. Türkiye'nin "Afyon" adında bir ilinin olması tesadüf değildir. Ege'den İç Anadolu'ya uzanan bu yüksek rakımlı bölge de, dünyanın en yüksek afyon içerikli bitkilerinden biri yetişmektedir. Yağı, tohumu, sapı ve samanı ile afyon tarımı sayesinede, Orta Anadolu tarım işçileri bu çorak topraklardan geçimlerini sağlamışlardır. Daha sonra çiftçinin gerekli izinleri almadan afyon üretimine onay verilmeyen ve sadece tıbbi amaçlarla fabrikalarda işlenmesini gerektiren bir çerçeve ile afyon üretimi yasallaştırılmıştır. Bugün hala aynı bölgede devlet kontrolünde afyon ekimi yapılmaktadır. Öte yandan Türkiye bir geçiş bölgesi konumundadır. Afganistan ve İran'da üretilen uyuşturucular Avrupa'ya taşınmaktadır. Aynı zamanda Avrupa'da üretilen sentetik uyuşturucuların Ortadoğu'ya transferi açısından Türkiye büyük önem arz etmektedir (EMCDDA,2017). Ancak uzun yıllardır uyuşturucu kullanımı sorunu ve Türkiye'nin geçiş bölgesi olması konusu üzerinde yeterince durulmamıştır. 90'lı yıllarda tüm dünyada yaşanan sosyopolitik değişimler, Türkiye üzerinden uyuşturucu kaçakçılığını ve bu trafiğin öznelerini ciddi şekilde etkilemiştir (bilimveaydinlanma.org, 2021). Türkiye madde kullanım oranlarında özellikle Batı Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında alt sıralarda yer almaktadır. Ancak bu Türkiye'deki uyuşturucu sorununu önemsiz görmek için bir neden olmamalıdır. Uyuşturucu madde kullanım oranı nispeten düşük olmasına rağmen Türkiye'de uyuşturucu kullanımı son 30 yıldır artış göstermiş ve bu artış son 10 yılda hız kazanmıştır. Ayrıca Türkiye dünyada en fazla uyuşturucu yakalanan ülkelerden biridir. Türkiye, üretim bölgelerine ve pazarlara yakınlığı ile sadece bir geçiş hattı değil aynı zamanda bir tüketim bölgesidir. Türkiye'nin rapor ettiği çok sayıda yakalama, hem ciddi bir tüketici pazarı olduğunu hem de ülkenin Avrupa Birliği,

Orta Doğu ve Asya arasındaki uyuşturucu kaçakçılığı rotalarındaki konumunu göstermektedir (EMCDDA,2017).

Uyuşturucu ve uyarıcıların sebep olduğu tehlikeli durum, ülkeleri; hem kullanım hem de ticari boyutta ciddi şekilde etkiler. Bu maddelerin üretimi, kullanımı ve ticareti uluslararası bir sorun olarak algılanmış ve uluslararası anlaşmalarla kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Kontrolsüz üretimi, ihracatı ve ithalatının yanı sıra her türlü ticari faaliyeti ve nakliyesi uluslararası anlaşmalar gereği birçok ülkenin iç mevzuatlarında yasaklanmıştır. Böyle bir yasak cezai yaptırımları gerektirmiştir ve uyuşturucuyla ilgili eylemler suç olarak tanımlanmıştır Uyuşturucu ve uyarıcı maddelerle ilgili ceza hukuku ve uygulamalarında ülkelerin cezalandırılmasının amacı, yasa dışı kullanımı önlemektir. Bunun için uygulanan yasal yaptırım politikası, yasa dışı bağımlılık yapıcı maddelerin üretiminden tüketimine kadar tüm aşamaların yasaklanması zorunluluğunu getirmiştir. Türkiye'de madde kullanım yaygınlığı ile ilgili çalışmalar daha çok lise öğrencileri ile yapılmaktadır (psikiyatri.org.tr, 2020).

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hazırlanan raporda, İran ve Türkiye'nin en fazla uyuşturucu yakalaması yapan ülkeler olduğu kaydedilmiştir. 2019 verilerinin paylaşıldığı "2021 Dünya Uyuşturucu Raporu"nda Türkiye, 20 tonla kokainin en çok yakalndığı ülke olmuştur. Türkiye, 2019 yılında 20 tonla dünyada en fazla eroin yakalaması yapan ülke olmuştur. İran'da 17 ton, Pakistan ve ABD'de 8'er ton, Çin'de 6 ton kokain ele geçirilmiştir. En fazla eroin yakalaması yapan üç ülke olan Türkiye, İran ve Pakistan, 2019 yılında küresel pazar toplamının yüzde 48'ini oluşturmuştur. İran, 2015-2019 döneminde topraklarında ele geçirilen kenevir reçinesinin ağırlıklı olarak Afganistan menşeli olduğunu ve kaçakçılık yapıldığını bildirmiştir. 2019 yılında İran'da ele geçirilen kenevir reçinesinin çoğu ülkenin iç pazarına, Kafkas ülkelerine, Türkiye'ye ve daha az oranda Avrupa Birliği'ne sevk edilmiştir (tr.euronews.com, 2021).

Türkiye'de yapılan farklı araştırmaların sonuçlarına göre toplumda en çok kullanılan uyuşturucu esrardır (Binbay vd., 2013: 11).

2.5.1. Türkiye'de Uyuşturucu İle Mücadelede Kurumlar

Türkiye'de uyuşturucuyla mücadele kapsamında birçok kurum ve kuruluş faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler, tedbir amaçlı faaliyetler, eğitici faaliyetler, kültürel ve sosyal faaliyetler, bilinçlendirme faaliyetleri gibi çeşitli alanlarda yürütülmektedir.

2.5.1.1. İçişleri Bakanlığı

Aralık 2014'te Narkotims, uyuşturucu arzını önlemek için sahada uyuşturucuyla mücadele için 11 ilde çalışmaya başladı. Narkotim Projesi bugün itibarıyla 50'ye çıkarılmıştır. Ayrıca uyuşturucunun en büyük finansal kaynağı olan narko-terörle mücadele çalışmaları da güçlendirilmiştir. Yasadışı ekimle mücadele ve tespit edildiği taktirde yerinde imha etme çabaları artırılmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı koordinasyonunda, ilgili birimlerin görüş ve önerileri doğrultusunda "2017-2018 İçişleri Bakanlığı Uygulama Politikası" hazırlanmıştır. Bakanlığın bu projedeki amacı, uyuşturucuyla mücadelede birlikte hareket etmek ve mücadelede öncelikleri belirlemek ve bir yol haritası oluşturmaktır. Hazırlanan bu belge, İçişleri Bakanlığı'nın 04/07/201 tarih ve 2017/02 sayılı Genelgesi ile uyuşturucuyla mücadelede görev yapan 81 il valiliği ile İçişleri Bakanlığı merkez ve taşra birimlerine gönderilmiştir. Politika belgesi çerçevesinde Narkotimler, Narko-Rehber, Narko-Nokta, Narko-Tır, Narco-log, Narco-Mobil vb. projelerin sayılarının artırılması için çalışmalar yürütülmektedir. Madde bağımlılarının madde kullanım alanları olan metruk binalar için çözüm oluşturma çalışmaları başlatılmıştır. Terkedilmiş binaların yıkım sürecinin hızlandırılması amacıyla hazırlanan 2016/15 sayılı "Metruk Binalar" konulu Bakanlık Genelgesi, takip ve işlem için 81 ilin valiliğine gönderilmiştir (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2018: 49).

2.5.1.2. Milli Eğitim Bakanlığı

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yeşilay tarafından 03.01.2014 tarihinde imzalanan protokol ile Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı (TBM) uygulanır duruma getirildi. Program, öncelikle çocuklar ve gençler olmak üzere tütün, alkol, uyuşturucu ve teknoloji gibi çeşitli bağımlılıkların toplumda bütünsel anlamda

bilinçlendirilmesini hedefleyen ulusal önleyici eğitimler gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda ataması henüz yeni gerçekleşmiş tüm öğretmenlerin aday eğitimleri esnasında TBM eğitimi alması planlanmıştır (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2018: 50). TBM programı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yeşilay tarafından olası madde kullanımı ve bağımlılığı risklerini en aza indirmeye çalışan evrensel tabanlı bir önleme programıdır. Anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise ve ebeveynler olmak üzere beş temel ayağı olan program, hitap ettiği her grup için tütün, alkol, uyuşturucu madde, teknoloji bağımlılığı ve sağlıklı yaşam alanları hakkında bilgi veriyor (Yoldaş ve Demircioğlu, 2020: 76).

2.5.1.3. Adalet Bakanlığı

Adalet Bakanlığı tarafından 6545 ve 6638 sayılı Kanunlarda yapılan değişikliklerle uyuşturucu suçlarına uygulanan cezai yaptırımlar ağırlaştırılmıştır. Her türlü uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin okul, yurt, hastane gibi yerlerde ticareti ceza artış gerekçesi olarak kabul edilmiştir. Mevzuatta yürütülen çalışmalara ek olarak, ceza infaz kurumlarında ruh sağlığı sorunu olan hükümlü ve tutukluların erken tanınması ve ceza infaz kurumlarının eğitilmesi amacıyla "Ceza İnfaz Kurumlarında Ruh Sağlığı ve Bağımlılık Hizmetlerinin İyileştirilmesi Projesi" geliştirilmiştir (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2018: 51). Adalet Bakanlığı'nın uyuşturucu ile mücadele kapsamındaki değerlendirilmesi çalışmanın, "Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadelenin Hukuki Boyutu" başlıklı kısımda ele alınacaktır.

2.5.1.4. Gençlik ve Spor Bakanlığı

Sporcu Eğitim Merkezlerinde "Sporcu Sağlığı Eğitim Projesi" bağlamında düzenlenen antrenmanlarda sporculara bilinçlendirici eğitimler vererek, madde bağımlılığının zararları alanında farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. 2015 yılında Madde Bağımlılığı ile Mücadele Projeleri için maddi alanda destek sağlanmıştır ve projelerin uygulanmasına devam edilmektedir. YURTKUR yurtlarındaki öğrencilere ve YURTKUR yurtlarındaki görevli bireylere koruyucu-önleyici faaliyetler bağlamında bağımlılıklar alanında seminer ve eğitimler verilmektedir (shgm.gsb.gov.tr, 2021).

2.5.1.5. İŞKUR

İşsizlikle mücadelede Türkiye İş Kurumu tarafından istihdamın korunması amacıyla madde bağımlılığı tedavisi görmüş veya tedavi sürecinde olan hastalar için; iş ve meslek danışmanlığı hizmeti, mesleki eğitim kursları ve girişimcilik eğitim programı, toplum faydasına çalışma programı, işe yerleştirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalar bağlamında toplumun faydasına madde bağımlılarının da bu programlara katılımı gerçekleştirilmiştir. Yeşilay, Uyuşturucuyla Mücadele Eylem Planı kapsamında bağımlı gençlerin iş hayatında istihdamı için, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) bünyesinde görev yapan iş ve meslek danışmanlarına "Madde Bağımlılığı ve Madde Bağımlılarının Kariyer Planlaması" konusunda Mesleki Gelişim Eğitim Programı düzenlemiştir (yesilay.org.tr, 2021).

2.5.1.6. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Uyuşturucuyla mücadele bağlamında, hastanın uyuşturucu tedavisi sonrası sosyal dışlanmasını önlemek ve sosyal hayata katılımını sağlamak amacıyla Sosyal Uyum Birimlerinin faaliyetlerine başlamasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu'nun kararı çerçevesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve Yeşilay, Türkiye genelinde 40 merkez açmayı planlamıştır. Bu uygulamanın temel amacı kamu ve sivil toplum faaliyetlerinin birlikteliği için örnek desen olup, benzer işbirliklerinin desteklenmesidir(On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2018: 51).

Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM) modeli uygulamasının, TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki Sosyal Uyum Birimlerinde uygulanmasına ilişkin işbirliği protokolü 2 Temmuz 2018 tarihinde imzalanmıştır (yesilay.org.tr, 2021).

2.6. Türkiye’de Bağımlılıkla Mücadelenin Farklı Boyutları ve Aktörler

Günümüzde uyuşturucu madde kullanımı uluslar arası çapta büyük sorunlara sebebiyet veren ve üzerinde önemle durulması gereken konular arasındadır. Bu nedenle Türkiye’de uyuşturucuyla mücadele konusunda hem yasal düzenlemeler hem de politika metinleri ile tedavi edici, caydırıcı ve tedaviye yönelik değişiklikler

yapılmaktadır. Son dönemde uyuşturucuya ilişkin cezaların artırılmasına ilişkin kararnameler bunun en güzel örneğidir.

2.6.1. Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadelenin Hukuki Boyutu

Uyuşturucu veya uyarıcı olarak adlandırılan bağımlılık yapan maddeler, başlangıçta tıp alanında tedavi amaçlı kullanılmıştır. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda bu maddelerin insan metabolizması üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu, insanlarda psikolojik, sosyal ve finansal çöküntülere neden olduğu, bağımlılık yaptığı ve bu maddelerin kullanıcıyı birçok suça sürüklediği tespit edilmiştir. Bu tespitler üzerine bu uyuşturucu maddeler birçok ülke tarafından yasaklanmış ve bu ülkeler vatandaşlarını bu tür bağımlılık yapan maddelere karşı korumaya, bunlardan uzak tutmaya çalışmışlardır. Bu maddelerin ticareti, bulundurulması ve kullanılması birçok ülkenin yasaları için suç sayılmakta aksi takdirde bireyler cezalandırılmaktadır. Uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin kullanımı, bulundurulması veya ticareti sadece bireysel bir suç olmayıp, şiddet, ölümlü trafik kazaları, hırsızlık, gasp, cinayet, organize suçlar ve terör suçları gibi birçok suçun da temelini oluşturmakta ve bu suçlara neden olmaktadır (Tumay, 2018: 175). Türkiye'deki mevcut yasal çerçeveye baktığımızda, yürürlükteki ilgili mevzuat bağımlılık yapıcı yasa dışı maddelerle mücadelede arz ve talebi ele almakta ve değerlendirmektedir. Özellikle bu maddelerin kullanımı ve bağımlılığı bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmiş, Türkiye önceliklerini ve yasalarını buna göre geliştirmiştir. Başta anayasa olmak üzere genel mevzuatın suç sonrası yaklaşım ve düzenlemelerden suç öncesi (proaktif) bir yaklaşıma kaydığını gözlemlemek mümkündür. Hukuki düzenlemeler, hem ülke içinde ulusal düzenlemeler hem de ülkeler arası uluslararası düzenlemeler olmak üzere iki kolda şekillenmektedir (Sürücü, 2019: 49).

Uyuşturucu madde kullanımı, üretimi ve ticareti ülkelerin ortak sorunu olmuştur. Buna bağlı olarak toplumların tüm birimleri uyuşturucu maddelerle mücadele kapsamında koordineli şekilde hareket etmelidirler. Türkiye'de de uyuşturucuyla mücadele ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili birçok kanuna rastlamak mümkündür. Bu kanunlardan en temelleri;

- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,

- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu,
- 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun,
- 3298 Sayılı Uyuşturucu Maddeler İle İlgili Kanun,

Şeklinde sıralanıp çalışmanın bu kısmında bu kanunlara kısaca yer verilmiştir.

2.6.1.1. 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Anayasanın dayandığı temel ilkeler incelendiğinde, kamu sağlığı ve refahına yönelik tehditlerle mücadelede hem sosyal devlet ilkesi kapsamında hem de anayasal düzenleme kapsamında devlete çeşitli görevler yüklediği görülmektedir. Bu görevler arasında hukukun üstünlüğü ilkesi ile kamu sağlığı ve refahı ile ilgili olumsuz durumların yasal düzenlemelerle caydırıcılık sağlayacak şekilde ortadan kaldırılması amaçlanırken, halk sağlığında kalıcı çözümler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Ana referans noktası olarak 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın "Gençlik ve Spor" başlıklı 58. maddesinde319, *"...Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır*." ifadesi vardır(Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982: 15). Bu madde aslında birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de uyuşturucunun hedef kitlesi olan gençleri korumanın devletin sorumluluğunda olduğunu ifade etmektedir. 2010 yılında Anayasa'nın 10. maddesinde yapılan ve devletin çocukları her türlü istismar ve şiddetten korumak için önleyici tedbirler alacağına ilişkin değişiklikle 58. madde daha da güçlendirilmiştir. Bu temel hüküm devletin önleyici ve koruyucu sorumluluğunu göstermektedir.

2.6.1.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na baktığımızda, uyuşturucu suçlarının 188 ve 192. maddeler arasında düzenlendiği görülmektedir. 1 Haziran 2005 tarihinde kanunda eski kanundan farklı olarak yapılan değişiklik, kanunda yasal bir değişiklik getirmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun bağımlılık yapan maddelere ilişkin temel başlıkları;

- TCK Md. 188 Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti,

- TCK Md. 190 Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırmak,
- TCK Md. 191 Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak,
- TCK Md. 192 Etkin pişmanlık,

şeklinde sıralanabilir.

5237 sayılı TCK'nın 191. maddesinde yer alan "Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak" suçu 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 68. maddesi ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni düzenlemede en dikkat çekici nokta, yeni çıkarılan yönetmeliğin madde başlığında kendini göstermektedir. Zira maddenin başlığı; "Kullanmak için uyuşturucu ve uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak" olarak ifade edilmektedir. Buna göre, yeni düzenlemenin en önemli özelliği, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının açıkça suç haline getirilmiş olmasıdır (Çetin S. H., 2016: 1354).

Uyuşturucu ticareti yapan kişiler hakkında Türk Ceza Kanununda yapılan son değişiklikle, 694 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK); 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticaretine ilişkin cezaları düzenleyen 188. maddesine hapis cezasının yanı sıra adli para cezası hükmünün eklendiği görülüyor. *"Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak ülke içinde satan, satışa arz eden, başkalarına veren (temin eden), sevk eden, nakleden, depolayan, satın alan, kabul eden, bulunduran kişi, 10 yıldan az olmamak üzere hapis ve yirmi bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Ancak, uyuşturucu veya uyarıcı madde verilen veya satılan kişinin çocuk olması hâlinde, veren veya satan kişiye verilecek hapis cezası on beş yıldan az olamaz"* (TCK md.188/3).

2.6.1.3. 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun

Bu Kanunda sayılan narkotik maddelerin imalatı, ticareti ve satışı yasaktır ve Sağlık Bakanlığının denetimine tabidir. Sağlığa zararlı ve alışkanlık yapıcı özelliği bulunan ilaçların Bakanlar Kurulu kararı ile kanun kapsamına alındığı ve birçok uyuşturucu türünün kanun kapsamına alındığı düzenlenmiş ve farklı tarihlerde bu kanun kapsamına alınmıştır. Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun'da yer alan bir diğer önemli konu da esrar ekimi ve kontrolüne ilişkin hükümlerdir. 2013 Sayılı Kanun kapsamında, "Münhasıran esrar yapmak için kenevir ekilmesi ve her ne şekilde olursa olsun esrarın ihzar, ithal, ihraç ve satışı yasaktır" ifadesiyle kenevir kontrol altına alınmıştır. Lif, tohum, sap veya sınai amaçlı kenevir ekimi de aynı kanunun 23. maddesinde düzenlenmiş olup, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın iznine tabidir (Öner, 2011: 252-253).

2.6.1.4. 3298 Sayılı Uyuşturucu Maddeler İle İlgili Kanun

Bu Kanunda, narkotik maddelerin elde edildiği haşhaş kapsülü, ham afyon ve koka yaprağı gibi uyuşturucu maddeler sayılmış; alımı, satımı, imalatı, ticareti ve kullanımı Bakanlar Kurulunun kontrolüne bırakılmıştır. Ayrıca bu kanunda sayılan haşhaş ve koka ağacı gibi bitkilerin ekimi izne tabidir. Bu temel uyuşturucu kanunlarının genel özelliği, uyuşturucu maddelerin üretimi, imalatı, alımı, satımı, kullanımı ve ticaretini yasaklayıcı hükümler getirmeleridir (Azak, 2014: 131).

2.6.2. Belediye Merkezleri

Madde bağımlılığının her geçen yıl artması ve yerel düzeydeki halktan gelen talepler değerlendirilerek il ve ilçe belediyelerine bağlı olarak madde bağımlılığı psikososyal destek merkezleri açılmaya başlanmıştır. Türkiye'de yerel yönetim düzeyinde bir yataklı tedavi merkezi bulunmaktadır ancak yatarak tedavi tıbbi tedaviyi içermemektedir. Temel olarak yerel yönetim birimleri, kendilerine başvuran madde bağımlısı bireylere AMATEM'de detoksifikasyon sürecinden geçirdikten sonra psikososyal destek sağlamaktadır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi kanununun 7.maddesinin (v) bendine göre; Büyükşehir Belediyelerinin, *"Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinleri, yaşlılar engelliler kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri*

yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak." konusunda yasal yetkisi bulunmaktadır. (Yıldız, 2018: 29).

2.6.2.1. Büyükşehir Belediyelerinin Bağımlılıkla Mücadele Kapsamında Önleyici Faaliyetleri

Türkiye'de madde bağımlılığı ile mücadele son yıllarda halk sağlığını önemli bir oranda tehdit etmeye başlamakta ve sıklıkla gündeme gelmektedir. Bağımlılıkla mücadelede merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimlerin de çabaları hızla artmaktadır. Madde bağımlılığının önüne geçme amaçlı varlığını sürdüren birimleri faaliyete geçirmek çok önemlidir. Türkiye'deki nüfusun çeşitliliğine hitap edebilmek için çoklu yöntemler tercih edilmelidir. Özel kurumların tedavi maliyetlerinin yüksek olması ve kamu hastanelerinin sahip olduğu kapasitelerinin talebi karşılamaması sorunu yerel yönetimlerin sahaya müdahale etmesini zorunlu hale getirmiştir. Yerel yönetimlerin avantajlarından bazıları, hizmet alanlarının merkezi yönetimlere göre dar olması ve bölgesel farklılıkları dikkate alarak hizmet sunma olanağına sahip olmasıdır. Ancak Türkiye'de yeni bir alan olduğu için bu alandaki kalifiye personel sayısı son derece sınırlıdır. Yerel yönetimlerin sahaya diğer kurumlara göre daha geç dahil olması nedeniyle yerel yönetimlerde çalışan nitelikli personel sayısı yok denecek kadar azdır (Yıldız, 2018: 27).

2018-2023 yıllarını kapsayan Ulusal Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesi'ne göre; madde bağımlılığının bireyde yarattığı sağlık sorunlarının yanı sıra çok önemli sosyal, ekonomik ve güvenlik sorunlarına da neden olmaktadır. Tüm dünyada önemi her geçen gün artan bu karmaşık, çok boyutlu ve giderek yaygınlaşan soruna karşı toplumun tüm kesimlerini kapsayan topyekün bir mücadeleye ihtiyaç vardır. Bu bağlamda bakanlıklara, kurumlara, yerel yönetimlere ve sivil toplum kuruluşlarına çok önemli görevler düşmektedir (Ulusal Uyuşturucu İle Mücadele Strateji Belgesi 2018-2023).

Madde bağımlılığı ile mücadelede ilk adım olan önleyici tedbirler, madde bağımlılığına karşı bilinçlendirme ve eğitim toplantıları şeklinde yürütülmekte olup,

STK'ların yanı sıra bu alanda faaliyet gösteren çok sayıda kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Türkiye'de bu faaliyetlerin sayısı her geçen gün artmaya devam ediyor (Sezik, 2017:57). Büyükşehir belediyeleri, madde bağımlılığıyla mücadeleyi eğitimde, kurum içi seminerler düzenleyerek, yerel halkı bilinçlendirerek, Milli Eğitim Bakanlığı'yla iş birliği içinde okullarda öğretmenlere ve öğrencilere seminerler düzenleyerek toplumda farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Bunların yanısıra halka açık belediye kurs programları düzenlenerek madde bağımlılığıyla mücadele çalışmaları düzenlenmektedir. Bağımlılıkla mücadelede ilk tedbirlerden biri eğitimdir. Bağımlılığın ana nedenlerinden biri eğitim eksikliğidir. Merak, madde bağımlılığının başlamasında en etkili faktörlerden biridir. Bu merakı harekete geçmeden, ancak eğitimle gidermek mümkündür. Büyükşehir belediyeleri, bağımlılıkla fiilen karşılaşmadan bölgede yaşayan gençleri bilinçlendirmek için ellerindeki imkanları seferber edebilirler. Bu seferberliği kurum içinden başlayarak çeşitli paydaşlarla işbirliği içinde yerel halka yayarak yürütürler. Sosyal faaliyetler, belediyelerin bağımlılıkla mücadelede önleyici faaliyetlerinin bir diğer parçasını oluşturmaktadır. Sosyal faaliyetler kapsamında belediyeler, gençleri spora yönlendirecek, Yeşilay ile birlikte adımlar atacak, üniversitelerle birlikte çalışacak, sivil toplum kuruluşlarına çalışma alanlarını güçlendirmeleri için destek sağlayacak spor faaliyetleri sunmaktadır. Ayrıca bazı büyükşehir belediyeleri bağımlılık merkezleri açarak atılacak adımları önceden planlayabilirler (Ovalı, 2018: 231).

2016-2018 yıllarını kapsayan Ulusal Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesinde yerel yönetimlerin çalışmalarına mali ve gerektiğinde personel desteğinin verileceği açıklanmıştır. Yerel yönetimlerle yürütülen çalışmaların artırılması ve yapılan çalışmaların sürekliliğinin sağlanması noktasında koordinasyonu sağlayacak bir yapının belirlenmesine karar verilmiştir. Akabinde ise çalışmalar geliştirilecek yeni modellerle desteklenerek hizmet ağının genişletilmesi amaçlanmaktadır (Ulusal Uyuşturucu İle Mücadele Strateji Belgesi 2016-2018).

2.6.3. Bağımlılıkla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları

Bağımlılıkla mücadele alanında kamu politikaları yapan politikacılar ve bürokratlar ile bu politikaların muhatabı olan vatandaşlar arasında hayati bir yere sahip olan sivil toplum kuruluşları, toplumdaki ihtiyaç ve talepleri belirlemede temel

bir ihtiyacı karşılamaktadır. Politika oluştururken gözden kaçan ve seslerini duyurma fırsatı bulamayan kesimlerin endişelerini gidermenin yanı sıra ilgili taraflara gerekli sorunları iletmektedirler. Bağımlılık bir halk sağlığı sorunu olarak görülse ve yasal olarak halkı bağımlılık yapıcı maddelerden ve bunların zararlarından koruma görevi devlete ait olsa da devletin bu görevi tek başına yerine getirmesi kolay değildir (Pınarcı, 2009: 1).

Madde bağımlılığı ile mücadelede sivil toplum kuruluşlarına bakıldığında, önleyici ve koruyucu faaliyetlerde farkındalık yaratmak ve toplumu bilinçlendirmek için ciddi çalışmalar yaptıkları, ayrıca madde bağımlılığının tedavisinde ve rehabilitasyonunda da etkili oldukları görülmektedir. Madde bağımlılığı ile mücadelenin tedavi ve rehabilitasyon boyutunun maddi ve manevi açıdan zor ve yıpratıcı olması nedeniyle sivil toplum kuruluşları bu boyuta girmekte tereddüt etmektedir. STK'lar genellikle daha önleyici ve koruyucu faaliyetlerde bulunma eğilimindedir (Ceylan, 2019: 55).

2.6.3.1. Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM)

Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM), uzman psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla madde bağımlısı bireylere kullandıkları maddelerden arınma ve maddeyi bırakma aşamalarında psikolojik ve sosyal destek sağlayan merkezdir. YEDAM'da bağımlılık alanındaki çalışmalar tam yetkili bir ekip tarafından yürütülmektedir. Danışma odaklı çalışma yürütür. Tedavi uygulamalarına bakacak olursak; Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT), Motivasyonel Görüşme Tekniği, Farkındalık Terapisi (Mindfulness) şeklindedir. YEDAM da tedavi şekli yatışlı olarak değil ayakta danışmanlık şeklinde gerçekleşir. Alkol, madde ve tütün ile alakalı sorunlar yaşayan bireylere ücretsiz psikolojik destek sağlamaktadır. Bunun yanı sıra ailelere destek olarak bağımlı bireylerin düzenden çıkan yaşamlarını düzene sokmaya yardımcı olur. YEDAM'a, alkol kullanımının aşırılığı, madde bağımlılığı alnıyla ilgili bilgi edilme, tütün bağımlılığıyla mücadele kapsamında bilgi edinme ve aşırı internet kullanımıyla ilgili problem sorunu yaşama gibi alanlarda başvurulabilinir. Bu konularda sadece bireyin kendisi değil yakın çevresindeki kişiler için de başvuruda bulunabilir.

Başlıca YEDAM'ın görevleri; madde, internet, alkol ve tütün kullanan bireylerin bağımlılık oranlarını belirleme, tütün,madde ve alkol kullanımını öncelikle aza indirgeme ve daha sonrasında bıraktırmaya olanak sağlama, madde, alkol ve tütünü bırakan bireylerin yeniden kullanıma başmaması için gerekli çalışmalar, madde bağımlılığı devamında ruhsal sorunlar yaşanıyorsa bunların düzene girmesi için, aileleri bağımlı bireylere karşı bilinçlendirme, danışanların evlerine ziyarette bulunma olarak ele alınabilir. Tüm bu görevlerin gerçekleştirilebilmesi için, bireysel görüşmeler, sosyal destek, meslek edindirme kursları ve YEDAM Atölye'de uzun vadeli faaliyetler sunuluyor (https://yedam.org.tr,2020).

YEDAM hizmetleri şunlardır (https://yedam.org.tr,2020):

- Telefon ile Danışmanlık: YEDAM 444 79 75 numaralı hat üzerinden bağımlılara, bağımlı yakınlarına veya bağımlılıkla ilgili alanlarda bilgi edinmek isteyen her bireye danışmanlık hizmeti gerçekleştirmektedir. Sadece bilgi vermenin yanı sıra, doğru yönlendirme yapmak ve alkol/madde bağımlısı olan bireyleri tedaviye özendirmektedir.
- Yüz yüze Görüşme: Psikolojik destek, sosyal destek ve aileye destek olarak üç boyuttan oluşur. Psikolojik destek, madde, tütün, alkol ve internet alanlarında danışmak istenilen sorunlara yardım ederek; istekle baş etme yöntemlerinde psikolojik olarak destek sağlar. Sosyal destek, sosyal hizmet uzmanlarının sosyal alanlarda bireylere yardımcı olması görevidir. Aileye destek, bağımlı bireylerin iyileşmesinde en büyük rol ailenindir bundan dolayı ailelerin de destek almaları gerekmektedir. Kişiyi tedaviye yönelik motive etme, bağımlı bireylere yaklaşım ve acil durumlarda izlenmesi gereken yöntemleri sunar.
- Grup Terapileri: Kişinin sosyal açıdan farkındalık kazanması, farklı bakış alanları benimsemesi, farklı çözümlere olanak vermesi, empati kurmasını sağlayan bir çeşit terapi türüdür. Yüz yüze grup terapileri içinde birey paylaşımlara hem katılıp hem de yalnızca dinleyici olarak da gruplardan yararlanabilir.
- Sosyal Etkinlikler: Boş zamanlarda sağlıklı daha sosyal ve eğlenceli faaliyetler yapılmasını sağlamaktır. Bu etkinlik türleri, sanatsal, sosyal ve kültürel olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır.

Sanatsal etkinlikler; Defter ve Kitap Ayracı Tasarımı, Hediyelik Eşya Tasarımı, Çerçeve Tasarımı, Obje Dizayn Etme, Cam Boyama, Ahşap Boyama, Terrarium, Dekoratif Tablo Yapımı, Mandala, Maket Yapımı, Kokulu Mum, Sabun ve Taş Yapımı, Ebru, Seramik, Resim

Sosyal etkinlikler; Sportif Faaliyetler(Futbol Turnuvaları, doğa yürüyüşleri), Bahçe Düzenlemeleri, Puzzle Yapımı

Kültürel etkinlikler; Sinema/Film Analizleri, Kitap Okuma Grupları

- Bağımlılık Seminerleri: Sigara, alkol, madde ve internet bağımlılığı kapsamında bilinçlendirici seminerler düzenlenir. Ailelere ve bağımlı kişiye yönelik seminerler farklı gruplarla gerçekleştirilir.

- YEDAM Atölye: Ayaktan rehabilitasyon merkezidir. Riski yüksek grupların, psikolojik olarak sosyal düzeyde belirli uyum sağlanması amaçlanır.

Atölyeler: Grafik Atölyesi, Gastronomi Atölyesi, El Sanatları Atölyesi, Spor Atölyesi

- Aileler için: Ailenin kişiye yaklaşımı bu süreçte çok önemlidir. Aile Görüşmeleri ve Aile Ruhsal Destek, Aile Grup Terapileri, Psikoeğitim Seminerleri yapılmaktadır.

Psikoeğitim, zihinsel olarak sağlık hastalarını ve bu hastaların ailelerini zihinsel olan hastalık alanında eğitmeyi amaçlayan bir terapidir. Hastalara zihinsel rahatsızlık belirtilerini nasıl tanıyacaklarını ve zihinsel rahatsızlık belirtileriyle nasıl başa çıkılacaklarını öğretmeye çalışır. Psikoeğitim aynı zamanda akıl hastalığı olan ailelere ve sevdiklerine yardımcı olmak ve bakımlarını yapmak için müsait araçları sağlamayı hedeflemektedir (www.yedam.org.tr,2021).

2.6.3.2. Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezi (AMATEM)

Türkiye'de Alkol-Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezleri (AMATEM) ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı özel merkezlerde alkol ve madde

bağımlılarına yönelik tedavi hizmetleri verilmektedir. AMATEM'ler, madde bağımlılığına son vermek, hayatlarının kontrolünü yeniden kazanmak ve kaybettiklerini kazanmak isteyen kişilere çok yönlü destek sunar. Ayrıca AMATEM'lerde alkol ve madde bağımlılığını önlemek için öğrencilere, ailelere ve doktorlara yönelik eğitim programları bulunmaktadır. Konferanslar ve broşürler ile önleme çalışmaları yürütür (On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2018: 29).

Alkol ve farklı madde bağımlılıklarına özgü tedavi yöntemleri uygulamaktadır. AMATEM sadece bağımlı bireylere hizmet vermeyi amaç edinmektedir. AMATEM'de yatarak ya da ayaktan tedavi uygulanır. Tedavinin birinci aşamasında alkol veya madde kullanımının bırakılmasıyla ilişkili olan yoksunluk bulguları tedavi edilmektedir. Bu ilk aşamada ilaç tedavisi ön görülür. Sonrasında ise alkol veya maddeye yeniden başlamamaya yönelik psikoterapi yöntemi uygulanmaktadır (www.amatem.org,2021).

2.6.3.3. Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM)

Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇAMATEM), çocuk ve ergen madde bağımlılarına hizmet vermektedir. Bu kurumda, hastaların çocuk olması nedeniyle AMATEM'den farklı olarak gönüllü olarak veya rızaları olmadan tedavi veya muayene yapılabilmektedir. Çocuklar genellikle madde kullanımının verdiği zararı tespit edecek bilgiye sahip değildir ve bu durumun verdiği zararı anladıklarında bile iradeleri zayıf olduğu için maddenin verdiği zevk ağır basmaktadır. Bu nedenle yetişkin bireyler için geliştirilen tedavilerden farklı uygulama ve yöntemler uygulanmaktadır. Kuruma başvurular genellikle aile tarafından yapılır ve çocukların bireysel olarak başvurmaları çok nadirdir (Arpaçay, 2012: 21).

Madde bağımlılığını bırakmayı amaçlayan 18 yaşından küçük çocuklara tedavi hizmeti vermektedir. 18 yaşından küçük çocuklar ÇEMATEM'de tedavi görürler. Bağımlı çocukların ailelerini tedavi süreci öncesinde ve sonrasında yapmaları gerekenler hakkında bilgilendirirler. Çocuklara terapi olarak değişik alanlarda faaliyetler yaptırırılar böylelikle becerilerini de geliştirme imkanı sağlamış olur.

3. VAN İLİNDE MADDE BAĞIMLILIĞI ALANINDA BELEDİYELERİN YAPMIŞ OLDUĞU FAALİYETLER

Van ilinde madde kullanımı tehlikeli olup, son yıllarda gençlerde madde kullanımı artış göstermiştir. Buna bağlı olarak Van Büyükşehir Belediyesi madde bağımlılığıyla her geçen gün yakından ilgilenmeyi amaç edinmiştir. Yerel yönetimlerin amacı çocukları ve gençleri kötü alışkanlıklardan uzak tutmak olup, bu amaç doğrultusunda çeşitli seminerler düzenleyip, madde bağımlılığı alanında faaliyetler gerçekleştirmektir. Bu doğrultuda yerel yönetimler ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde faaliyetlerini genişletmişlerdir.

Çalışmamıza konu olan madde bağımlılığı ile mücadelede ilk adım olan önleyici tedbirler, madde bağımlılığına karşı bilinçlendirme ve eğitim toplantıları şeklinde yürütülmekte olup, bu alanda faaliyet gösteren birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunların yanı sıra STK'lar da bu konuda önemli çalışmalar yapmaktadır. Büyükşehir belediyeleri, eğitim, kurum içi eğitim ve seminerleri, muhtarların madde bağımlılığı alanında bilinçlenmesine yönelik eğitim faaliyetlerini, öğrencilere verilen eğitim ve seminer programlarını Bakanlıkla birlikte okullarda rehberlik ve branş öğretmenleri aracılığıyla yürütmektedirler. Bilindiği üzere Türkiye'ye giren uyuşturucuların çoğu İran üzerinden Van'a, Van'dan da İstanbul'a daha sonra Avrupa ülkelerine sevk ediliyor. Uyuşturucu kaçakçılığının yoğun olduğu bu ilde, narkotik suç timleri tarafından hemen her gün operasyonlar düzenleniyor ve çoğu zaman yasadışı yollardan ülkeye getirilen tonlarca maddeye el konuluyor. Özellikle Van'ın Başkale ve Gürpınar ilçelerinin İran sınırında olması nedeniyle Doğu Anadolu Bölgesi'nde uyuşturucu kaçakçılığının en yoğun olduğu yerlerden biri Van'dır (Duman, 2021: 318).

3.1. Van İlinde Belediyelerin Madde Bağımlılığı Alanında Faaliyetleri

Van ili sahip olduğu 19.069 km kare yüzölçümü ile Türkiye'nin 6. Büyük ilidir. Konum itibari ile uyuşturucu madde sevkiyatında önemli geçiş noktalarındandır. Aynı zamanda yoğun göç nedeniyle Van ilinde işsizlik her geçen gün daha da artmaktadır. Madde kullanımına etki eden önemli bir faktörün de işsizlik olduğu düşünüldüğünde bu kente yapılan göçler madde bağımlılığı alanında olumsuz

etki yaratmaktadır. Van ili; İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçelerinin metropolitan ilçeler olmasıyla birlikte, 13 ilçeye sahiptir. 2014 yılında yapılan yerel seçimlerden itibaren büyükşehir belediyesi çalışmaları başlamıştır (van.bel.tr, 2021). Van ilinin haber siteleri, ilgili kurumların internet sayfaları, belediyelerin faaliyetlerinin incelenmesi ve büyükşehir belediyesine ait internet sayfalarının incelenmesi sonucu yapılan araştırmada elde edilen bilgilere göre; Van ilinde madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında farkındalık oluşturmak amacıyla çeşitli toplantılar, faaliyetler ve seminerler gerçekleştirilmiştir. Bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri hala devam etmektedir. Fakat covid-19 sebebiyle bu faaliyetler azalmıştır. Belediyelerin gerçekleştirdiği bilinçlendirme çalışmaları ve faaliyetlerin ötesinde, madde bağımlılığı bir sağlık sorunu olarak görüldüğünden Van İl Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı AMATEM ve ÇEMATEM madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında faaliyetlerini göstermektedir. Madde bağımlılığı alanındaki çalışmalara belediyelerin bina ve personel desteği sağladığı görülmektedir.

Madde bağımlılığı alanında önleyici çalışmalar ve tedavi süreci konusunda belediyeler tek başlarına yeterli olamayacağı için diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte faaliyetleri gerçekleştirmektedirler.

3.1.1. Madde Bağımlılığında Van Büyükşehir Belediyesinin Faaliyetleri

Kadın ve Aile Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Van Büyükşehir Belediyesi bünyesinde "Gönülden Gönüle Dost Sohbetleri" doğrultusunda kadınlara uyuşturucu madde ve madde bağımlılığıyla mücadele alanında seminer vermiştir. Seminer Kadın ve Aile Hizmetleri Başkanlığı konferans salonunda, İl Sağlık Müdürlüğünde görevli olan psikologlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Seminerde yapılan bilgilendirme sonrasında Van Emniyet Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğünden polisler tarafından "En İyi Narkotik Polisi Anne" projesi doğrultusunda kadınlara madde bağımlılığı ve madde hakkında bilgiler verilmiştir. Proje kapsamında annelerin çocuklar üzerinde daha etkin olduğu aynı zamanda annelerin bilinçlendirilmesinin madde bağımlılığını önlemede ilk ve en önemli faktör olduğu anlatılmıştır (https://www.haberturk.com,2021).

Van Büyükşehir Belediyesi, 2022 yılında Uyuşturucu Bağımlılığından Korunma kursu açmayı hedeflemiş olup, internet sitesi üzerinden kursa başvuru açmıştır. Kurs programında kursa kayıt koşulları, okur-yazar olmak, 13 yaşını tamamlamış olma, kurs programının amaç ve hedeflerini yerine getirebilecek bedensel ve zihinsel özelliklere sahip olma şeklinde belirtilmiştir. Uyuşturucuya başlama nedenlerinin, uyuşturucu maddelerinin sebep olduğu hastalıklar hakkında bilgi sahibi olması, uyuşturucu maddelerinin kullanan bireyler üzerindeki fizyolojik ve psikolojik etkilerinin bilinmesi, uyuşturucu bağımlılığından korunma yöntemlerinin anlatılması programın esas amaçlarındandır. Kurs Programı, Millî Eğitim Bakanlığında görevli uzmanlar, alan öğretmenleri ve alan uzmanları ile iş birliği ile hazırlanmıştır (https://kurs.van.bel.tr, 2021).

3.1.2. Madde Bağımlılığında İpekyolu Belediyesinin Faaliyetleri

İpekyolu Belediyesi tarafından farklı alanlarda mesleki ve sanat kursları açılmıştır. Bunlara ek olarak daha sonra gençler için sporun çeşitli dallarından oluşan, 10 farklı kolda 3500 kişiyi kapsayan kurslar açılmıştır. Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü'nce, İpekyolu ilçe sınırlarında eğitim görmekte olan çocuk ve gençler için spor kurslarına kayıtlar herhangi bir ücret talibinde bulunmada alınmıştır. Çocuklara küçük yaşlardan spor sevgisini, gençlere ise spor alışkanlığını kazandırmayı hedefleyen İpekyolu Belediyesi, 9-18 yaş aralığındaki çocuklar ve gençlere yönelik, Hentbol, Futbol, Basketbol, Voleybol, Atletizm, Yüzme, Pilates, Futsal, Güreş ve Tenis gibi spor dallarında kurslar açmıştır. İpekyolu Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü ile yapılan görüşmede kursların açılma amaçları; ilçede spor kültürünü hâkim kılmak, sporu toplumun her kesimine ulaştırmak, rahatça spor yapılabilinecek alanlar yaratmak, özellikle de pandemi sürecinde ve sonrasında her yaştan bireyin kötü alışkanlıklara başvurmasını engellemek veya uzaklaşmasını sağlamak, sosyalleşmelerine katkıda bulunmak ve obeziteye karşı hareketsiz kalmamaları için her kesime hitap edecek şekilde ücretsiz olarak spor hizmetlerini sunmak şeklinde ifade edilmiştir. İpekyolu Belediyesi, üniversiteye hazırlanan öğrenciler açısından eğitimde fırsat eşitliği oluşturmak için Bostaniçi TOKİ Toplum Merkezi'nde 164 kişilik kontenjanlı üniversiteye hazırlık kursu açmıştır. Ailelerin maddi durum yetersizliği çocuğun madde kullanımına

başlaması faktörleri arasında olduğundan ve ailede maddi durum yetersizliği göz önüne alınarak kursu açmadaki amaçlar, hem madde bağımlılığını ilk adımda önleme hem de üniversite hazırlık aşamasında olan gençlerin önünü açma şeklindedir. Kurs sayısal, sözel ve eşit ağırlık alanlarını kapsamaktadır. Belediyeye bağlı Erçek ve Berivan Kültür Merkezinde keman, gitar, piyano, bağlama, resim, bilgisayar, tiyatro olacak şekilde sanat kursları bulunmaktadır. Kurs, 7 yaş üstü çocuklar ve yetişkinlere yönelik açılmıştır. Bu kurs için birçok enstrüman desteği yapılmıştır. Bostaniçi Mahallesi'ndeki İpekyolu Toplum Merkezi'nde 18 yaş ve üzeri kadınlara yönelik pilates kursu açılmıştır. Annelere çocuklarının madde kullandığını öğrenme ve sonrasında bu durumu engelleme konusunda çok büyük rol düştüğünü belirtmekte yarar vardır. Özellikle ebeveynlerin eğitim düzeyleri bu konuda etkileyici bir faktördür. Bu bağlamda kadınları ve anneleri bilinçlendirme amaçlı bu kurslardaki katılımcılara yönelik belirli zaman aralıklarında madde bağımlılığı alanında seminerler düzenlenmektedir. Fakat Covid-19 salgınından ötürü seminerler tedbir amaçlı durdurulmuştu, normalleşme süreciyle birlikte seminerlere devam edilmektedir. Berivan Kültür Merkezi'nde ve Erçek Yaşam Merkezi'nde 7-15 yaşları arasındaki çocuklar için 14 farklı ücretsiz kurs açılmıştır. Bu kapsamda Berivan Kültür Merkezi'nin açmış olduğu gitar kursları, bağlama kursları, keman kursları, piyano kursları, İngilizce eğitimi kursları, bilgisayar kursları, ahşap yakma tekniği kursları, resim sanat eğitimi kursları, guaj boya resim kursları, sulu boya resim kursları, uygulamalı tiyatro kursları, uygulamalı tiyatro ve yaratıcı drama kursları gibi çeşitli kurslar açılmıştır. Ayrıca, Erçek Yaşam Merkezi'nde resim sanat eğitimi kursları, bilgisayar ve bağlama kursları açılmıştır. İpekyolu Belediyesi tüm bu kursları açarken, sporu ve sanatı bir kültür haline getirme, genç bireylere istenilen uygun sosyal alışkanlıklar kazandırma, güçlü ve zayıf olduğu yönlerinin farkına vararak sınırlarını bilen, özgüven sahibi, spor yapabilen, kendini ifade edebilen gençler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bunlardan ayrı olarak, İpekyolu Belediyesi'nin bu çalışmaya konu olan kursları açmadaki temel sebeplerinden biri ve önemlisi, madde kullanımına yatkın olan gençlerin ve çocukların bu kurslara katılımını sağlayarak, madde kullanımına özendirici durumlardan uzak olmasını sağlamak ve bu kurslara belirli zaman aralıklarında seminerler düzenleyerek, gençleri-çocukları bilinçlendirmektir (www.ipekyolu.bel.tr, 2021).

İpekyolu Belediyesi Kaymakamı ve Belediye Başkan Vekili olan Sinan Aslan, Bağımlılıkla Mücadele İlçe Koordinasyon Kurulu Toplantısına başkanlık yapmış, bu toplantıda madde bağımlılığı konusu değerlendirilmiştir. Toplantıda incelenen verilere göre; 2019 yılında AMATEM'e 3969 hastanın başvuruda bulunduğu, hastanede 259 kişinin tedavi görmüş olduğu, ÇAMATEM'e 152 hastanın başvurduğu ve hastanede 50 kişinin tedavi gördüğü belirtilmiştir. Toplantıda önem arz eden diğer bir konuda, metruk binaların tespit edilmesi, gereği görüldüğü takdirde yıkılması ve bu binaların ıslahı konusundaki çalışmaların yeniden değerlendirilmesi olmuştur. Toplantıda park ve rekreasyon alanlarının uyuşturucu satışı ve kullanımı açısından risk taşıdığı dolayısıyla bu alanlara güvenlik kamera sistemlerinin kurulumu, caddelerin, sokakların, parkların ve rekreasyon alanlarının yeterli düzeyde aydınlatılmasına ilişkin hususlar, okullara güvenlik kameraları kurularak güvenlik kameralarının şehir güvenlik yönetim sistemine entegrasyonu ve entegre olmayan okullarda güvenlik kamera sisteminin korunması tartışılmıştır. Özellikle okul içinde ve çevresinde sigara ve uyuşturucu maddelerin satışının engellenmesi için Zabıta Müdürlüğü ve İlçe Emniyet Müdürlüğü ile iş birliği yaparak gerekli görülen önlemlerin alınmasına karar verilmiştir. Öğrencilerin çoğunlukla gittiği kafe, oyun salonu, internet kafe vb. mekanların denetlenmesi ve uyuşturucuyla mücadele kapsamında başta Yeşilay olmak üzere STK'lar ile çalışmaya karar verilmiştir (ipekyolukaymakamligi.gov.tr, 2020).

Tablo 2: İpekyolu Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğünün Faaliyetleri

Faaliyet Türü	Faaliyetler	Katılan Kişi Sayısı
Spor Kursları	- Futbol, - Basketbol, - Voleybol, - Hentbol, - Futsal, - Badminton, - Boks, - Kick Boks, - Masa Tenisi,	7500 Kişi

	- Atletizm, Tenis, - Zumba, - Pilates, - Kardiyo Fitness, - Aerobik Step, - Jimnastik, - Latin dansları (salsa, bachata, tango)	
Online Spor Kursları	- Kardiyo ve Pilates (Online Spor Salonu Projesi) - Futbol ve Basketbol (Uzaktan Eğitim Projesi)	10.100 Kişi
Spor Etkinlikleri	- Ligler - Turnuvalar - Spor Yarışmaları - Spor Şenlikleri	7819 kişi
Online Spor Yarışmaları	- Satranç Turnuvası - Spor Bilgi Yarışması	15.860
Gençlerle Buluşma	- Her hafta en az 50 gençle buluşmak (27 buluşma düzenlenmiştir)	1350
Spor Salonları ve Tesisler	- Alipaşa Kadın Spor Merkezi - Bahçıvan Kadın Spor Merkezi	2500

Kaynak: (www.ipekyolu.bel.tr, 2021).

İpekyolu Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü gençlere ve kadınlara yönelik çeşitli kurslar, spor salonları ve tesisler açmış, görüşmeler yapmıştır. Faaliyetler gençlerin madde bağımlılığından uzak durması ve çeşitli alanlara yönelmesi amaçlı yapılmıştır.

3.1.3. Madde Bağımlılığında Tuşba Belediyesinin Faaliyetleri

Tuşba ilçesinde genç nüfusa yönelik kültür merkezlerinde ve okullarda spor, sanat, eğitim, dil eğitimi ve meslek kursları faaliyet göstermektedir. Belediyenin

kursları açmasındaki amaçların başında, gençlerin eğitilmesi, boş vakitlerini değerlendirip bu doğrultuda kötü alışkanlıklardan uzaklaştırılmaları yer almaktadır. Belediyenin kurmuş olduğu futbol, voleybol, basketbol, masa tenisi, tekvando ve boks kurslarından gençler faydalanmaktadır. Bağlama, gitar, resim, piyano ve folklor gibi sanat kursları da hem hobi amaçlı hem de gençlerin meslek edinmesi bağlamında yetenek sınavları için gençlerin hazırlanması şeklinde faaliyet göstermektedir. Alanında uzman kişiler tarafından konferans salonlarında "Bir Gün Değil Her Gün Sağlıkla" adlı rutin seminerler düzenlenmiştir. Tuşba Belediyesi tarafından ebeveyn ve ergenler için yeni bir modül kapsamında, madde bağımlılığı konusuna uzman ve akademisyenler tarafından hazırlanan "Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma" amaçlı seminerler verilerek bilinçlendirme çalışmaları yapılmıştır.

Tablo 3: Van Tuşba Belediyesi Madde Bağımlılığı Seminer Çalışmaları

Seminer Tarihi	**Sunum/ Seminer/ Konferans**	**Seminerin Konusu**	**Seminerin Yapıldığı Mahalle**	**Semineri Sunan Kişi**	**Katılımcı Sayısı**
2014	Seminer	Madde Bağımlılığı	Beyüzümü Mahallesi	Sosyolog Osman Turğut	60
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	İskele Mahallesi	Seminer	37
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	İstasyon Mahallesi	Seminer	172
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	Kalecik Mahallesi	Seminer	27
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	Seyrantepe Mahallesi	Seminer	76
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	Abdurrahman Gazi Mahallesi	Seminer	42
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	Abdurrahman Gazi Mahallesi	Seminer	18
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	Bardakçı Mahallesi	Seminer	13
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	Akköprü Mahallesi	Seminer	17
2016	Seminer	Madde Bağımlılığı	Altıntepe Mahallesi	Seminer	18

Kaynak: (https://www.tusba.bel.tr: 2021).

2014 yılından 2016 yılına kadar Tuşba Belediyesi sınırları içerisindeki mahallelere belirli aralıklarda madde bağımlılığı alanında seminerler verilmiştir.

2018 yılında 17 mahallede toplamda 408 kişiye madde bağımlılığı konularında eğitim seminerleri verilmiştir. 2019 yılı faaliyet raporuna göre; madde bağımlılığı alanında 14 seminer yapılmış ve bu seminerlere toplam 203 kişi katılım sağlamıştır. Tuşba Belediyesi'nin stratejik planında tek bir konu başlığı altında madde bağımlılığına ilişkin madde bulunmamaktadır. Madde bağımlılığı alanı için Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü adına ayrılan bütçeden kullanılmaktadır. Yapılan faaliyetler doğrultusunda, aileler özellikle de annelerin bilinçlendirilip çocuklarla iyi iletişim kurması ve bunun sonucu olarak daha dikkatli olup çocuklarda madde bağımlılığı varsa erken teşhis yoksa madde bağımlılığına yönelimi engellemek amaçlanmaktadır. Yapılan faaliyetlerin bütünü Aile Sosyal ve Politikalar İl Müdürlüğü, Sağlık İl Müdürlüğü ve Yeşilay ile birlikte gerçekleştirilmektedir (www.tusba.bel.tr: 2021).

3.1.4. Madde Bağımlılığında Edremit Belediyesinin Faaliyetleri

Edremit Belediyesi tarafından ilçe sınırları içerisinde yaşayan aynı zamanda madde bağımlısı bireylerin bulunduğu ailelerin tespiti ve topluma kazandırılması açısından belirli aralıklarda çalışmalar ve seminerler yapılmıştır. Madde Bağımlılığı Komisyonu tarafından Edremit Belediyesi'nde seminer düzenlenmiş ve bu seminer Halk Sağlığı Başkanlığı, Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü yetkilileri ve Sosyal Hizmet Uzmanı Züleyha Arslan tarafından madde bağımlılığı ile mücadele kapsamında belediye personellerini bilinçlendirme amaçlı yapılmıştır. Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü ekipleri tarafından uyuşturucu maddeler ve bu maddeleri kullanan kişilerin nasıl anlaşılacağı, madde kullanımı ve satışının yasal boyutları anlatılmıştır. Madde bağımlısı bireyin tedavi sürecinin gerçekleştirilmesine yardımcı olunmakta, ailenin temel ihtiyaçları belirlenmekte ve belediye tarafından karşılanmaktadır, ailede eğitim-öğretim hayatına devam eden öğrenci varsa eğitim desteği sunulmaktadır. Tedavi sürecini tamamlamış ve maddeden arınmış bireylere iş imkânı sağlanmaya çalışılmakta ve böylece topluma kazandırma çalışması yapılmaktadır. İlgili aile, belediyenin sosyal etkinliklerine ve gezi organizasyonlarına davet edilmekte, ailenin ihtiyacı varsa yemek ve temizlik hizmetleri sunulmaktadır. Edremit Belediyesi bünyesinde ücretsiz kurs desteği sunulmaktadır ve bu kursların açılma amaçlarından biri de gençlere faaliyet alanları

oluşturmak böylece çeşitli uğraşlar sunarak eğitim, sanat, spor gibi alanlarda kendilerini geliştirip kötü alışkanlık edinebilinecek ortamlardan uzaklaştırmaktır. Fakat 2019 yılında başlayan covid-19 salgını bu faaliyetleri azaltmıştır. Madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında, ilçe sınırları içerisinde bulunan tüm okulların giriş-çıkış saatlerinde belediyenin zabıta ekipleri ve kolluk kuvvetleri ile birlikte güvenliğin sağlanması, özellikle okullara yakın kafelerin her ay düzenli olarak denetlenip rapor edilmesi, ailelere ve öğrencilere bilgilendirici seminerlerin yüz yüze devam etmesi amaçlanmaktadır. (https://vanedremit.bel.tr,2021).

3.2. Van İlinde Madde Bağımlılığı Kapsamında Belediyelerle Birlikte Faaliyetlerini Yürüten Kurum ve Kuruluşlar

Madde bağımlılığı alanında sadece belediyeler önleyici ve koruyucu tedbirler alma noktasında yeterli olamayacağından ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu başlık altında bu kurum ve kuruluşların madde bağımlılığı alanında gerçekleştirdiği faaliyetler değerlendirilecektir.

3.2.1. Van İl Sağlık Müdürlüğünün Faaliyetleri

Madde bağımlılığını kontrol altına almak ve madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında, yerel yönetimlerin önleyici ve bilinçlendirici çalışmalarını tek başına sürdürmesi kısıtlı olacağından ilgili kurumlarla birlikte bu caydırıcı faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Bu kurumların en başında da il sağlık müdürlükleri yer almaktadır.

Birinci basamak sağlık hizmetleri, madde kullanımı ve bağımlılığına karşı mücadelede amaçlanan faaliyetlerin yürütülmesi kapsamında Van'da psikolog, sosyolog ve çocuk gelişimciler tarafından halkın farklı kesimlerini bilinçlendirme amaçlı bağımlılıkla mücadele eğitimleri gerçekleştirmişlerdir. Eğitimlere Van Sağlık Müdürlükleri, belediyelerden ilgili birimler katılım sağlamışlardır. Eğitimlerde, uyuşturucu madde kullanımının özellikle ruhsal ve fiziksel olan olumsuz etkileri, madde bağımlısı olan kişilerin tedavileri için motive edici görüşmeler yapıldığı, madde kullanım düzeyine göre tedavisinin ayakta veya yatarak yapıldığı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo 4: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2018 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri

EĞİTİM TARİHİ	EĞİTİM KONUSU	KATILIMCI GRUBU	EĞİTİM YERİ	KATILIMCI SAYISI
18.01.2018	Bağımlılıkla Mücadele Koordinasyon Kurulu	Kamu kurumu personelleri	Valilik Binası Ali Paşa Toplantı Salonu	28
12.02.2018	Madde Bağımlılığı ile ilgili çalıştay	Uzmanlar	Şanlıurfa ili	100
20.02.2018	Madde Bağımlılığı ile ilgili toplantı	Uzmanlar	Adana İli	120
26.02.2018	Madde Bağımlılığı	Zabıta	İpekyolu Belediyesi	6
28.2.2018	Yeşilay haftası etkinliği	Rehber öğretmen	İpekyolu Belediyesi	150
7.3.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Aile destek merkezi	30
13.3.2018	Bağımlılık Teknik Çalışma Grubu	Kamu kurumu personelleri	Alipaşa Toplantı Salonu	21
15.3.2018	Madde Bağımlılığı	İnfaz koruma memurları	Yüksek güvenlikli cezaevi	35
19.3.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Kazım Karabekir Anadolu Lisesi	100
20.3.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Kazım Karabekir Anadolu Lisesi	277
28.3.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Et Balık Kuran Kursu	20
30.1.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Hz..Sıddık Bayram Kuran Kursu	12
4.4.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Hz.Bilal Kuran Kursu	30
9.3.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Nene Hatun Kız Meslek Lisesi	250
9.4.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Selahattin Eyyubi İMKM Anadolu Lisesi	370
13.4.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Sadıksoy kuran kursu	27
13.4.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Buhiddin Kuran Kursu	31
18.4.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Ahmedi Xani Kuran Kursu	21
19.4.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Muhammed Bumin Kuran Kursu	36
20.04.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Hz.Ebubekir Kuran Kursu	19
23.04.2018	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	İstasyon Kuran Kursu	15

05.04.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	selehattin Eyyubi İMKB	370
26.04.2018	Madde Bağımlılığı	Okul personeli	Necip Fazıl Kısakürek A.L	59
12.04.2018	Madde Bağımlılığı	Halk	Edremit Çarşı Merkezi	120
19.04.2018	Madde Bağımlılığı	Öğretmen	Kazım Karabekir Halk Eğitim Merkezi	62
03.04.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci Velileri	Hasan Ali Yücel Ortaokulu	39
09.04.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Kalecik M.T.A.L	154
04.05.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Kalecik kuran kursu	11
04.05.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Seyrantepe kuran kursu	20
15.05.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Çatak M.S.Aydın Anadolu Lisesi	135
29.05.2018	Madde Bağımlılığı	Sağlık personeli	Edremit İlçe Sağlık Müdürlüğü	21
10.05.2018	Madde Bağımlılığı	Halk	Kazım karabekir anadolu lisesi	150
05.04.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Selehattin Eyyubi İMKB	370
26.04.2018	Madde Bağımlılığı	Personel	Necip Fazıl Kısakürek A.L	59
08.06.2018	Madde Bağımlılığı	İSM personeli	İSM toplantı salonu	20
29.06.2018	Madde Bağımlılığı	Er/erbaş	Edremit.ilçe jan.kom.	40
08.06.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Çaldıran Anadolu Lisesi	195
21.11.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenciler	Erek M.T.A.L.	350
9.10.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Kumbara Sanat Merkezi	120
12.12.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	İpekyolu Belediyesi	70
26.12.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Cumhuriyet Anadolu Lisesi	96
26.11.2018	Madde Bağımlılığı	Yetişkin	Eğitim ve Araştırma Hastanesi	150
26.12.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenciler	Vangölü Mesleki Ve T.A.L	65
27.12.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenciler	Ayşei Sıdıka Kız Kuran Kursu	120
28.12.2018	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Edremit Mesleki ve Teknik ve Anadolu	208

			Lisesi	
14.12.2018	Madde Bağımlılığı	Lise öğrencileri	Toki Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	65

Kaynak: Van İl Sağlık Müdürlüğü,2022.

2018 yılında madde bağımlılığı alanında okullarda, belediyelerde, sanat merkezlerinde, kurslarda halk eğitim merkezlerinde, psikologlar ve sosyologlar tarafından, öğrencilere, velilere, personellere ve halka bilinçlendirici seminerler verilmiştir. Farklı zaman aralıklarında kurumlara il sağlık müdürlüğünce ziyaretler gerçekleştirilmiştir. 05.03.2018 tarihinde Vali Yardımcısı Mehmet PARLAK, 16.03.2018 tarihinde Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlıkları, 16.03.2018 tarihinde İŞKUR, 23.03.2018 tarihinde Van Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü ziyaret edilmiştir.

Tablo 5: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2019 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri

EĞİTİM TARİHİ	EĞİTİM KONUSU	KATILIMCI GRUBU	EĞİTİM YERİ	KATILIMCI SAYISI
02.07.2019	Uyuşturucu ile mücadele ve farkındalık	SHM kurum personeli ve gençler	Tuşba Gençlik Merkezi	20
13.11.2019	Madde Bağımlılığını Önleme	Ebeveynler	Hasan Ali Yücel Ortaokulu	72
12.12.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	Kevenli Toki ADEM	60
19.11.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	şabaniye ADEM	50
21.11.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	ipekyolu 1 ADEM	60
26.11.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	beyüzümü ADEM	55
28.11.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	süphan ADEM	60
03.12.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	ipekyolu 2 ADEM	50
09.12.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	kalecik ADEM	60
31.12.2019	Bağımlıkla Mücadele Eğitimi	ADEM Kursiyerleri	Eminpaşa ADEM	35

10.12.2019	Madde Bağımlılığı ile Mücadele	Öğrenci	Mizancı Murat AİHL	150
13.12.2019	Madde Bağımlılığı ile Mücadele	Kamu Personeli	Edremit Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü	30
30.12.2019	Madde Bağımlılığı ile Mücadele	Öğrenci	Van Borsa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	150
03.12.2019	MADDE BAĞIMLILIĞI	Öğrenci	İskele Anadolu İmam H. Lisesi	50
05.12.2019	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Selahaddin Eyyubi Anadolu Lisesi	68
12.12.2019	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Vangölü MTAL	80
18.12.2019	Madde Bağımlılığı	ÖĞRENCİ	Vangölü MTAL	44
10.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Çelebibağı Aile Destek Merkezi Yaz Kuran Kursu	42
12.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Hafız Talha Cami Yaz Kuran Kursu	28
16.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Sultan Selahattin Eyubi Cami Yaz Kuran Kursu	58
18.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Hacı Şükrü Cami Yaz Kuran Kursu	30
18.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Kışla Mahallesi Yaz Kuran Kursu	26
25.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Çelebibağı Geylani Cami Yaz Kuran Kursu	63
26.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Salihiye Mahallesi 2 Nolu Aile Destek Merkezi	75
30.07.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	3 Nolu Aile Destek Merkezi	40
02.08.2019	Madde Bağımlılığı	Halk	Çelebibağı Suffe Cami Yaz Kuran Kursu	33
23.10.2019	Bağımlılıkla Mücadele	Sağlık Personeli (hizmetiçi eğitim)	Erciş SHM	32

24.10.2019	Bağımlılıkla Mücadele	Sağlık Personeli (hizmetiçi eğitim)	Erciş SHM	25
16.10.2019	Bağımlılıkla Mücadele	Sağlık Personeli (hizmetiçi eğitim)	Muradiye Kazım Karabekir Lisesi Toplantı Salonu	14
17.10.2019	Bağımlılıkla Mücadele	Sağlık Personeli (hizmetiçi eğitim)	Muradiye Kazım Karabekir Lisesi Toplantı Salonu	13

Kaynak: Van İl Sağlık Müdürlüğü,2022.

2019 yılında Van İl Sağlık Müdürlüğü tarafından madde bağımlılığı ve uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele odaklı eğitimler ve seminerler düzenlenmiştir. Bu eğitim ve seminerler toplumun farklı kesimlerini madde bağımlılığı konusunda bilinçlendirme amaçlı gerçekleştirilmiştir. 2019 yılında toplam 1573 kişi eğitimlere ve seminerlere katılmıştır.

Tablo 6: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2020 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri

EĞİTİM TARİHİ	EĞİTİM KONUSU	KATILIMCI GRUBU	EĞİTİM YERİ	KATILIMCI SAYISI
29.1.2020	Madde Bağımlılığını Önleme	Ebeveynler	Tuşba Aile Destek Merkezi	26
07.01.2020	Madde Bağımlılığını Önleme	Halk	SHM	10
06.02.2020	Madde Bağımlılığı	Halk	SHM	16
07.02.2020	Madde Bağımlılığı	Halk	Baklatepe Köyü	29
13.03.2020	Madde Bağımlılığı	Öğrenci	Tuşba SHM Eğitim Salonu	10
13.03.2020	Madde Bağımlılığı Önleme	Öğrenci	Tuşba SHM Eğitim Salonu	10
24.02.2020	Bağımlılıkla Mücadele	Sağlık Personeli (hizmetiçi eğitim)	Akdamar Toplantı Salonu	35

Kaynak: Van İl Sağlık Müdürlüğü,2022.

2020 yılında Van İl Sağlık Müdürlüğü tarafından düzenlenen eğitimlere ebeveynler, öğrenciler ve halk olmak üzere toplamda 136 kişi katılmıştır. Eğitimler madde bağımlılığını önleme ve bağımlılıkla mücadele kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Tablo 7: Van İl Sağlık Müdürlüğü 2021 Yılı Uyuşturucu Bağımlılığı İle Mücadele Eğitim Ve Etkinlikleri

EĞİTİM TARİHİ	EĞİTİM KONUSU	KATILIMCI GRUBU	EĞİTİM YERİ	KATILIMCI SAYISI
01.04.2021	Madde Bağımlılığı	Kadınlar	Aile Yaşam Kadın Merkezi	70
01.04.2021	Madde Bağımlılığı-Narkorehber	Halk	BelediyeKadın Yaşam Merkezi	70

Kaynak: Van İl Sağlık Müdürlüğü,2022.

2021 yılında Covid-19 salgınından dolayı alınan tedbirlere bağlı olarak Van İl Sağlık Müdürlüğü'nün madde bağımlılığı alanında gerçekleştirdiği faaliyetler de oldukça azalmıştır. 2021 yılında kadın yaşam merkezlerinde toplamda 140 kişinin katıldığı eğitimler düzenlenmiştir.

3.2.2. AMATEM ve ÇEMATEM Servisleri

AMATEM Servisi 18 Nisan 2014'te SBÜ Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi içerisinde açılmıştır. Tedavi ayaktan veya yatarak uygulanmaktadır (https://vaneah.saglik.gov.tr, 2020). Toplam 16 yatak bulunmaktadır. . Hastaların tedavilerinde; detoks (ilaç arındırma) tedavisi uygulanmakta olup samba eğitim, sigara alkol bağımlılık programı ve normal eğitim şeklinde farklı grup terapileri uygulanmaktadır. Ergoterapi hocalarıyla haftada 2 gün iş uğraş terapileri yapılmaktadır. AMATEM'de yatış süresi 3 hafta olup, ilk haftada hastanın yoksunluk belirtilerinin tespiti yapılmakta ve devamındaki iki haftada ise hastaya göre eğitim ve tedaviler uygulanıp sonlandırılmaktadır. ÇEMATEM 18 yaş altı bağımlı olan kişileri madde bağımlılığından kurtarmayı hedefler. Aile bu süreçte etkin role sahiptir. Yatış, tedavi ve taburcu olma esnasında aile rızası alınmaktatır. Yatış süresi doktorların belirlemesine göre; en az 1, en fazla 3 ay olarak belirtilmiştir.

Kliniğe yatış yapma sürecinde, hasta klinik girişinde hemşirelerce karşılanmakta. Hemşire kendini tanıttıktan sonra güvenlik personeli hastanın üzerini ve kişisel eşyalarını güvenlik açısından kontrol eder. Sonrasında hemşire hastayı, klinikteki diğer hastalar ile tanıştırır ve odasına götürerek kliniğe uyum sağlaması açısından kolaylık sağlamış olur. Kliniğe yatış yapan hastanın yatış esnasında birinci dereceden yakınları olan 2 kişinin iletişim bilgileri alınır. Ve bu iki kişi haricinde kimse ile görüş ve ziyaret izni olmamaktadır.

SBÜ. Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin 10.03.2014 tarihinde yayınlanan AMATEM İşleyiş Prosedürüne göre; *"Hastanemiz AMATEM biriminde, alkol ve madde kullanım problemi yaşayan ve tedavi olmak isteyen kişi ve yakınlarının başvurduğu bir merkez olarak ayaktan (poliklinik) ve yatarak (klinik) hizmet verilmektedir. AMATEM polikliniğinde 1 uzman, 1 psikolog, 6 hemşire, 1 iş uğraşcı hizmet vermektedir. AMATEM polikliniği alkol ve madde kullanım bozukluğu*

olanların ilk başvurdukları, ayaktan tedavilerinin yapıldığı ve gerekirse yatış planının yapıldığı bölümdür. Hastalarımız direkt polikliniğimize müracaat ederek poliklinik hizmetinden yararlanabilmektedir. AMATEM polikliniğinde ayrıca alkol madde kullanım sorunu yaşayan kişilerin ailelerine yönelik, aile görüşmeleri, danışmanlık hizmeti, psiko-eğitim grupları ve bireysel ve grup psikoterapileri uygulamaktadır. Poliklinik takipleri süresince yeterli düzelme sağlayamayan ve tedavi motivasyonu iyi olan alkol ve madde bağımlıları yatarak tedavi programına alınabilirler. AMATEM servisi alkol ve madde kullanım bozukluğu olan hastaların bireysel ve grup terapileri, uğraş faaliyetleri ve ortam tedavisiyle bağımlılıkları ve kendileriyle ilgili farkındalıklarının artırıldığı, uzun süreli ayıklığın hedeflendiği yapılandırılmış, yaklaşık 21 günlük bir tedavi programının yatarak gerçekleştirildiği bölümdür. AMATEM Kliniği, detoksafikasyon ve rehabilitasyon olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kliniğimizde 16 yatak bulunmaktadır. Klinikte bulunan odalar 2 kişiliktirve her odada banyo ve tuvalet bulunmaktadır. Hastaların TV izledikleri, yemeklerini yedikleri, toplantılarının yapıldığı ve uğraş saatlerinde kullanılan bir salon ve sigara odası bulunmaktadır."

Gereken tedaviler uygulanıp hastanın taburcu olmasına karar verilmişse, yapılan tüm işlemler kaydedilir ve taburcu işlemleri yapılır. Hasta taburcu edildikten sonra epikriz formu ve evde kullanması gereken ilaçlar doktor tarafından reçete edilir. Doktor hastaya ilaç, beslenme, uyku ve egzersiz konularında bilgi verir. Sağlık Bakanlığı Sağlık Yatırımları Genel Müdürlüğü koordinesinde yapılmak üzere AMATEM ve ÇEMATEM için özel bina inşa edilmeye başlanmış olup henüz tamamlanmamıştır. 23 bin metrekare alanda AMATEM için 30 yatak ve ÇEMATEM için 20 yataklı alan oluşturulacağı ve hem çocuk hem de yetişkin madde bağımlılarının tedavileri için hizmet vereceği belirtilmiştir (www.haberler.com, 2019).

3.2.3. Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği

Van Büyükşehir Belediyesi'nin madde bağımlılığıyla mücadele yapsamında 05.10.2017 tarihinde kurulan **"Hayatın Renkleri Solmasın" Bağımlılıkla Mücadele Derneği** ile madde bağımlısı kişiler ve aileleri için Van ilinde faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği,

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünce finansal destek sağlanmıştır. Hayatın Renkleri Solmasın Derneği Başkanı Sosyolog Osman Turğut madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında hedeflediği birçok amacı gerçekleştirmiş, Van ilinde bir çok alanda madde bağımlılığı için faaliyetler yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Gençlik merkezlerinde, ilkokullarda, liselerde, DAKA'da, üniversitelerde seminerler düzenlenmiştir. 1-7 Mart 2019'da Yeşilay Haftası bağlamında dernek ve Van Pedalşör Bisiklet Kulübüyle, "zararlı alışkanlıklara hayır etkinliği" düzenlenmiştir. 9 Şubat 2020 tarihinde Van SBÜ Eğitim Ve Araştırma Hastanesinde farkındalık ve bilinçlendirme standı açılmış ve gönüllülerin çizmiş olduğu resim çalışmaları sergilenmiştir. Zaman zaman İpekyolu Belediyesinde muhtar ve zabıtalara yönelik bağımlılık semineri yapılmıştır. AB programı kapsamında 7 Ekim 2019 tarihinde Van'da yapılan Bilgilendirme Günleri toplantısına katılımda bulunulmuştur. KAMED (Kahramanmaraş Bağımlılıkla Mücadele Derneği) tarafından düzenlenen 1.Akdeniz Ulusal Bağımlılıkla Mücadele eden dernekler platformu TÜRKBAM üyelerininde katılmış olduğu programa Van ilini temsil amaçlı Hayatın Renkleri Solmasın Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Osman TURĞUT katılım sağlamıştır.

Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği'nin Amaçları:

1- İlk temas merkezi (Danışma Merkezi) oluşturmak

2- Sosyal uyum sağlamak (Topluma Kazandırma)

3- Madde bağımlılarının meslek edinmeleri sağlamak

4- Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen kişileri tedaviye ikna etmek

5- Tedavi altındaki bireyleri iş ve uğraşlara yönlendirmek

6- Risk altındaki bireylerin çeşitli sosyal ve sportif aktivitelerle zamanlarını doldurması sağlamak

7- Tedavi sonrası sosyal desteğe ihtiyacı olan bireylere yönelik danışmanlık (ailevi, sosyal, dini vb.) hizmetleri sunmak

8- Madde kullanımı ile alakalı diğer kurumlarla işbirliği yapmak

9- Uyuşturucu madde kullanan ya da kullanma riski olan kişilerin adresleri tespit etmek, onlara ulaşıp tedaviye ikna etmek

10- Tedavi sonrası meslek edindirme faaliyetleri ile kişilerin tekrar aynı ortama girmeleri engellemek

11- Uyuşturucu ile mücadele kapsamında görevli kurumlar arasında etkin iletişimi sağlamak amacıyla sivil toplum kuruluşlarını da içine alarak gerekli çalışmaları yapmak

12- Uyuşturucu kullanımını önleyici faaliyetleri, toplumun farklı kesimlerini içerecek şekilde yaygınlaştırarak bu faaliyetlerin içerik ve uygulanmasında etkinlik ve verimliliği arttırmaya yönelik çalışmaları yapmak

13- Çocuk ve gençlerin "iletişim", "hayır diyebilme", "çatışma çözme", "uzlaşma" ve "problem çözme –sorunlarla baş etme" becerileri güçlendirmek

14- Van'da bağımlılıkla ilgili farkındalık çalışmaları yapmak

Yapılan faaliyetlere bakacak olursak; bireysel görüşme, rehberlik ve danışmanlık, grup çalışmaları, kültürel ve sportif faaliyetler, aile eğitimleri, mesleki edinme kursları, farkındalık eğitimleri oluşturmak şeklinde ifade edebiliriz.

Hayatın Renkleri Solmasın Derneği'nin bilgilendirme ve amaçlarının yanı sıra, zaman zaman gerek madde bağımlısı bireyler gerek bağımlılığını tedavi ettirmiş kişileri ve aileleri için çeşitli faaliyetler düzenlemiştir. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından finanse edilen, dernek kapsamında danışanların aileleri ile birlikte Gençlik Spor İl Müdürlüğü tarafından tahsis edilen Gevaş Gençlik kampında etkinlikler yapılıp sonrasında danışanlar ve aileleri için Akdamar Adası'na gezi düzenlenmiştir. YYÜ Cengiz Andiç Kültür Merkezi'nde 4 gün süren eğitim programı hazırlanmıştır. Bu programa sosyolog, doktor, akademisyen, sosyal hizmet uzmanları, psikolog ve sağlık çalışanları eşlik etmiştir (www.vansiyaseti.com, 2019).

Tablo 8:Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği Üye Profili

Sayı No	Meslek Grubu	Sayı
1	Sosyolog	4
2	Psikolog	8
3	Öğretmen	3
4	Müdür	2

5	Memur	2
6	Sağlık Memuru	3
7	Doktor	2
8	Gençlik lideri	4
9	Antrenör	1
10	Sosyal Çalışmacı	5
TOPLAM		35

Kaynak: Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği (E.T.: 26.11.2020).

Tabloda Hayatın Renkleri Solmasın Derneğinde çalışan görevli kişilerin sayıları belirtilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere toplam 35 görevlinin olduğu görülen dernek yeterli alanlarda yeterli görevli bulundurmaktadır.

Tablo 9: Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği Faaliyetler

FAALİYET	KİŞİ SAYISI	YER
Çalıştay	1750	Şanlıurfa, Adana, Ankara(2), Antalya, Van(2),Kahramanmaraş
Tutuklu, yükümlü ve personel semineri	985	Açık Cezaevi, M Tipi ve T Tipi Cezaevleri
Öğrenciler (25 Eğitim)	2865	Üniversite, Lise ve Gençlik Merkezleri
Seminer (kadınlar)	1761	Kuran Kursları ve Kadın Yaşam Merkezi
Seminer (zabıtalar)	97	İpekyolu ve Tuşba Belediyeleri
Seminer (personeller)	64	İpekyolu Belediyesi
Seminer (muhtarlar)	52	
Seminer (uzmanlar)	102	PDR, Psikolog, Sosyolog, SHU, İş Danışmanları vb.

Seminer (kadınlar)	150	Meme Kanseri
Ziyaretler	128	
TV Programı	7	Çay Tv, M Tv,TRT,Yeşil Yıldız
Radyo Programı	8	TRT Gap,Tutku fm, Amerikan Radyo
Sempozyum	603	Kahramanmaraş ve Artvin Hopa
Eğitim Genel Toplam	8572	Kuran kursu, Gençlik Merkezleri, Cezaevi (M. Tipi, Açık Cezaevi, L. Tipi Cezaevi), okullar
Bisiklet Etkinliği	300	Van Merkez- İskele-Kale
Madde Bağımlılığına Hayır Konseri	100	Kamu Kurumları ve STK'lar
Madde Bağımlılığı Resim Etkinliği	270	Tuşba Gençlik Merkezi
Balon Uçurtma	102	Halide Edip Adıvar
Stant Açma	3000	Erek Lisesi ve SBÜ Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Kurul	160	Bağımlılıkla Mücadele Koordinasyon Kurulu
STK Kamu Toplantısı	300	Elit Word Hotel, Gençlik Spor Müdürlüğü
Protokol	6	Gençlik Hizmetleri Spor İl Müdürlüğü, Çalışma, Aile Hizmetleri İl Müdürlüğü, İpekyolu İlçe Müftülüğü, Halide Edip Adıvar Kız Meslek Lisesi, Orhan Okay Mesleki

		Teknik Anadolu Lisesi, Edremit Kız Meslek Lisesi
Etkinlikler Toplam	4238	
Branda	8	Vanspor ve Muğla Maçında, 9 Şubat Dünya Sigarayı Bırakma günü
Reklam Panosu	20	Dünya Uyuşturucu İle Mücadele Günü
Afiş	400	
Broşür	4000	
Billboard	30	
Kartvizit	2000	
Gençlere Yönelik Kitapçık	1000	
Ailelere Yönelik Kitapçık	1000	
Forma	11	
Balon	1000	
Elbise	120	Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Okul Sezonu
Gıda Paketi	134	STK ve Belediye Desteği
Bebek Giysisi	202	
SED (Sosyo-Ekonomik Destek Programı)	50	
Kırtasiye Malzemesi	120	
Danışmanlık verdiğimiz hasta	105	
Hasta ile görüşme	225	
Aile Görüşmesi	80	

Kaynak: Hayatın Renkleri Solmasın Bağımlılıkla Mücadele Derneği (E.T.: 26.11.2020).

Tablodan anlaşılacağı gibi, Hayatın Renleri Solmasın Derneği geniş çapta faaliyetler gerçekleştirmiş olup bu faaliyetler belirli kesime değil her türlü alana hitap etmiştir. Yapılan faaliyetler ve kişi sayısı göz önünde bulundurulduğunda derneğin madde bağımlılığı alanında önemli rol oynadığı görülmektedir.

Hayatın Renleri Solmasın Derneği'nin yapmış olduğu projeler bulunmaktadır. Bunlar; Hayatın Renkerkleri Solmasın Projesi, Bir Yumak Bin Yürek, Sevgi Battaniyesi, Van'da Uyuşturucu Madde Kullanımının Sosyoekonomik Nedenleri ve Çocuğu Uyuşturucu Bağımlısı Olan Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma şeklinde sıralanabilir.

3.2.4 Van Yeşilay Cemiyeti Faaliyetleri

Yeşilay'ın amacı bağımlılık yapıcı risk faktörlerini en aza indirgemeye ve bağımlılıkla mücadele etmeye çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda madde bağımlılığı alanında kurumsal ziyaretler ve iş birlikleri gerçekleştirilmektedir. Madde bağımlılığıyla mücadelede iş birliği yaparak toplumsal destek sağlanması, bu kapsamda mücadele faaliyetlerinin genişletilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda toplumla yakından ilgili olan belediyelerle birlikte sistematik bir düzen içerisinde; önleme faaliyetleri, gençlik çalışmaları, tedavi ve rehabilitasyona erişim, sosyal destek çalışmaları yürütülmektedir. Madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında Yeşilay Van Şubesi farkındalık oluşturulması adına afiş ve broşür hazırlamıştır.

Tablo 10: Van Yeşilay Bağımlılıkla Mücadele Faaliyetleri

DÖNEM	ÜYE SAYISI	GÖNÜLLÜ SAYISI	STAND ETKİNLİĞİ	ETKİNLİK SAYISI	ETKİNLİK AÇIKLAMA	SOSYAL MEDYA* GÖNDERİM SAYISI
Son 3 yıl (2018-2019-2020)	2018-33 üye 2019-33 üye 2020-24 üye 2021-31 üye	2020-78 2019-38 2018-26	Bilinmiyor	Bilinmiyor		
2021	24	14	0	3	Broşür	31

Ocak					dağıtma, işbirliği, ziyaret	
2021 Şubat	24	56	0	15	Özel gün, ziyaret, ağırlama, toplantı	39
2021 Mart	24	32	3	15	1-7 Mart Etkinlikleri	47
2021 Nisan	24	9	0	0		26
2021 Mayıs	31	14	0	0		30
2021 Haziran	31	8	0	2	Özel gün ve toplantı	20
2021 Temmuz	31	11	1	3	Tören, tanıtım, işbirliği	26
2021 Ağustos	31	20	0	10	Tanıtım, ziyaret, ağırlama	31
2021 Eylül	31	9	2	8	Eğitim, Özel gün ve ziyaret	30
2021 Ekim	31	24	2	13	Özel gün, ziyaret, ağırlama ve toplantı	34
2021 Kasım	31	15	0	3	Ziyaret ve ağırlama	24
2021 Aralık	31	-	0	-	-	-

Kaynak: Yeşilay Van Şubesi, 2021

Yeşilay Van Şubesi, bağımlılıkla mücadele kapsamında stand etkinlikleri, iş birliği ziyaretleri, özel gün ziyaretleri şeklinde faaliyetler gerçekleştirmiştir. Madde bağımlılığını önleme çalışmalarında sosyal medyayı etkin şekilde kullanıp, yeşilayın topluma faydaları ve önleme faaliyetlerini geniş kitlelere duyurmayı hedeflemişlerdir.

SONUÇ

Belediyeler, küreselleşmenin de etkisi ile merkezi devletin çoğu görev ve faaliyet sahasında olan sorumluluklara ek olarak, sosyal devlet görevini yerelde uygulamaya geçiren kurum olarak şekil almıştır. Türkiye'de sosyal belediyeciliğin gelişmesi, yapılan çalışmada ortaya konulduğu gibi belediyecilik problemlerini bilen ve bu problemlere yönelik tedbir alabilen yönetim ile gerçekleşecektir.

Madde bağımlılığının özellikle Türkiye'de yaygınlık kazanmasının psikolojik, sosyolojik ve ekonomik nedenleri varlığını sürdürmektedir. Buna bağlı olarak sağlık, adalet ve güvenlik gibi çeşitli boyutları olmuştur. Günden güne tehlike boyutu artmaya başlayan madde bağımlılığı sorunu özellikle gençleri ve ergenleri her anlamda olumsuz etkilemiştir. Madde bağımlılığı sorununun temel faktörünün aile olduğu, madde bağımlısı bireylerin sosyoekonomik perspektiften yetersiz aile profilinde yetiştiği, aile içi şiddete maruz kaldığı birçok araştırmayla ortaya konulmuştur. Böylece madde bağımlılığında ailenin rolünün çok etkili olduğu ileri sürülebilir. Aile faktörünün yanı sıra gençler ve ergenler zaman zaman bireysel, toplumsal ve çevresel nedenlerden dolayı ilk başlarda teselli ve deneme amaçlı madde kullanımına başlamakta, ancak ilerleyen süreçte bu alışkanlık bağımlılığa sebep olmaktadır. Bu bağlamda yerel yönetimlere madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında önemli görevler düşmektedir. Belediyeler koruyucu ve önleyici tedbirleri tek başlarına yerine getiremediği için sağlık, güvenlik ve adalet kollarıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Yapılan görüşmeler sonrası elde edilen bulgular şunlardır:

Van'da bilhassa sigara ve madde bağımlılığının oldukça yaygın olduğu tespit edilmiştir. Sigara ve madde bağımlılığına bağlı olarak bu ürünlerin ulaşılabilirliği de kaçakçılık yoluyla kolay hale gelmiştir. Kaçakçılığın yaygın olmasının asıl sebebi ise Van ilinin İran sınırında olmasıdır. Belediyelerden, Van İl Sağlık Müdürlüğünden ve ilgili kuruluşlardan elde edilen bilgiler, Van'da madde bağımlısı bireylerin fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmada madde kullanan kişilerin birçoğunun çeşitli sebeplerden dolayı AMATEM'e başvuruda bulunmadıkları dolayısıyla resmi kayıtlara da geçmedikleri bilgisi elde edilmiştir. Belediyelerle yüz yüze yapılan görüşmelerde, ilgili personellerin madde bağımlısı bireylerle ve

aileleriyle bireysel görüşmeler ve önleme çalışmaları yaptıkları dile getirilmiştir. Yapılan bu çalışmaların kapsamına bakıldığında, özellikle madde bağımlılığı, madde kullanan kişileri tespit etme, madde bağımlılığını önleme ile ilgili seminer ve konferanslar düzenlendiği ve bunların yanı sıra belediyenin düzenlemiş olduğu sosyal ve kültürel faaliyetlere bireylere yönlendirme yapıldığı görülmektedir. Madde bağımlılığını önleme çalışmalarında belediye çalışanlarının madde bağımlılığı konusunun önemli olduğunu dile getirdikleri, gençlerin ve ailelerin bilinçlendirilmesi amacıyla yapılan faaliyetlerin olumlu yönde ilerlediğini ifade etmişlerdir.

Van ilindeki belediyelerin madde bağımlılığı için sadece AMATEM ve YEDAM'a bildirmekle sınırlı olduğu sonraki süreç ile ilgili takibin yapılması noktasında işbirliği içerisinde olunmadığı, kurumlar arasındaki işbirliğinin yeterli düzeyde olmadığı, madde bağımlılığını önleme konusunda faaliyetlerini artırmaları gerektiği, İl Sağlık Müdürlüğü aracılığıyla bağımlı bireylerin istekleri doğrultusunda bağımlı bireyleri AMATEM, YEDAM ve ÇEMATEM'e yönlendirdiği, bu birimlerin gerekli tedavileri prosedüre göre uyguladığı, gerekirse eğitimlerin yapıldığı, bilinçlendirici seminerlerin düzenlendiği, Van ilinde 2019 yılında AMATEM ve ÇEMATEM için bina temelleri atıldığı ve madde bağımlılığı için kurulan Hayatın Renkleri Solmasın Derneğinin ilde etkin rol oynadığı bilgilerine ulaşılmıştır.

Tüm bunların yanı sıra yapılan araştırmalar neticesinde ne yazık ki, Van'da yerel yönetimlerin madde bağımlılığı için yapılan uygulama ve faaliyetlerin yetersiz olduğu, madde bağımlılığı alanında çok etkin olmadığı, bu alanda olması gereken tesislerin, parkların bulunmadığı ve henüz belediyenin madde bağımlılığı üzerine yeteri kadar donanımlı çalışmaların olmadığı kanısına varılmıştır. Araştırmalar madde bağımlılığının büyük oranını işsizlik etkisinin kapsadığı yönündedir. Bu sorun için Van ilinde madde bağımlılığını terk etmiş bireyler için iş imkânları sunulması madde kullanımını bırakmak için çok büyük etken olacaktır. Öncelikle mesleki eğitimler verilip sonrasında iş imkânı sağlanmalıdır. İl çapında yapılan seminerler halka daha çok hitap edeceği alanlarda yapılmalıdır. Sadece bağımlı bireylerin aileleri değil ildeki tüm ailelere ve bireylere eğitici seminerler verilmelidir. Belirli spor faaliyetlerine (kayak, futbol, dağcılık, yüzme v.b) yönelik eğitimler düzenlenmeli ve ödüllendirme yapılmalıdır. Yeterli rehabilitasyon çalışmalarının

olup olmadığı en yetkili birimlerce belirli aralıklarda denetlenmelidir. Bağımlılık sonrasında tekrarlanmaması için destekleyici çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Madde bağımlılığından kurtulmuş bireylere tekrar kullanmamaları için belirli aralıklarda maddeleri kullanmadan temiz kalma ödülü verilmesi teşvik edici olabilir. Belediyeler halkı madde bağımlılığı konusunda aydınlatma ve eğitme faaliyetlerinin ötesinde madde bağımlısı kişilere tedavi uygulayıcı ve daha akabinde destekleyici faaliyetler gerçekleştirmelidir. Madde bağımlılığı ile mücadele için belediyelerin ilgili kurum ve kuruluşlarla yürüteceği projeler yürütmesi gerekmektedir. Madde bağımlılığının tedavi sürecinin ardından bireyin gözlemlenmesinin devamlılığı sürdürülmelidir. Belediyeler halka en yakın kamu kuruluşları olduğundan madde bağımlılığı ile mücadelede çok büyük rol sahiplenmelidirler. Ayrıca belediyeler madde bağımlılığı ile mücadelede tüm alanlarda sosyal belediyecilik yaklaşımına uygun şekilde faaliyetlerini yürütmelidirler. Sosyal belediyecilik yaklaşımına uygun şekilde yürütülmezse ve gerekli faaliyetler uygulanmazsa tekrar madde kullanımı yaşanabilir ve harcanan bütün emekler boşa çıkabilir. Belediyeler madde bağımlılığını önleme faaliyetlerinin takibini yapmalıdır.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Yalçın (2002). Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik. **Eminönü Bülteni,** Şubat Sayısı.

Akın, P. (2019). Türkiye Belediyecilik Uygulamasının Gelişimi, Hukuki Yapılanması Ve Samsun Örneği. Yüksek Lisans Tezi , 1-133.

Arıkan, Z. (2012). **Alkol Kullanım Bozukluğu. Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı** (s. 105-123). içinde Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Arıkboğa, E. (2013). Geçmişten Geleceğe Büyükşehir Belediye Modeli. **Yerel Politikalar ,** 48-96.

Arpaçay, T. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sağlığa zararlı alışkanlıklar hakkında bilinçlendirilmesinde bilgisayar destekli öğretimin etkisi. ***Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*** Kafkas Üniversitesi, 1-39.

Atmaca, Y. (2013). Optimal Belediye Büyüklüğü ve Yeni Büyükşehir Belediye Yasası . **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** , 3 (2) , 168-184 .

Azak, S. (2014). Bir Kamu Politikası Analizi Olarak Türkiye'de Uyuşturucu İle Mücadele. ***Ankara Üniversitesi Yüksek lisans Tezi,*** Ankara , 1-247.

Beckley, J. T., & Woodward, J. J. (2013). Volatile solvents as drugs of abuse: focus on the cortico-mesolimbic circuitry. *Neuropsychopharmacology*, *38*(13), 2555-2567.

Beki, A. (2008), "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları (Ümraniye Belediyesi Örneği)", ***Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi,*** Sakarya.

Belli, A. (2015). Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Yerel Demokrasi . **Yasama Dergisi** , (31) , 65-88 .

Belli, A. (2017). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Bağlamında Yerinden Yönetimin Ve Yerel Yönetimlerin Değerlendirilmesi. **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi,** 101-118.

Berkün, S.(2017). "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı". ***e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi 9 / 2,*** 582-598.

Bilir, M. (2003). Köy Enstitüleri Sisteminde Toplum Kalkinmasi Süreci. **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1-15.

Bilir, N., ve Özcebe, H. (2014). Tütün Bağımlılığı ve Kontrolü: Bireysel, Toplumsal ve Sosyal Pazarlama Yaklaşımları. **Eurasian J Pulmonol,** 63-68.

Binbay, T., Direk, N., Aker, T., Akvardar, Y., Alptekin, K., Cimilli, C. ve Ulaş, H. (2013). Psychiatric epidemiology in Turkey: main advances in recent studies and future directions. ***Türk Psikiyatri Dergisi***, *25*(4), 1-17.

Boss, P. G., Doherty, W. J., LaRossa, R., Schumm, W. R., ve Steinmetz, S. K. (1993). ***Social Conflict Theories of the Family. K. Farrington, ve E. Chertok*** içinde, Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach (s. 357-384). Newyork.

Boztaş, M. H., ve Arısoy, Ö. (2010). ***Uçucu madde bağımlılığı ve tıbbi sonuçları. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,*** 2(4), 516-531.

Ceylan, Ö. (2019). Ankara. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversiyesi, ***Yükseklisans Tezi,*** 1-114.

Çetin, M. (2006). Yerel Kalkınma Ajansları. ***Ege Akademik Bakış Dergisi,*** 127 - 139.

Çetin, S. H. (2016). Kullanmak İçin Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek,Bulundurmak Yada Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Kullanmak Suçu (TCK m.191). ***Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** 1353-1480.

Çöpoğlu, M. (2014). Sosyal Belediyecilik ve Sorunları. ***Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*** 223-247.

Çöpoğlu, M. (2020). Sosyal Belediyecilikten Sosyal Politikaya Geçiş Bağlamında Sakarya Büyükşehir Belediyesi Hizmetlerinin Değerlendirilmesi**.** ***Yönetim Bilimleri Dergisi,*** 18 (37) , 685-704

Demir, İ. (2006).Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Fonksiyonları: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği, ***Yüksek Lisans Tezi,*** Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1-124.

Derdiman, R. C. (2012). Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin ve Bu Belediyelerin Yapılarındaki Yeni Değişikliklerin Anayasaya Uyumu Sorunu. ***Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** 51-87.

Dew, B., Elifson, K., ve Dozier, M. (2007). Social and environmental factors and their influence on drug use vulnerability and resiliency in ruralpopulations. ***The Journal of Rural Health,*** 16-21.

Dundee, J., ve McILROY, P. (1982). The history of the barbiturates. ***Anaesthesia,*** 726-734.

Duman, M. Z. (2021). Van'da Madde Kullanımı ve Bağımlılığı Etkileyen Ailesel Faktörler. ***Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,*** (45) , 313-336

Eke, A. (1985). Anakent Yönetimi ve Yönetimler arası İlişkiler: Batı Deneyimi ve Türkiye, ***Amme İdaresi Dergisi,*** 18 (4), Aralık, s. 41-62.

EMCDDA (2017). ***Avrupa Uyuşturucu Raporu 2017: Trendler ve Gelişmeler | Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi***. Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Bürosu, Lüksemburg.

Ercan, M. A. (2006).Ergenlerde Madde Kullanımı. ***Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi,*** 2(5), 76-83

Ersöz, Halis Yunus. (2006), "5272 Sayılı Yasa Öncesinde Türkiye'de Belediyeler", ***Sosyal Siyaset Konferansları,*** İstanbul, ss. 119-140.

Foster, K., ve Spencer, D. (2013). 'It's just a social thing': Drug use, friendship and borderwork among marginalized young people. ***International Journal of Drug Policy,*** 223-230.

Ghodse, H. (2002). ***Drugs and Addictive Behaviour: A Guide to Treatment.*** Cambridge University Press , 1-19.

Gök, Ş. (2006). Benzodiazepinler. ***Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi,*** 1-10.

Görmez, K. (1997). ***Yerel Demokrasi ve Türkiye.*** Ankara: Vadi Yayınları.

Görmez, K., ve Yaylı, H. (2015). Mahalli İdarelerin Siyasal Temelleri. K. Görmez içinde, ***Yerel Yönetimler.*** Ankara: Orion Yayınları.

Güllüce, İ. (2004). ***Yerel yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri.*** İstanbul: Alfa Yayınları.

Hughes, Z. (2009). ***The neurological impact of opiate abuse*** (Doctoral dissertation, University of Edinburgh), 1-92.

İzci, F., ve Yılmaz, V. (2019). Yerel Yönetim Politikaları Kurulunun Yapısal ve İşlevsel Boyutlarının İncelenmesi. ***Journal of Academic Value Studies,*** 385-394.

Jessor R, Chase JA, Donovan JE. (1980) Psychosocial correlates of marijuana use and problem drinking in a national sample of adolescents. ***Am J Public Health,*** 70(6):604-13.

Kandel, D., ve Davies, M. (1991, Ağustos). Friendship Networks, Intımacy and Illıcıt Drug Use In Young Adulthood: A Comparison Of Two Competing Theories. ***Wiley Online Library.*** 441-469.

Kayan, K. (2015). Görev, Yetki ve Sorumluluklar Açısından 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Uygulamaları. ***Yalova Sosyal Bilimler Dergisi,*** 5 (9) , 199-224 .

Kaypak, Ş. (2009). ***Küreselleşme Sürecinde E-Dönüşüm ve Belediyelere Yansıması. İ. G. Yumuşak*** içinde, 7. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı (s. 215-234). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Keleş, R. (2016). ***Yerinden Yönetim ve Siyaset.*** İstanbul: Cem Yayın Evi.

Keleş, R., ve Yavuz, F. (1983). ***Yerel Yönetimler.*** Ankara: Turhan Kitabevi.

KESKİN, Bedrettin (2008), *"Yoksulluğa Yerel Müdahale "Sosyal Belediyecilik" Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri",* ***Doktora Tezi,*** Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.

Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. C.Ü. ***Sosyal Bilimler Dergisi,*** 29(2), 149-174.

Köknel, Ö. (1998). ***Bağımlılık "Alkol ve Madde".*** İstanbul: Altın Kitaplar.

McKim, M.W. (2000). Drugs and behavior: An introduction to behavioral pharmacology. (4th Ed.). New Jersey: Prentice-Hall, Inc. **Bak çıkarabilirsin !!!**

MW, M. (1986). Drugs and Behavior: An Introduction to Behavioral Pharmacology.

Nadaroğlu, H. (2001). ***Mahalli İdareler: Teorisi, Ekonomisi, Uygulaması.*** İstanbul: Beta Basım Yayın.

Ortaylı, İ. (2000). Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler (1840-1880). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ortaylı, İ., ve Tekeli, İ. (1978). Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi. Ankra: Türk İdareciler Derneği Yayınları.

Ovalı, T. (2018). Bağımlılıkla Mücadelenin Farklı Boyutları ve Aktörler. Z. Dağlı içinde, Bir Kamu Politikası Olarak Bağımlılıkla Mücadele (s. 1-358). Ankara: Nobel Yayınevi.

Ögel, K., ve Tamar, D. (2002). Türkiye'de madde bağımlılığı. IQ Kültür Sanat Yayıncılık İstanbul, 99-139.

Ökmen, M., ve Parlak, B. (2010). Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar ve Mevzuat. Bursa: Alfa Basım Dağıtım.

Öner, E., ve Mutluer, M. K. (2009). Teoride ve Uygulamada Mahalli İdareler Maliyesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Öner, M.Z. (2011). Türk Ceza Hukukunda uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticaret suçları. Ankara: Adalet Yayınevi, 27-28.

Özcan Demir, N. (2006). Ailedeki madde bağımlılığının ergenin sapmış davranışlara yönelmesindeki etkisi: lise son sınıf gençliği örneği . Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi , 23 (1)

Özgür, H. ve Savaş Yavuzçehre, P. (2016). Türkiye'nin Büyükşehir Belediyesi Sistemi:1982-2015 . Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 7 (1) , 903-926

Öztürk, A. B. (2017). Türkiye'de Büyüyen Tehlike: Esrar. Konuralp Tıp Dergisi , 208-213.

Özvar, E., ve Bilgin, A. (2008). Selçuklu'dan Cumhuriyet'e Şehir Yönetimi. İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları.

Pekküçükşen, Ş. (2004) Sosyal Belediyecilik ve Selçuklu Belediyesi Şefkat Evleri Örneği, Yerel Yönetimler Kongresi, Bildiriler Kitabı, Çanakkale.

Pektaş, E. K. (2010), "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar", Sakarya Üniversitesi Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 5, S: 1, s: 5-22, Sakarya.

Peele, S. (1985), The Meaning of Addiction. Compulsive Experience and Its Interpretation. Lexington: Lexington Books. pp. 1-26.,

Robertson EB, D. J. (1997). Illegal drug use among rural adults: mental health consequences and treatment utilization. ***Am J Drug Alcohol Abuse,*** 467-484.

Sezik, M. (2017). "Büyükşehirlerin Sosyal Belediyecilik Yaklaşımlarına Bir Örnek Olarak Madde Bağımlılığı İle Mücadele Çalışmaları. ***Akademik İzdüşüm Dergisi,*** 51-63.

Stattin, H., ve Kerr, M. (2000). Parental Monitoring: A Reinterpretation**.** ***Child Development* ,** 1072-1085.

Stanton, M.D. (1997). The role of family and significant others in the engagement and retention of drug-dependent individuals. ***NIDA research monograph,*** *165,* 157-180 .

Sunay, C. (2002). Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası. ***Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*** 113 - 133.

Sürücü, O. (2019). Sosyal Politika Boyutu İle Madde Bağımlılığı Sorunu. ***Yüksek lisans Tezi,*** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara .

Şentürk, H. (2004). ***Pendik Yerel Kalkınma Platformu.*** İstanbul: Pendik Belediyesi Kültür Yayınları.

T.C. Başbakanlık. (2013). 2013-2018 ***Ulusal Uyuşturucu Politika Ve Strateji Belgesi.*** Ankara.

T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2018), On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), ***Bağımlılıkla Mücadele Alt Çalışma Raporu,*** Ankara, 1-92.

Tekin, Ö. F. (2018). Türkiye'de Büyükşehir Yönetimi ve 6360 Sayılı Yasanın Getirdiği Değişim: Konya Örneği. ***Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*** (55) , 84-105.

Toprak, D. ve Şataf, C. (2009). Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. ***Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,*** 1 (1) , 11-24.

Tortop, N. (1994). ***Mahalli İdareler,*** Ankara: Yargı Kitap ve Yayınevi.

TUBİM Ulusal Uyuşturucu İle Mücadele Eylem Planı 2016-2018, http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Arsiv/TUBIM/Documents/EYLEM%20PLANI_2016-2018_TR.pdf

Tumay, M. (2018). ***Bağımlılıkla Mücadelenin Farklı Boyutları ve Aktörler.*** H. Ateş, & A. Koçak içinde, ***Bir Kamu Politikası Olarak Bağımlılıkla Mücadele*** (s. 1-321). Ankara: Nobel Yayınevi.

Korkmaz, A., ve Kocadaş, B. (2006). ***Toplumsal sapma: sapmanın teorik temelleri.*** Doğu Kütüphanesi Yayınları.

Tunç, A. (2016). Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler Uygulamaları Kilis Belediyesi Örneği. Kahramanmaraş ***Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,*** 77-88.

Turan, R. (2010). Madde Kullanımı Nedeniyle Denetimli Serbestlik Ve Tedavi Tedbirine Hükmolan Kişilerin Tedaviyi Başarıyla Tamamlamalarını Öngören Etkenlerin İrdelenmesi, İstanbul Üniversitesi, ***Doktora Tezi,*** İstanbul, 1-222.

Ulusal Uyuşturucu İle Mücadele Strateji Belgesi 2018-2023. https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bagimliliklamucadele-haberler/2018-2023-uyu%C5%9Fturucu-ile-m%C3%BCcadele-ulusal-strateji-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1.html

Ulusoy, A., ve Akdemir, T. (2012). ***Mahalli İdareler: Teori-Uygulama-Maliye.*** Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ulusoy, A., ve Tekdere, M. (2019). Türkiye'deki Belediyelerin Mali Sorunları ve Muhtemel Etkiler. ***Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi,*** 167 - 182.

Uzbay, T. (1981). Mezopotamya uygarlığında eczacılık mesleğine dair bir inceleme. ***Eczacılık Bülteni,*** 57-60.

Uzbay, T. (2009). Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler Ve Bağımlılık Yapan Maddeler. ***Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi,*** 5-15.

Ünlü, U. (2016). Sosyal Belediyecilik Anlayışının e-Belediyecilik Uygulamalarına Entegre Edilmesi. ***Sayıştay Dergisi,*** (102) , 63-89 .

Whitesell, M., Bachand, A., Peel, J., & Brown, M. (2013). Familial, social, and individual factors contributing to risk for adolescent substance use. ***Journal of addiction,*** 1-9.

YEDAM, Yeşilay Danışmanlık Merkezi, http://www.yedam.org.tr, (Erişim: 28.09.2021).

Yetkin, O. (2020). Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Yapısı ve Geleceği. ***Akademik Düşünce Dergisi,*** (1) , 4-16.

Yıldız, M. O. (2018). Belediye madde bağımlılığı merkezlerinin çalışmalarının değerlendirmesi. Başkent Üniversitesi, ***Yüksek lisans Tezi,*** Ankara , 1-102.

Yılmaz, V. (2018). "6360 Sayılı Yasa ile Uygulamaya Konulan Büyükşehir Modelinin Yerel Halka Yansımaları: Hatay, Malatya, Manisa ve Van Belediyesi. ***Journal of Social and Humanities Sciences,*** 4364-4378.

Yılmaz, V. ve Kaypak, Ş. (2019). 6360 Sayılı Yasa Sonrası Yeni Büyükşehir Belediyelerindeki Çevre Sorunlarının İrdelenmesi: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği . ***Kent Akademisi,*** 12 (1) , 1-28

Yılmaz, V., ve Nacar, K. (2020). Sahipsiz Hayvanlara Yönelik Van Büyükşehir Belediyesi'nin Kentteki Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. ***Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi,*** 270-282.

Yoldaş C. Ve Demircioğlu H. (2020). Madde Kullanımı ve Bağımlılığını Önlemeye Yönelik Psikoeğitim Programlarının İncelenmesi. ***Bağımlılık Dergisi,*** 21(1): 72-91.

Zimić, J. I., ve Jukić, V. (2012). Familial Risk Factors Favoring Drug Addiction Onset. ***Journal of Psychoactive Drugs,*** 173-185.

Zengin, O. (2014). Büyükşehir belediyesi sisteminin dönüşümü: son on yılın değerlendirmesi, ***Ankara Barosu Dergisi,*** 2014/2, 91-116.

2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 2435, 24.06.1933

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, T.C. Resmi Gazete, 17863, Mükerrer, 9.11.1982

3298 sayılı Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun, T.C. Resmi Gazete, 19139, 19.06.1986

5126 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu,(2004), https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 25611, 12.10.2004

İnternet Kaynakları

http://bayder.com.tr/bagimlilik-turleri-nelerdir/ (Erişim Tarihi: 10.07.2021).

http://umudder.org/bagimlilik-yapan-maddeler/ (Erişim Tarihi: 12.07.2021).

http://www.amatem.org/bagimlilik/bagimlilik-dongusu/ (Erişim Tarihi: 05.10.2021)

http://www.ipekyolukaymakamligi.gov.tr/bagimlilikla-mucadele-ilce-koordinasyon-kurulu-toplantisi-yapildi (Erişim Tarihi: 01.11.2021)

https://bilimveaydinlanma.org/turkiyede-uyusturucu-sorunu-neden-buyuyor-nasil-onlenecek/ (Erişim Tarihi: 01.22.2021)

https://kurs.van.bel.tr/kurslar/42 (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

https://npistanbul.com/amatem/kokain-bagimliligi (Erişim Tarihi: 10.07.2021).

https://psikiyatri.org.tr/basin/266/turkiye-de-madde-kullanimi-ve-tedavi-politikalari (Erişim Tarihi: 01.17.2022).

https://shgm.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/49300/genclik-ve-spor-bakanligindan-uyusturucuyla-mucadeleye-buyuk-destek.aspx (Erişim Tarihi: 02.12.2021).

https://tr.euronews.com/2021/06/24/bm-raporu-dunyada-en-fazla-uyusturucu-ele-gecirilen-ulke-iran-turkiye-2-s-rada (Erişim Tarihi: 28.08.2021).

https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCy%C3%BCk%C5%9Fehir_belediyesi (Erişim Tarihi: 27.07.2021).

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_b%C3%BCy%C3%BCk%C5%9Fehir_belediyeleri (Erişim Tarihi: 27.07.2021).

https://vanedremit.bel.tr/haber-131-edremit-belediyesi-personeline-uyusturucu-ve-madde-bagimliligi-semineri.html (Erişim Tarihi: 05.12.2021).

https://www.addictioncenter.com/drugs/marijuana/ (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

https://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/hallucinogens (Erişim Tarihi: 17.09.2021).

https://www.e-psikiyatri.com/kategori/opiat-bagimliligi (Erişim Tarihi: 10.07.2021).

https://www.fda.gov/tobacco-products/health-effects-tobacco-use/nicotine-why-tobacco-products-are-addictive#:~:text=Tobacco%20products%20are%20addictive%20because,when%20they%20want%20to%20stop. (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

https://www.haberturk.com/van-haberleri/85978636-vanda-kadinlara-uyusturucu-ile-mucadele-semineri (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

https://www.ozelpsikolog.com/barbiturat-bagimliligi-nedir/ (Erişim Tarihi: 10.07.2021).

https://www.tusba.bel.tr/meclis-oku.php?mid=139&lng=0 (Erişim Tarihi: 16.12.2021).

https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive#tab=tab_1 Erişim Tarihi: 02.07.2021

https://www.yedam.org.tr/alkol-bagimliligi (Erişim Tarihi: 10.07.2021).

https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/yesilay-ve-iskur-isbirligiyle-madde-bagimlilari-meslek-sahibi-oluyor (Erişim Tarihi: 20.12.2021)

http://www.peele.net/lib/moa1.html. (Erişim Tarihi: 25.10.2021)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Soyadı, Adı : NACAR UNUTMA Kübra

Uyruğu :Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	**EğitimBirimi**	**Mezuniyet**
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2019
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2022

Doktora .....
.....

Yayınlar

Yılmaz, V. ve Nacar, K. (2020). Sahipsiz Hayvanlara Yönelik Van Büyükşehir Belediyesi'nin Kentteki Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi , 3 (2) , 270-282 .

Yabancı Dil

YÖKDİL 66

TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

23.11.2022

Tez Başlığı / Konusu: "Türkiye'de Madde Bağımlılığı Alanında Yerel Yönetimlerin Rolü: Van İli Örneği"

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 23/11/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNİTİN intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 19 (yüzde on dokuz) dur.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

23.11.2022
KÜBRA NACAR UNUTMA

Adı Soyadı : Kübra NACAR UNUTMA

Öğrenci No : 19920010080

Anabilim Dalı : Kamu Yönetimi

Programı : TEZLİ YÜKSEK LİSANS

Statüsü : Y. Lisans X Doktora ☐

DANIŞMAN
Doç. Dr. Vedat YILMAZ
23.11.2022

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G U N D U R
……./……./20….
Prof.Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü